

**CEZA HUKUKU KAPSAMINDA
KADINLARIN NAMUS VE TÖRE
SAİKİ İLE ÖLDÜRÜLMESİ
(TÜRKİYE-IRAK MUKAYESELİ
ÇALIŞMA)**
Yüksek Lisans Tezi
NOORAI SHIHAB AHMED AHMED
Eskişehir 2025

**CEZA HUKUKU KAPSAMINDA KADINLARIN NAMUS VE TÖRE
SAİKİ İLE ÖLDÜRÜLMESİ (TÜRKİYE-IRAK MUKAYESELİ
ÇALIŞMA)**

NOORAİ SHİHAB AHMED AHMED

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Doç. Dr. Reşit KARAASLAN

Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran 2025
Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

NOORAI SHIHAB AHMED AHMED'in "Ceza Hukuku Kapsamında Kadınların Namus ve Töre Saiki ile Öldürülmesi (Türkiye-Irak Mukayeseli Çalışma)" başlıklı tezi 16/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin" ilgili maddeleri uyarınca, Kamu Hukuku Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	:	
Üye	:	
Üye	:	

Enstitü Müdürü

ÖZET

Ceza Hukuku Kapsamında Kadınların Namus ve Töre Saiki ile Öldürülmesi (Türkiye-
Irak Mukayeseli Çalışma)

NOORAI SHIHAB AHMED AHMED

Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

Tezli Yüksek Lisans Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 06.2025

Danışman: Doç. Dr. Reşit KARAASLAN

Kadınların namus/şeref ve töre saiki ile öldürülmesi Türkiye ve Irak'ta yaygın bir şekilde işlenen bir suç tipidir. Ataerkil düzenin bir parçası olan bu suç kadınların cinsiyetlerinden ötürü mağdur oldukları ve failinin ise karşı cinsten biri olduğu bir suçtur. Türkiye'de kadınların “namus/şeref ve töre” adı altında öldürülmesi yasa kapsamında bir suç olarak kabul edilmiş ve cezası üst sınırdan belirlenmiştir. Ancak Irak yasaları için aynı durum söz konusu değildir. Ataerkil düzenin ve “aşiret sistemi” nin egemen olduğu Irak Cumhuriyeti yasalarında söz konusu olan cinayet ağır tahrik kapsamında değerlendirilip failin cezasında indirim uygulanmaktadır.

Çalışmamız kapsamında kadınların namus/şeref ve töre saiki ile öldürülmesi suçu 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 82. madde ve 111 Sayılı Irak Ceza Kanunu 128/407/409 maddeleri kapsamınca değerlendirilecektir. Irak Ceza Kanunu'nun içerdiği düzenlemeler 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu'nun içerdiği düzenlemelerle benzerlik gösterdiği için Eski Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlemelere de değinilecek ve kanunun değişim süreci ile kat edilen gelişim Irak hukuk sistemine örnek olarak gösterilecektir.

Anahtar kelimeler: Kasten öldürme, Kadın cinayeti, Namus cinayeti, Şeref cinayeti, Töre, Tahrik.

ABSTRACT

Killing of Women with Honour and Honour Motive within the Scope of Criminal Law
(Turkey-Iraq Comparative Study)

NOORAI SHIHAB AHMED AHMED

Department of Public Law

Master's Programme with Thesis

Anadolu University, Graduate School of Education, 06.2025

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Reşit KARAASLAN

The killing of women on the grounds of honor, dignity, or tradition is a commonly committed crime in both Turkey and Iraq. This crime, which is a product of a patriarchal social order, reflects a reality in which women are victimized solely due to their gender, and the perpetrators are typically male. In Turkey, the killing of women under the pretext of "honor, dignity, or tradition" is legally recognized as an aggravated crime, and offenders are punished at the upper limit of the sentencing range. However, the same cannot be said for the legal system in Iraq. In the Republic of Iraq, where patriarchal structures and the tribal system remain dominant, such killings are often evaluated under the scope of "severe provocation," which results in a reduction of the perpetrator's sentence.

This study examines the crime of killing women on the grounds of honor, dignity, or tradition within the framework of Article 82 of the Turkish Penal Code No. 5237 and Articles 128, 407, and 409 of the Iraqi Penal Code No. 111. Furthermore, since the provisions of the Iraqi Penal Code bear similarities to those found in the former Turkish Penal Code No. 765, the old code will also be addressed. The transformation and progress achieved through the amendment of the Turkish Penal Code will be presented as a potential model for legal reform within the Iraqi legal system.

Keywords: Premeditated killing, Femicide, Honor killing, Dignity killing, Tradition, Grave provocation.

ÖNSÖZ

Kadın cinayetlerini diğer cinayetlerden ayıran özellik mağdurun cinsiyetinden ötürü karşı cinsten biri tarafından öldürülmüş olmasıdır. Çok eski bir tarihi olan bu cinayetin günümüzde de varlığı devam etmektedir. Zamanla çoğu ülkeler tarafından ağır bir şekilde cezalandırılmayı gerektiren bir suç olarak kabul edilirken ne yazık ki halen bazı ülkeler tarafından böyle bir gelişme meydana gelmemiştir. Uluslararası normlarda bu suça ilişkin düzenlemelerin varlığına rağmen günümüzdeki kadın cinayetleri oranını değerlendirdiğimiz bir çözüm yönteminin varlığından söz etmek güçtür.

Kadın cinayetleri neredeyse her ülkede ciddi oranda işlenen bir suç türü olmasına rağmen özünde toplumsal ve bölgesel bir sorun olarak incelenmesi gerekir. Her bölgede ve her toplumda kadın cinayetlerinin nedeni farklı biçimlerde tezahür etmektedir. Çalışmamız kapsamında bu suçu namus/şeref ve töre özelinde değerlendirmeye çalıştık. Namus/şeref ve töre ataerkil düzenin kurallarından oluşan bir grup sözlü normlardır. Bu normlar kadının iffetiyle ve kadın oluşuyla bağdaşmış ahlak kurallarından ibarettir. Bilindiği üzere Ortadoğu toplumlarında bu nedenle meydana gelen kadın cinayetleri suç oranı daha yüksek görülmektedir. Bu konunun çalışılma nedeni ülkem Irak ve eğitimime devam ettiğim Türkiye bu suçun ciddi oranda işlendiği Ortadoğu coğrafyasının bir parçası olan iki ülke olmasıdır. Ancak arada çok ciddi bir fark bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti yasalarında kadın cinayeti ağır ceza gerektiren bir suç olarak düzenlenirken Irak Cumhuriyeti yasalarında ayrı bir suç olarak düzenlenmemiştir hatta namus/şeref ve töre nedeniyle işlenmiş olması “ağır tahrik” adı altında hafifletici nedenle cezai indirimine tabi bir suç olarak düzenlenmiştir.

Bu çalışma toplum ve kültür açısından benzer yapıya sahip bu iki ülkenin, yasalarında düzenlemeye giden Türkiye’nin konu özelindeki düzenlemelerinin eski yasalarını düzenlemek için Irak yasalarına örnek gösterilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Yüksek lisans eğitim sürecimde bana bilgi ve birikimleriyle değer katan Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı hocalarıma, tez çalışmamda bilgi, birikim, tecrübesiyle bana rehberlik eden ve akademik kariyerim boyunca örnek bileceğim çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Reşit KARAASLAN’a, bu süreçte yanımda olan ailem, arkadaşlarım ve bütün

sevdiklerime (beni sevenlere) yürekten bir teşekkürü borç bilirim. Ve hayallerini hedefe dönüştüren, onları gerçek kılmak için inanarak çıktığı yolda yürümekten vazgeçmeyen kendime...

Son olarak, bu çalışma “*Varlığım Türk varlığına armağan olsun*” diyerek başta Türk kadınları olmak üzere bütün kadınlara ithafen hazırlanmıştır, demekten mutluluk duyarım...

Noorai AHMED

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

NOORAİ SHİHAB AHMED AHMED

16/06/2025

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından desteği almadım. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

NOORAI SHIHAB AHMED AHMED

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	<u>Sayfa</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1 KADIN CİNAYETİNDE NAMUS, ŞEREF VE TÖRE.....	3
1.1 Namus, Şeref ve Töre Kavramı	3
1.1.1 Namusun tanımı	3
1.1.2 Şerefin tanımı.....	4
1.1.3 Törenin tanımı	5
1.1.3.1 Törenin oluşumu ve dayanakları	6
1.1.3.2 <i>Namus cezalarının tarihsel gelişimi</i>	8
1.1.3.3 <i>Törenin kırsal kesimden şehirlere intikali (toplumsal değişim sonucu törelerin varlığı)</i>	12
1.1.3.4 <i>Kadın cinayetlerinde fail</i>	14
1.2 Uluslararası Düzenlemelerde Kadın, Namus ve Töre	15
1.2.1 Uluslararası düzenlemelerde kadınların yeri	15
1.2.2 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	20
1.2.3 Kadın cinayetleriyle mücadelede uluslararası düzenlemelerin rolü ve yeterliliği.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

2 TÜRK HUKUKUNDA KADIN CİNAYETLERİ, NAMUS VE TÖRE SAİKİ.....	24
2.1 Yargıtay Kararları Işığında Namus ve Töre Saiki	24
2.2 Türk Ceza Kanunu'nda Namusu ve Töre Saiki ile Öldürme.....	27

2.2.1 Kasten öldürme suçu	28
2.2.1.1 Suçun maddi unsurları.....	28
2.2.1.2 Suçun manevi unsurları.....	29
2.2.2 Kasten öldürme suçunun nitelikli halleri.....	30
2.2.2.1 Töre saiki ile kasten öldürme	31
2.2.2.2 Töre saiki ile bağlantılı diğer nitelikli haller.....	32
2.2.3 Töre saiki ile kadınların maruz kaldığı diğer durumlar.....	34
2.2.4 TCK'da namus saikine yer verilmeme sebebi	36
2.3 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun	39
2.3.1 6284 Sayılı Kanun kapsamında koruyucu ve önleyici tedbirler	40
2.3.2 Tedbirin uygulanma şartı ve usulü	42
2.3.3 6284 Sayılı Kanun'un yeterlilik açısından değerlendirilmesi	44
2.3.4 6284 Sayılı Kanun'da Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu	47
2.4 Türkiye Özelinde İstanbul Sözleşmesi.....	49
2.4.1 Sözleşmenin çevirisinden kaynaklanan sorun.....	49
2.4.2 Sözleşmenin katkıları.....	50
2.4.3 Sözleşmeden ayrılma nedeni ve usulü	51
2.5 Türkiye'de Kadın Cinayetlerinin Güncel Durumu.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 IRAK CEZA KANUNU'NDA ÖLDÜRME SUÇU VE KADINLARIN ŞEREF SAİKİ İLE ÖLDÜRÜLMESİ	57
3.1 Irak Ceza Kanunu'nda Öldürme Suçu	57
3.1.1 Suçun maddi unsurları.....	58
3.1.2 Suçun manevi unsurları.....	59
3.1.3 Kasten öldürme suçunun nitelikli halleri.....	60
3.2 Irak Ceza Kanunu'nda Şeref Saiki.....	62
3.2.1 Şeref saiki ve ICK 407. madde.....	64
3.2.2 Şeref saiki ve ICK 409. madde.....	65
3.2.2.1 409. maddenin uygulanmasında aranan koşullar.....	67

3.2.2.1.1 Failin altsoy veya üstsoydan biri olması	67
3.2.2.1.2 Haksız tahrik (olay gerçekleşirken tanıklık etmesi)	69
3.2.3 Temyiz kararları ışığında şeref saiki	70
3.2.4 Irak Ceza Kanunu'ndaki şeref saiki düzenlemelerinden doğan sorunlar	73
3.2.5 İnsan Hakları ve Ceza Kanunu açısından şeref saiki	75
3.3 Irak Ceza Kanunu'nda Kadın Cinayeti ve Uluslararası Düzenlemeler.....	76
3.3.1 Irak'ın taraf olduğu uluslararası düzenlemeler	77
3.3.2 Irak'ın kadın cinayetlerindeki güncel durumu	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 TÜRK VE IRAK HUKUKU MUKAYESESİ	86
4.1 Türk ve Irak Hukukunda Saikin Adlandırılması.....	86
4.2 Eski Türk Ceza Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Irak Ceza Kanunu.....	89
4.3 Uluslararası Mahkemelere Başvuru İmkanının Önemi.....	97
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	104
ÖZ GEÇMİŞ	116

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AİHM	:Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	:Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi)
DEVAW	: Declaration on the Elimination of Violence Against Women (Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi)
ETCK	: Eski Türk Ceza Kanunu
ICK	: Irak Ceza Kanunu
IKBY	: Irak Kuzey Bölgesel Yönetim
IMK	: Irak Medeni Kanun
İŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
MÖ	: Miladi Öncesi
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Kadın cinayetleri çok eskiye dayanan ancak geç fark edilen bir suç tipidir. Şiddetin en korkunç hali olarak tanımlanır. Kadının cinsiyetinden ötürü maruz kaldığı ayrımcılık sonucu ortaya çıkan bir suç tipidir. Ataerkil düzenin neticesi olan bu suç tipi toplumsal, siyasal ve hukuki bir sorun olarak kabul edilmektedir. Ancak bazı toplumlarda ne yazık ki halen sorun olarak dahi görülmemektedir. Yalnızca toplumda değil bazı hukuk sistemi ve siyasal iktidar tarafından da sorun olarak görülmemektedir. Kadın cinayetinin kadın öldürmeden ve kasten öldürme suçundan ayrı bir suç tipi olduğu modern hukuk sistemleri tarafından kabul edilmiş ve ele alınmıştır.

Şiddetin her türünün yaygın olduğu, yerel hukukun yanı sıra uluslararası düzenlemelerin dahi yetersiz kaldığı bu düzende ayrımcılığın ve suçun önlenmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Ancak bir çözüm noktasına varıldığı söylenemez. Sorun detaylı bir şekilde incelendiğinde aslında çözüme kolay ulaşılamayacağı fark edilmektedir. Zira bu sorun toplumsal bir sorun olduğundan dolayı toplumdan topluma sorunun tezahür şekli fark göstermektedir.

Çok geniş kapsamı olan bu sorunu çalışmamız kapsamında namus/şeref ve töre saiki özelinde ele alacağız. Irak ve Türkiye coğrafi konumu itibarıyla kültür, toplum, gelenek ve görenek açısından benzerlik gösteren iki ülkedir. Ancak Irak maruz kaldığı savaşlar nedeniyle ilerlemekte geç kalan ve dolayısıyla eski bir hukuk sistemine sahip bir ülkedir. Bu çalışmadaki amacımız geçmişi Irak hukuku ile benzer olan Türk hukukunun güncel durumunu Irak'a örnek olarak göstermek ve aynı zamanda Türk hukukuna dair öğretilerdeki bazı iddiaların Irak hukukundaki düzenlemelerle doğruluk payını değerlendirmektir.

Kadın cinayetlerini namus/şeref ve töre saiki özelinde ele alacağımız Türk Ceza Kanunu ve Irak Ceza Kanunu (ICK) kapsamında mukayeseli bir şekilde değerlendireceğimiz çalışmamız dört bölüme ayrılacaktır. İlk bölümünde kavramların tanımı, suçun tarihçesi ve cezası ile konuya ilişkin uluslararası düzenlemelere yer verilecektir. İkinci bölümünde ise TCK'daki düzenlemeler, uygulamadaki sorunlar, Türk hukukunda çalışmaya konu olan sorunun giderilmesine yönelik mevcut yasalar, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası düzenlemeler ve ülkedeki son durumdan bahsedilecektir. Üçüncü bölümde ilk

olarak ICK'daki düzenlemelere yer verilecek, aynı şekilde Irak'ın taraf olduğu uluslararası düzenlemeler ve ÷lkedeki son durumdan bahsedilecektir. Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde ise iki ÷lkenin konuya ilişkin yasaları karşılaştırılacaktır. Son bölümde yapılan karşılaştırmada 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu'ndaki ilgili düzenlemelere de yer verilecektir.

Son olarak sonuç kısmında genel değerdendirmeler iki ÷lkenin yasaları arasındaki farklılıklardan bahsedilirken aynı zamanda sorun olarak değerdendirilen hususlar hakkında çözüm önerileri sunulacaktır.

Not: Bu çalışmanın Üçüncü Bölüm Irak Hukuku kısmındaki düzenlemeler ve temyiz kararları yazar tarafından Arapçadan Türkçeye çevrilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 KADIN CİNAYETİNDE NAMUS, ŞEREF VE TÖRE

1.1 Namus, Şeref ve Töre Kavramı

1.1.1 Namusun tamını

Türkçeye Arapçadan geçen, vahyin inmesi ile peygamberlere iletilenler ‘nâmûs’ olarak ilahi kanun anlamına gelmekteyken Yahudiler ise bu sözcüğü kutsal kitapları olan Tevrat ile özleştirmektedir¹. Bu sözcük aynı zamanda avcının avını beklerken saklandığı yer ‘نَامُوسَهُ/Nemusehu’ olarak da tanımlanmaktadır². Bu sözcüğün kökü ‘nems’ dir. Ancak Arapçadaki anlamı Türkçede kullanıldığı anlamın karşılığını oluşturmamaktadır. Türkçedeki ‘namus’ kelimesi Arapçada karşımıza ‘şeref’ veya ‘ırz’ olarak çıkmaktadır. Her ne kadar Türkçeye Arapçadan geçmiş olsa da kökeni Yunanca olan bu sözcüğün ‘thesmoi-nomoi’ sözcüklerinden türemiş olduğuyla karşılaşmaktayız. Sözcüğün kökü eril bir kelime olan ‘nemo’ bölmek anlamına gelmektedir. *Thesmoi*, soyluları koruyan kökeni tanrıya dayanan sözlü yasalar olarak ifade edilirken *nomoi* ise insan tarafından çıkarılan yazılı yasalar olarak ifade edilmektedir³. Aristoteles’in metinlerine göre namus siyasal ve toplumsal düzen olarak ifade edilmektedir. Namus kavramının Türk Dil Kurumu’ndaki tanımı ise, “1. Bir toplum içerisinde ahlak kurallarına beslenen bağlılık. 2. Dürüstlük, doğruluk. 3. Sililik, iffet.” şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁴. Ancak namusla ilgili yapılan tanımlar bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Öyle ki Yunancaya bile Farsçadan geçtiği düşünülmektedir. Çeşitli anlamlarla kullanılan bu sözcük günümüzde kadının iffeti ile bağdaşmakta ve erkeğe (bu erkek babası, kardeşi, eşi, amcası, dayısı veya dedesi olabilmektedir.) karşı korumakla sorumlu olduğu bir vazife olarak kabul edilmektedir. Erkek ise himayesi altında olan kadının namusunu kendi şerefi olarak görüp korumakla yükümlü kabul edilmektedir.

Geçmişten günümüze anlamı ve değeri bakımından sürekli değişiklik gösteren bu kavram cinsiyetçi bir değer kazanarak uğruna şiddetin en ürkütücü hali olan cinayetlerin işlendiği bir duruma gelmiştir. Temeli cinsiyetçiliğe dayanan bu

¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/namus> (Erişim Tarihi 13.08.2024)

² Arapça sözlük <https://www.almaany.com> (Erişim Tarihi 20.07.2024)

³ Ağaoğulları M. A. (2002). Kent Devletinden İmparatorluğa. İMGE Kitapevi. 7. Baskı. Ankara: s. 28.

⁴ Türkçe Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, 2. Cilt, K-Z.

cinayetler, genellikle failinin erkek ve mağdurun ‘*kurbanın*’ ise kadın olduğu ‘*namus cinayetleri*’ olarak karşımıza çıkmaktadır⁵. Namus cinayetlerinin birçok gerekçesi olmakla birlikte ataerkil toplumlarda daha sık yaşandığı inkâr edilemez bir gerçektir. Ataerkil düzenin devamını sağlayacak kuralları var ve bu kuralların günümüzde de geçerliliğini koruduğuna yönelik bir inançları var.

1.1.2 Şerefın tanıımı

Şeref kavramı Arapça sözlüklerinde, kişinin toplumdaki seviyesini, davranışları ve eylemleri doğrultusunda insanlar tarafından güvenilirliğini belirleyen bir sıfat olarak tanımlanmaktadır. Bazen de kişinin soyunu ifade eder. Dedesinin, babasının yani ailesinin onurlu bir aile olup olmadığını ifade eder⁶. Türkçedeki anlamı ise iyilik, doğruluk, yardımseverlik, affedicilik, merhamet, sözünde durmak ver erdem gibi birçok insani sıfatı kapsamaktadır⁷. Ancak zaman içerisinde namus kelimesiyle iç içe giren bir kavram olmuştur. Namusun kaybedilmesi şerefın de kaybedilmesine yorumlanır olmuştur.

Kadının iffetini koruyamaması ve kaybetmesi sonucu erkeğin onurunun zedelenmesi olarak kabul edilmektedir. Onuru zedelenen erkek veya aile tarafından kadın vermiş olduğu zarardan dolayı cezalandırılır. Bu ceza toplumdan topluma benzerlik göstermekle birlikte genelde ölüm cezası olarak karşımıza çıkmaktadır. Şeref kavramının kadınla bağdaştırıldığı toplumlarda kadının ahlak değerlerine aykırı davranması sonucu iffetini koruyamadığı düşünülür ve kadının iffeti kocası, babası, erkek kardeşi, oğlu vs. gibi kişilere ait olduğundan o kişiler onuru zarar görmüş olur ve tam bu noktada “şeref” kavramı doğar⁸. Onur ve haysiyet gibi anlamları ifade eden özünde Arapça kökenli bu kavram zaman içerisinde kadınların üzerinden ölçülen değerlere dönüşmüş ve erkeklerin bu uğurda cinayet dahi işlemesine sebep olmuştur.

Şeref kavramı Türk Ceza Kanunu kapsamında hakaret suçları bağlamında kullanılan bir kavram olsa da Irak Ceza Kanunu kapsamında kadın cinayetlerinde cezanın

⁵ Taşkın O. E. (2022). Kadın Cinayeti Suçu (Kriminolojik ve Ceza Hukuku Boyutuyla). On İki Levha Yayınları. s. 332.

⁶ Wikipedia Şeref kavramının Arapça tanıımı <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim tarihi 17.05.2025)

⁷ Wikipedia Şeref kavramının Türkçe tanıımı <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 17.05.2025)

⁸ Muhammed G. (2022). El-Siyasa El-Cinaiye limuşeri El-Iraki fi Muvacehet El-Ceraim El-Muhale Bilşaraf. Meysan Üniveritesi Yayınları. s. 8-9.

indirilmesine sebep olan bir saik olarak kullanılan bir kavramdır⁹. Irak hukukunda kullanılan “*şeref saiki*” kavramı Türk hukukunda “*namus saiki*” kavramının karşılığı olarak kabul edilmektedir.

1.1.3 Törenin tanımı

Ansiklopedide insanların yaşam biçimleri, davranışları ve ahlaki değer olarak görünen bir grup kurallar şeklinde tanımlanmaktadır¹⁰. Örf, adet, gelenek ve görenek sözcükleriyle aynı anlamda kullanıldığı söyleniyor olsa da aslında bunlar ancak törenin var olmasını güçlendiren unsurlar olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda namus da bu unsurlar arasında yer almaktadır ve bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Bu sözcüğün Türkçeye hangi dilden geçmiş olduğuna bakacak olursak karşımıza; İbranice ve Moğolca dilleri çıkmaktadır. Eski İbranicede Tevrat anlamına gelen ve yazılı olmayan kurallar olarak ifade edilen ‘*tora*’ sözcüğü kullanılırken Moğolcada devlet veya devletin kuralları anlamına gelen ‘*tör*’ sözcüğü kullanılmaktadır¹¹. Daha geniş bir şekilde ele alacak olursak töre; belirli bir toplum tarafından var edilmiş, halen kabul gören, inanılan, saygı duyulan (ister gönüllü ister zorunlu bir şekilde) ve yaşam biçimlerini düzenleyen kuralların toplamıdır.

Arapçada bu sözcüğün eş anlamlısı olarak ‘*Örf/عرف*’ kelimesi karşımıza çıkmaktadır. *Örf* Arap literatüründe; insanlar arasında bilinen ve bir kişi tarafından değil toplum tarafından yaşam biçimini düzenleyen konuşma veya davranış kalıpları olarak tanımlanmaktadır¹². Töre sözcüğünün Arapçadan türemiş olduğunu beyan eden kaynaklar bulunmaktadır. Bunun dayanağının Arapçada kan gütme veya intikam gütme anlamına gelen ‘*Tar/تار*’ kelimesi olduğu kabul edilebilir. Bu kelime genellikle Arap kabilelerinde töre kavramının can damarıdır¹³. Kan gütme, ölenin kanı yerde kalmasın diye öldürenin de ölmesi gerektiğini savunan törenin bir nevi tetikleyicisidir.

⁹ TCK 125-131. madde/ İCK 128. madde

¹⁰ TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tore> (Erişim Tarihi 19.08.2024)

¹¹ Avcı A. (2013). Töre saiki ile İnsan Öldürme Suçu ve Sözde Namus Cinayetleri. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. s.31.

¹² Arapça sözlük <https://shamela.ws/book/37693> (Erişim tarihi 19.08.2024)

¹³ Wikipedia <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim Tarihi 16.09.2024)

Bu kavramı tarih boyunca kazanmış olduğu anlam bakımından ele alacak olursak, töre; büyüklere karşı saygılı olmak, el öpmek, kötü sözler söylememek, özel günleri ve o günlerin törenlerini bilmek/uygulamak, iyi insan olmak gibi davranış biçimlerini kapsarken diğer taraftan kız çocuklarının okumasını engelleyen, kadınların tek başına dışarı çıkmasına izin vermeyen, ailesinin seçtiği kişiyle evlenmek istemeyeni öldüren, kin ve nefret dolu davranış biçimlerini de kapsamaktadır¹⁴. Yazılı olmayan bu kurallar aracılığıyla insanların ‘suç’ olarak nitelendirdikleri davranışlarına bir grup topluluk tarafından ceza belirlemek ve uygulamaktadır.

1.1.3.1 Törenin oluşumu ve dayanakları

Törenin dayanaklarından bahsetmeden önce oluşumuna değinecek olursak kısaca ‘aşiret’ diyebiliriz. Aşiret soy bağı ile birbirlerine bağlı olan ve aynı toplumun çekirdeği olan aileden meydana gelen bir topluluktur. Bu ailelerin oluşumu evlilik yoluyla gerçekleşmektedir¹⁵. Aşiret adı verilen bu topluluğun kimin tarafından çıkarıldığı belli olmayan ancak uzun yıllar boyunca kabul gören ve uygulanan ‘yazılı olmayan normları’¹⁶ bulunmaktadır. Bu normlar ahlaki değerlere aykırı olmasıyla suç (kimi topluluklarda günah kimisinde ise ayıp olarak ifade edilir) olarak nitelendirilen eylemlerin cezalarını içermektedir. Bu cezalar genellikle aşiretin en yaşlı erkek üyesi tarafından belirlenir. Bu yaşlı erkeğe kendilerince ‘ağa/reis’ gibi unvanlar verilir. Cezaların uygulanması için çoğunlukla aşiretin yaşça küçük erkek çocuklarından biri seçilir ve bu görevi yerine getirmesi emredilir¹⁷. Böylece yakalandıkları taktirde ağır hukuki yaptırımların da önlenmiş olduğu düşünülür.

Akıllara, bahsi geçen topluluktaki bu durumlara karşı çıkacak bir fert bulunmuyor mu? sorusu gelebilir. Ancak aşiret sisteminde bireysellik yoktur. Topluluk halinde yaşadıkları için genelde herkes aynı düşünce yapısına sahiptir. Bu düşüncelerin zıttı bir düşüncelyi savunan kimse ise töreye ve oluşumunu sağlayan aşirete karşı gelmiş

¹⁴ Akbaba Z. B. (2008). Töre, Namus ve Töre Saikiyle Kasten Öldürme. Türkiye Barolar Birliği Dergisi. Sayı 75. s.334.

¹⁵ Uluç A. V. (2010). Kürtler’de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme. Mukaddime. Sayı 2. Cilt 2. s.35.

¹⁶ Yazılı olmayan normlar: *Kırsal kesimlerde yaşayan toplulukların gelenek ve görenek yoluyla benimseyip kabul ettikleri, yazılı olmayan birtakım kuralların toplamıdır. Kısacası töre..*

¹⁷ Aslan E. (2007). Töre Cinayetleri: Diyarbakır’da Göç Sonrası Töre. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır: s.30-32.

ve saygısızlık yapmış olarak kabul edilir. Mutlak doğru ‘ağa’ tarafından kabul edilen alışlagelmiş kurallardır. Bu durum ister toprağın yönetim konusu olsun ister aşirete mensup bir aile kızının kiminle evleneceği olsun, değişmez. Söz hakkı sahibi, ağa ve bir grup aile büyüğü veya statü sahibi erkeklerden oluşan meclisidir. Bu da aşiret yapısında egemen olan ataerkilliği ifade etmektedir¹⁸.

Törenin oluşumu ve varlık sebebi her ne kadar aşiret olsa da gücünü aldığı iki temel kaynak bulunmaktadır. Bunlar *namus* ve *şeref*tir. Namus bir nevi yansıma gibi değerlendirilmektedir. Bireyin bir grup davranışlarına karşı almış olduğu tepkidir. Bu davranışların bir takım ahlak kuralları olarak kabul edilen düzene aykırı eylemler olması nedeniyle önlenmesi, tekrar edilmemesi ve toplumdaki diğer şahıslara ibret olması adına cezalandırılması gerektiği düşüncesi oluşmaktadır. Namus kavramı daha önce de belirttiğimiz gibi kadınla bağdaştırılmış bir kavramdır. Kadının iffetinin söz konusu olduğu her eylemde mutlaka yeri vardır. Kadın cinsel saflığını korumak zorundadır ve bu bekar ise babası, dedesi, amcası, abisi vs. evli ise kocası, oğlu, vs. gibi erkek yakınlarına karşı sahip olduğu bir yükümlülüktür¹⁹. Ancak bilinmesi gereken şudur ki, namus yalnızca kişinin kendisiyle ilgili ve kendisine aittir. Toplumdan topluma sınırı değişen bu kavramın aslında bireyin ahlaki değerlerine dikkat etmesi ve toplumdaki diğerler fertleri kötü anlamda etkilememsi şartıyla kendisini ilgilendiren ve yine yalnızca kendisine karşı bir sorumluluk olduğu kanaatindeyiz.

Daha önceden de bahsettiğimiz ve çalışmamızın Irak Kanunları bölümünde detaylı bir şekilde işlenecek şeref kavramına Türkçedeki namusun karşıtı olarak yer verilecektir. Şeref her ne kadar bir yerde namustan farklı değerlendiriliyor olsa da Arap öğretisinde namus kelimesinin yerine kullanılmaktadır²⁰. Şeref ise topluma karşı korunması (ırzını korumak olarak da ifade edilebilir) gereken bir itibar olarak görülmektedir. Genellikle kadının namusu=erkeğin şerefi düşüncesinin de varlık sebebi budur. Erkek toplumun ondan beklediği gibi şerefli bir şekilde yaşamak adına kadınının (eşi, annesi, kız kardeşi, kızı vs.) namusunu korumakla yükümlüdür²¹.

¹⁸ Uluç A.V. (2010) **a.g.k.**, s.39.

¹⁹ Vargül B., Tekin Ü. (2012). Aile Kurumu Çerçevesinde Töre ve Namus Cinayetleri. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 8(31), s.109.

²⁰N. Tarık İbrahim, El Şeref Esas El-tmyiz Dıdıl Meraa, Bağdat Üniversitesi Yayınları, <https://mhj.uomustansiriyah.edu.iq> (Erişim Tarihi 08.09.2024)

²¹ Yılmazlar E. G. (2015). Hakaret Suçu Bağlamında Eleştiri Hakkı. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: s. 13.

Aslında şeref bir nevi onurlu yaşama biçimi olarak kabul edilir. Kişinin yaşadığı çevrede saygı, değer ve itibar görebilmesi adına onuruna sahip çıkması gerektiği düşünülür. Kendi isteği doğrultusunda bir hayat yaşamaktan ziyade içerisinde bulunduğu toplumun dayattığı hayatı yaşar. Sorumluluğu altında olan kadınların herhangi bir davranışından ötürü toplum tarafından yargılanacağını bildiğinden kadınlara çok katı sınırlar çizmiş olur²². Öyle ki okulda bir erkekle arkadaşlık etmesi nedeniyle okuldan menedilen kız çocukları vardır. Gittiği düğünde tacize uğraması nedeniyle dışarı çıkması yasaklanan genç kızlar vardır. Tecavüze uğradığı için öldürülen kız çocukları/kadınlar vardır.

Kültürel bir öğreti biçimi olan, namusun kaybedilmesi ile şerefin temizlenmesi adına işlenen cinayetler ailenin adına gelen lekeyi temizlediği düşüncesiyle cinayet olarak dahi görülmemektedir. Saygınlık, dürüstlük, onurlu yaşam ve ahlaki değerleri kapsayan namus ve şeref kavramları içerdikleri geniş tanımlarla birlikte cinsiyetçi yapıyı da kapsayarak törenin en önemli dayanakları haline gelmiş ve varlığını güçlendirmiştir.

1.1.3.2 Namus cezalarının tarihsel gelişimi

Namus cezalarının tarihsel süreçteki durumunu değerlendirmeden önce insanlık tarihindeki ilk cinayetini ele almak daha doğru olur. İnsanlık tarihindeki ilk cinayet Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi olarak bilinmektedir. Bazı kaynaklara göre bu cinayetin nedeni kıskançlık olarak kabul edilmektedir ancak bazı kaynaklarda ise Habil'in evlenmesi gereken Kabil'in ikizinin Habil'in ikizinden daha güzel olması ve Kabil'in kendi ikiziyle evlenmek istemesi olarak yer almaktadır²³. Kardeşin kardeşi öldürmesiyle başlayan bu cinayet kimi zaman öç alma ve ceza olarak da uygulanmıştır. Namus cezalarında da yerini alan insan öldürme bazı toplumlarda halen uygulanan ve dahası bazı ülkelerde yasaca kabul gören bir ceza biçimi olarak mevcudiyetine devam etmektedir.

Tarihi süreç bakımından namus cezalarını ele alırken dönemlere ayırarak değerlendirmenin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Öncelikle insanlık tarihinin en

²² Vargül, Tekin, **a.g.k.**, s. 110.

²³ Atik R. (2021). Kısat Kabil ve Habil. Mevzu Dergisi, <https://mawdoo3.com> (Erişim Tarihi 19.09.2024)

Adem ile Havva'nın çocukları ikiz olarak doğmaktaymış. İkizlerden biri kız diğeri ise erkek olmuştur. İnsanlık soyunun devamı için Kabil kardeşi Habil'in kız olan ikizi ile evlenmesi, Habil ise kardeşi Kabil'in kız olan ikizi ile evlenmesi gerektiği bilinir.

eski kanunu olarak kabul edilen Mezopotamya topraklarında M.Ö. 1760 yılları civarında ortaya çıkan ve 282 maddeden oluşan Hammurabi kanunlarındaki cezalarla başlamak gerekir. Akad'ca dilinde çivi yazısı ile yazılmış yasalara göre zina eden kadın bağlanıp suya atılarak ölüme terk edilirdi²⁴. Kanunda zina cezasının yanı sıra evlenen kadınların kocaları tarafından borç karşılığı satılabileceği de yer almaktadır. Ancak evlenme öncesi borç bedeli olmayacaklarını şart koşan kadınlar kocalarının borcu karşılığında satılamamaktaydı. Namusunu temizlemek adına zina eden kadını öldürmeyi hak gören kanunla borç karşılığı kadınların satılabileceğini kocaya ait hak olarak gören kanunun aynı olması şaşırtıyor olsa da dönemin ataerkil yaşam kuralları bu biçimde düzenlenmiştir.

En eski kanunlardan biri olarak kabul edilen bir diğer kanun ise Roma kanunlarıdır. M.Ö. 753 yılında Roma Devleti'nin kabul edilen bu kanunları kendi içerisinde dönemlere ayrılmış ve her dönemdeki cezalar farklılık göstermiştir²⁵. Bu kanunlarda sadakat esas olarak kabul edilmiş ve bunun neslin, saf ve temiz kalması adına gerekli olduğunu savunulmuştur. Eski dönemde zina eden kadın aile meclisi kararı ile kocası tarafından öldürülerek cezalandırılmış ve o dönemde kocanın herhangi bir şekilde karısını affetme hakkı bulunmamaktaymış. Klasik dönemde ise ölümün hafif bir ceza olduğu savunularak sürgün cezası getirilmiştir. İlk imparatorluk dönemlerinde ise kadın kocası tarafından boşanır ve devlet tarafından yargılanarak bir adaya sürgün edilirmiş. Bu ceza günümüzdeki hapis cezasına benzetilmektedir. Sürgünle cezalandırılan kadının mal varlığının üçte birine el konulmuş ve bu ceza Augustus tarafından kızı Iulia için de verilmiş bir ceza olmuştur²⁶. Bu gibi cezaların yanı sıra Roma toplumu evlenen kadının ailesi ve kocasının dini farklı olması durumunda ailesinin dininden tamamen çıkıp kocasının dinine, gelenek ve göreneklerine mensup olmasını gerektiren kati kurallara sahipmiş.

Hammurabi Kanunlarında da Roma Kanunlarında da namus cezalarında ilk akla gelen ölüm cezası olmuştur. Sadece namus konusunda değil birçok suç için tercih edilen ceza ölüm olmuştur. Bunun nedeni ise bir insanın yaşamına son verilmesi ürkütücü bir ceza iken infazın halka açık bir şekilde gerçekleştirilmesi de suça karşı imtina düşüncesini oluşturuyor olmasıdır.

²⁴ Esra Casim El-Umran. (2018). Kanun Hammurabi. Kadisiye Üniversitesi, Bağdat: s. 18-20.

²⁵ https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Roma_hukuku (Erişim Tarihi 19.09.2024)

²⁶ Erişgin Ö. S. (2013) Roma Toplumunda Kadının Konumu. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2). s. 22-23-24.

İnsanlık tarihinin en eski ve en önemli iki kanunları açısından değerlendirdiğimiz namus cezalarını dini açıdan da ele almanın gerekli olduğu kanaatindeyiz. İlk olarak Yahudilik dini ele alacak olursak kutsal kitapları olan Tevrat'a karşı gelmenin tanrıya karşı gelmek olarak kabul edildiği bu dinde zina için öngörölmüş üç çeşit cezanın bulunduğuyula karşılaşmaktayız. Bunlar; öldürmek, evlendirmek ve recmetmek. Ölüm cezası üç farklı şekilde uygulanmaktaydı, boğmak, yakmak ve kişinin uzunluğunun iki katı bir kuyu kazarak kişiyi kuyuya atmak ve kendisine büyük taşlar atarak öldürmek. Yahudilik dininde bekar bir erkeğin cinsel ilişkiye girmesi zina olarak değerlendirilmemekteydi. Bekar erkeğin ilişkiye girdiği kadın evli değil ise ikisi sonsuza dek boşanmamak üzere evlendirilmiş ancak kadın evli ise erkek cezalandırılmazken kadın boğularak öldürölmüş. Aynı zamanda Yahudi olmayan kadınlarla cinsel ilişkiye girmek suç olarak değerlendirilmediği için zina sayılmamaktaymış. Nedeni ise Yahudi olmayan kadının Yahudiler tarafından insan olarak değil mal veya hayvan olarak görölmesi ve o şekilde muamele ediliyor olmasıymış. Bu da Yahudilerin ataerkil bir toplum olduklarının bir kanıtı olarak kabul edilmektedir. Birinci dereceden yakın akraba ile cinsel ilişkiye girmenin cezası yakılarak öldürmek iken hemcinsle ilişkiye girmenin cezası (recim) taşlanarak öldürölmek şeklinde uygulanmaktaydı. Tecavüz suçunun cezası ise erkeğin tecavüz ettiği kadınla evlenmek zorunda kalması ve boşanma hakkı kız veya kızın babasına verilen bir hak olurken erkeğin başlık parasının yanı sıra tecavüz suçuna karşılık ceza olarak ayriyeten para ödemesi gerekmektedir. Bütün bu cezaların uygulanması için suç olarak ifade edilen fiilin gerçekleştiği esnada en az iki kişinin görmüş olması şart olarak koşulmuştur. Bunun yanı sıra kadının hamile kalması da ispat olarak kabul edilmiştir. Recim cezası uygulanırken de ilk taş şahitler tarafından atılmış ancak bazı kaynaklarda kadınların recim cezasında bulunma ve taş atma haklarının bulunmadığı beyan edilmektedir²⁷.

Hristiyanlarda ise her ne kadar Yahudi geleneği devam etse de bu konuyu daha geniş bir şekilde değerlendirmeye gitmişlerdir. Kendileri kadını mal olarak gördüklerinden evli bir kadınla cinsel ilişkiye girmek “*kışisel mülke tecavüz*” olarak kabul edilirmiş. Yahudi geleneğini benimsedikleri için bekarların cinsel ilişkiye

²⁷ Göregen M., Turan G. (2018). Yahudilikte Zina Suçunun Karşılığı Olan Recim 'in İnsan Hayatı ve Ailenin Kutsallığı Bağlamında İncelenmesi. Kafkas Üniversitesi İlahiyat Faköltesi Dergisi, 5(10), Kars: s. 74-86.

girmesi zina olarak kabul edilmese de evlilik dışı ilişkilerin uygun görülmediği ile karşılaşılmaktadır. Ölüm ve recim cezasını benimseyen Hristiyanlar Hz. İsa döneminde zina yaptığı iddia edilen bir kadının recmedilmesine “*ancak günahsız olanınız taş atabilir*” diyerek Hz. İsa’nın engel olduğu kaynaklarda yer almaktadır²⁸. Daha sonraki dönemde ise suç olarak kabul gören bu fiilin failleri toplumdan uzaklaştırmak amacıyla sürgün edilerek cezalandırılmış²⁹. Bu toplumda kadın mal olarak görülse de cezalandırmada eşitlik ilkesi uygulanmıştır ve aynı zamanda evli birinin başka birisiyle cinsel ilişki yaşaması boşanma sebebi olarak da kabul edilmekteymiş.

Müslümanlarda ise ceza usulünde pek bir değişikliğe gidildiği söylenemez. Zinanın cezası sopa ve recmederek öldürme olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra ta’zir cezaları da bulunmaktaydı. Ta’zir, cezası belli olamayan ve kamuya zararı dokunun bir eylemin önlenmesi amacıyla uygulanan ceza anlamına gelmektedir³⁰. Evli olmayan iki kişinin cinsel ilişkiye girmesinin cezası İslam’da yüz sopa olarak belirlenmiştir. Ancak evli olanların cinsel ilişki yaşaması durumunda ise recim cezası uygulanır. Ceza uygulanırken fail bedeninin yarısına kadar gömülür ve ölünceye kadar taşlanır. Cezanın uygulanabilmesi için dört erkek şahit gerekli görülmüştür ve fiilin gerçekleştiği ana birebir şahitlik etmeleri şart koşulmuştur³¹. Şahidin kadın olması durumunda ise ancak iki kadının ortak beyanları bir şahitlik olarak kabul edilmiştir. Bu durum hakkında farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Şahitlerin ayrı ayrı ikrar etmeleri gerekli görülmüş ve ikrarda şahitlik etmekten vazgeçen bir şahit dahi olursa ceza uygulanmazmış. Aynı zamanda hamilelik de suçun ispatı için yeterli bir delil olarak kabul edilmiştir³².

Sonuç olarak kısa bir şekilde değerlendirecek olursak zina, bütün dinlerde cezası çok ağır bir fiil olarak kabul edilmiştir. Cezasının bu kadar ağır olmasının nedeni caydırıcılık olarak kabul edilebilir. Ancak dikkat edilmesi gereken, cezanın uygulanabilmesi için çok zor şartların aranıyor olmasıdır. Takdir edilmesi gerekir ki cinsel ilişkiye giren bir çiftin o anına birebir şahit olabilmek muhtemel bir olasılık

²⁸ <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim Tarihi 24.09.2024)

²⁹ Ahmet Abdulvehap Ali. (2015). Teşdit El- Ukubet ale Cerimet El-Zine fi El-Yahudiye ve El-Masihiye ve El-İslam. El-Elvak El-Şariye yayınları, s. 9-11.

³⁰ <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%A2zir> (Erişim Tarihi 25.09.2024)

³¹ Emir A. (2013). Hukuk Tarihimizde Ölüm Cezaları. Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2 (2), s. 236-237.

³² El Hansa Hamid Salih. (2021). Ma Huve Ukubet El-Zina. Mevzu Yayınları, s. 8.

değildir. Kaynakların çoğunda ise bu cezanın özellikle İslamiyet döneminde çok az uygulandığı beyan edilmektedir. Genellikle ıslah amacıyla ta'ziri cezaların uygun görüldüğü bildirilmektedir. Namus adı altında dini açıdan değerlendirebileceğimiz eylem 'zina' idi. Cinsiyetçi bir kalıp alan ve cinsellikle bağdaşan bu kavram kanaatimizce aslen onurlu, erdemli ve saygın bir yaşamı ifade eden bir kavramdır. Tıpkı yazılı normların bulunmadığı dönemlerde yaşam düzenin sağlamak maksadıyla 'töre' adı altında 'sözlü norm' olarak ifade edilen birtakım kuralların zamanla işlenen cinayetlerin gerekçesi haline gelmesi gibi.

1.1.3.3 Törenin kırsal kesimden şehirlere intikali (toplumsal değişim sonucu törelerin varlığı)

Toplumsal değişimin en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilen göçün insan hayatındaki rolü çok büyüktür. Savaş, doğal afet, devlet politikası vs. gibi çeşitli nedenlerden dolayı kırsal alanlardan kentsel alanlara göç eden insanların beraberinde getirdikleri alışkanlık ve kuralların kentsel alandaki insanlara da etkisi dokunabilmektedir. Çalışmamızın en önemli unsuru olan Töreler göç neticesinde şehre taşınan bir takım gelenek, görenek ve yaşam kurallarıdır. Kırsal kesimlerden kentsel kesimlere göç edenlerin büyük çoğunluğu kentsel hayatın pahalılığıyla mücadele etmekte zorluk çekmektedir. Bu nedenle göç edenler kentin maddi açıdan kendilerini zorlamayacak kesimlerinde genellikle halk tarafından "gecekondu" olarak bilinen yerlerde yerleşmek durumunda kalırlar ve büyük olasılıkla köyde "aşiret" olarak bilinen aile büyüklerinden maddi destek alıyor olurlar. Bu durum onları köy hayatındaki baskıcı ve sıkı kurallara daha sıkı bir şekilde sarılmaya iter³³. Eğitim seviyeleri de düşük olduğundan yenilikleri kabullenmek konusunda oldukça zorlanırlar. Onlar için tek doğru törelerdir. Maddi durumu iyi olan veya kente taşınması sonucu maddi durumu iyi giden göçmenler ise elit ve eğitilmiş kesimin bulunduğu bölgelere yerleşir ve o topluluğun yaşam biçimine uygun bir şekilde yaşamaya çalışır. Bu tür göçmenler her ne kadar artık kentsel kesimdeki insanlarla aynı düşünce yapısını ve yaşam biçimin paylaşıyor olsa da aralarında içten içe bunu

³³ Özkan R. (2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi XLVII, s. 133-134.

doğru bulmayan ve en ufak bir olayın etkisiyle kendi kurallarına sarılmayı tercih edenler de bulunmaktadır³⁴.

Göç eden insanları aslında iki seçenek karşılıyordu. İlki, göç ettikleri çevreye uyum sağlamak ve onlar gibi yaşamak. İkincisi, göç etikleri çevre ile aralarına duvarlar örerek, değişmeyi ve uyum sağlamayı kesin bir şekilde reddedip kendi doğruları ve yaşam kurallarına sıkı sıkı sarılarak hayatlarına devam etmek. Kent ortamına uyum sağlamaya çalışmak elbette ki kırsal kesimden gelmiş katı kuralları olan bir aile için zor ve bir anda sağlanacak bir şey değildir. Ki daha önceden değiştiğini savunan ve hatta özündeki değişimin davranışına yansıdığı insanların bile tetikleyici birtakım olaylar yaşanması sonucu eski doğruları ve kurallarına sığınması muhtemel olabilmektedir. Ancak değişmeyi reddeden aileler büyük sorunlar yaşayabilmektedir. Bu ailelerin genç fertleri, özellikle kırsal alandan gelip de kentte eğitim hayatına atılan fertleri zamanla kent hayatına uyum sağlamayı başarabilmekte ve doğruları değişebilmektedir. Aile büyükleri tarafından bu durumun kabul edilmesi çok zor olduğundan özellikle kız çocukları aşırı tepkiye maruz kalabilmektedir. Kimi ailelerde bu aşırı tepki sözlü olarak karşı çıkmak olurken zamanla şiddet ve şiddetin sonucu cinayetler de yaşanmaktadır³⁵.

Kırsal alandan kentsel alana göç sonrası kentte yaşayan insanların hayatına kırsal hayattaki katı kurallar sızabilmektedir. Bunu genellikle kente göç etmiş aşiret mensubu bir ailenin kızının kentsel alanda yaşayan bir ailenin oğluyla arkadaşlık etmesi sonucu evlenmeye zorlandıkları vakalarda görmek mümkündür. Kent yaşamında aşiretten ziyade küçük aile yapısı ve bireysellik mevcuttur. Törenin belirlediği kurallar yerine hukukun belirlediği kanunlar geçerlidir. Ancak kentsel alandaki bazı ailelerde de ‘namus’ çok büyük önem arz eden bir değerdir kırsal alanlarda töre uğruna cinayetler işlenirken kentlerde de namus uğruna cinayetler meydana gelmektedir. Hatta çalışmamızın ilerleyen bölümlerde ele alacağımız Irak kanunlarında “*şerefi korumak*” adı altında işlenen cinayetlere ceza indirimi uygulandığını göreceğiz³⁶.

³⁴ Aslan E. (2007) a.g.k., s. 112-113.

³⁵ Özkan R. (2019) a.g.k., s. 135-136.

³⁶ Irak Ceza Kanunları 409. madde.

1.1.3.4 Kadın cinayetlerinde fail

Kadın cinayetlerini kasten öldürme suçunda ayıran temel özellik suçta failin erkek mağdurun ise kadın olmasıdır. Cinayetin altında yatan sebep ise kadının cinsiyetidir. Cinsiyetinden ötürü zayıf görülmesi, aşağılanması veya üzerinde hak iddia edebilme düşüncesidir. Geçmişten günümüze ister ulusal ister uluslararası yasalar kadından “zayıf ve korunması gereken bir varlık” olarak bahsetmiştir³⁷. Bu tutum her ne kadar kadını korumaya yönelik sergilenen bir tutum olsa da kimi zaman kadının üzerinde kolay bir şekilde güç uygulama imkanının bulunması düşüncesini doğurmaktadır.

Ataerkil düzen hakimiyetinin yaygın olduğu toplumların kadınları pasif bırakmaya yönelik bir yapısı olmuştur. Öyle ki kadınlar bile bu durumu kabullenmiş hatta ve hatta normal olduğu düşüncesine varmıştır. Bu durum nesiller boyunca bu şekilde devam etmiş ve son olarak ortaya “kadın cinayeti” adında yeni bir suç tipinin çıkmasına neden olmuştur³⁸. Kadın cinayeti, her kadın öldürmeyi kapsayan bir suç tipi olmayıp kadınların cinsiyetlerinden ötürü hor görülmeleri, nefret edilmeleri ve ortadan kaldırılmaları amacıyla bir erkek tarafından öldürülmelerini kapsayan bir suç tipidir³⁹.

Erkeğin fail olduğu kesin olan bu suç tipinde bazen erkeği harekete geçiren kişi ne yazık ki kadın olabilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan Kadın Cinayetleri Tasnifi’nde yer verilen “kadınların çeyiz nedeni ile öldürülmesi” bu duruma verilebilecek en doğru örnektir⁴⁰. Zira çeyiz ve çeyizde olması gerekenler bir erkeğin hâkim olabileceği şeyler olmamakla birlikte erkeğe uğruna cinayet işlemeyi düşündürecek bir neden de değildir. Ancak ataerkil düzeni benimseyen ve bu düzenin bir parçası olmayı seçen kadınlar oğullarına veya erkek kardeşlerine bu yolda dolduruşa getiren kişiler olabilmektedir. Evlilik sonrası kadınların çeyizinin damadın ailesi tarafından eksik veya yetersiz bulunmasıyla meydana gelen kadın cinayetleri Hindistan’da sıklıkla görülen bir cinayet türüdür.

Çeyizin büyük bir önem taşıdığı ve aşiret sistemi otoritesinin var olduğu toplumlarda annesinin, büyük annesinin, halasının, teyzesinin vb. gibi kadın akrabaları tarafından kışkırtılması sonucu erkek “töre kurbanı” olup cinayet

³⁷ Taşkın O. (2020) **a.g.k.**, s. 164.

³⁸ Özkan R. (2019) **a.g.k.**, s. 133-134.

³⁹ Taşkın O. (2020) **a.g.k.**, s. 332.

⁴⁰ <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 05.03.2025)

işleyebilmektedir. Kanaatimizce bu durum kadın cinayetlerinde fail erkek olsa da tetikleyen başka bir kadın olabilir mi? sorusunu doğurmaktadır.

1.2 Uluslararası Düzenlemelerde Kadın, Namus ve Töre

1.2.1 Uluslararası düzenlemelerde kadınların yeri

Kadınların haklarını arama serüveni Fransız Devrimi'nde aydınlanmaları sonucu başlamıştır. Var olan ataerkil düzeni kabul eden ve seslerini çıkarmadan hayatlarına devam eden kadınlar bu devrimle maruz kaldıkları eşitsizlik ve haksızlıkların farkına ancak varabilmişlerdir. Dönemin en önemli olaylarından biri meclisin çıkarmış olduğu “Erkek ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” ne karşı 1791 yılında ünlü Fransız yazar Olympe de Gouges tarafından “Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” nin yayınlanması nedeniyle yazar ‘cinsiyetine uygun erdemleri unuttuğu’ gerekçesiyle 3 Kasım 1793 yılında giyotinle idam edilmiştir⁴¹. Devrimin bir diğer kadın öncüsü ise Madama de Rolland’dır. Bakan kocasının idam edilmesinin ardından 8 Kasım 1793 yılında kendisi de idam edilmiştir⁴². İlginç olanı ise ölümleri “*Olympe de Gouges devlet adamı olmak istedi ve yasa onu, cinsine yakışan erdemleri unuttuğundan dolayı cezalandırdı... Roland ise, (...) bir anneydi, ama doğasının üstüne çıkmak isterken onu feda etmiş, bilgiç olma arzusu cinsinin erdemlerini unutmasına yol açmıştı. Her zaman tehlikeli olan bu unutuş da, onun idam sehpasında can vermesine yol açtı*” şeklinde gazetelerde yer almıştır⁴³. Böylece kadınların toplumdaki yerlerinin **‘ikinci sınıf’** olduğu hatırlatması yapılmıştır. Tarih boyunca kadınların haklarını arama mücadelesi ya cinayetle başlamış ya da cinayete yol açmıştır. Bu durum günümüzde bile ne yazık ki hala aynı şekilde devam etmektedir.

Bu mücadelenin bir diğer dönüm noktası ise Sanayi Devrimi’dir. Kadınlar yapabilecekleri tek şeyin evde oturmak olmadığının farkına varmış ve iş hayatına atılmışlardır. Bu durum onları hem siyasal hem toplumsal alanda bir hak arayışında olmaları gerektiğinin farkına varmalarını sağlamıştır. Kadınların var olan bu ataerkil

⁴¹ Taşkın O. (2020) **a.g.k.**, s. 160.

⁴² https://en.wikipedia.org/wiki/Madame_Roland (Erişim tarihi 07.10.2024)

⁴³ Hamzaoglu M., Konuralp E. (2018) Türk Hukuk Sisteminin ‘Namus’la İmtihani: Ulusal Mevzuat ve Uluslararası Düzenlemeler Açısından Kadın Cinayetleri. Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, (2) s. 76.

düzene baş kaldırmaları ve haklarını aramaları uluslararası alanda bazı düzenlemelerin var olma sebebidir.

Düzenlemeleri ele alacak olursak Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından 1921 yılında karşımıza Cenevre Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine Dair Sözleşme çıkmaktadır. Bu sözleşme kadınların korunmaya muhtaç olduğu düşüncesiyle hazırlanmıştır. Sözleşmedeki tanım da bu düşünciyi doğrulamaktadır⁴⁴.

1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiş Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*) diğer bir uluslararası düzenleme olarak yer almaktadır. 2021 yılına kadar taraf devlet sayısı 189'a ulaşmıştır. Türkiye ve Irak'ta taraf ülkelerdendir. Bu sözleşmenin amacı kadın haklarının yazılı bir şekilde varlığını sürdürmesinden ziyade uygulamada yer almasını sağlamaktır. Taraf olan devletlerin uyması gereken bazı yükümlülükleri içermektedir. Kısaltması olan CEDAW ile bilinen bu sözleşme gereğince taraf devletler tarafından seçilmiş 23 kişilik bağımsız bir komite kurulmuştur. Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve kadınlar ile erkeklerin '*insan*' olarak değerlendirip aralarında hiçbir fark olmaksızın eşit bir şekilde hak ve özgürlüklere sahip olmalarına yönelik devletlerin uygulamaları ve eylemleri de bu komite tarafından denetlenmektedir. Aynı zamanda devletlere iç hukuklarını sözleşmeye uygun bir şekilde düzenleme yükümlüğünü de yüklemiştir⁴⁵. Komite kadın cinayeti (*femicide*) kavramına 2009 yılı Guatemala ve 2016 yılı Honduras raporlarında yer verirken 2018 yılındaki Meksika raporunda ise kadın kırım (*feminicide*) kavramına yer vermiştir⁴⁶. Taşkın'ın anlatımıyla kadın kırım kavramını tanımlayacak olursak; kadınların yalnızca öldürülmesinden öte maruz kaldıkları şiddetin (fiziksel, psikolojik ve cinsel), acının ve ızdırabın tamamını kapsayan ve failin nefret güdüsüyle kadının hayatına tehdit oluşturduğu her eylemi şeklinde ifade diyebiliriz. 1993 yılında ise BM tarafından oylanmadan kabul edilen Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi (*Declaration on the Elimination of Violence Against Women – DEVAW*), gene aynı şekilde eşitlik üzerine giderek başlangıcında "*Tüm*

⁴⁴ Taşkın O. (2020) **a.g.k.**, s. 163.

⁴⁵ Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 08.10.2024)

⁴⁶ Taşkın O., 2020, **a.g.k.**, s. 167.

insanların eşitliği, güvenliği, özgürlüğü, bütünlüğü ve haysiyetiyle ilgili hakların ve ilkelerin kadınlara evrensel olarak uygulanmasına acil bir şekilde ihtiyaç var." ifadelerine yer vermiştir. Ancak bu sefer uygulamanın bir **'ihtiyaç'** olduğu ifade edilmiştir. Bu da durumun ne kadar ciddi olduğunu göstermektedir. Şiddet bildirgenin 1. maddesinde *"İster özel, ister kamusal alanda olsun, "kadına yönelik şiddet" terimi, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ızdırapla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan her türlü cinsiyete dayalı şiddet eylemi anlamına gelmektedir. Bu eylemlerin tehditleri de şiddet kapsamına dahildir."* şeklinde tanımlanırken 2. maddesinde ise şiddetin türleri için *fiziksel, cinsel ve psikolojik* ifadeleri kullanılmıştır⁴⁷. Bu bildirge kadınlara karşı şiddetin yalnızca açık alanda değil aile içerisinde de olabileceğini ve bunun yalnızca fiziksel olarak değil cinsel ve psikolojik olarak da yapılabilir olduğunu beyan ederek önlemlerin bu doğrultuda alınması gerektiğine dikkat çekmek açısından önem arz etmektedir.

Kadın cinayeti kavramı açısından büyük bir önem arz eden uluslararası düzenlemelerden birisi de Belém do Pará Sözleşmesi'dir. 1994 yılında Brezilya'da Amerikan Devletleri Örgüt Üyeleri tarafından (34 devletten 32'si onaylamıştır) onaylanarak yürürlüğe girmiştir⁴⁸. Sözleşme kadınların öldürülmesine yönelik düzenlemeleri içerirken kadın cinayetlerine (femicide) ilişkin herhangi bir düzenlemeyi içermemektedir. Buna rağmen Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'nin Campo Algodonero Kararı'nda (Cotton Field/Pamuk Tarlası) kadın cinayeti(femicide) kavramını kullanmasına öncüllük etmiş olması dolayısıyla büyük bir öneme sahiptir⁴⁹.

1995 yılında ise 189 ülke temsilcisinin katılımıyla Pekin'de gerçekleşen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sırasında Pekin Eylem Platformu (Platform For Action PFA) kabul edilmiştir. İmzalayıp taahhütte bulunan devletlerden Pekin+5 adı altında

⁴⁷ Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 08.10.2024)

⁴⁸ Belém do Pará Sözleşmesi <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 08.10.2024)

⁴⁹ Pamuk Tarlası Kararı, 2001 yılında Claudia Ivette Gonzalez, Esmeralda Herrera Monreal ve Laura Berenice Ramos Monarrez isimli kadınların ortadan kaybolmalarının ardından Ciudad Juarez kentinde bir pamuk tarlası içerisinde bedenleri ölü bir şekilde bulunması sonucu Meksika Devleti'nin kusurlu olduğu iddia edilerek Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurusu yapıldığı bir vakadır.

Arıkan E. N. (2023). Kadına Karşı Şiddetin Bir Görünümü Olarak Femicide. On İki Levha Yayınları, 1. Baskı. s. 88-90.

2000 yılına kadar belirlenen hangi amaçlara ulaşabildiğini, yeni gelişmeleri ve hangi konularda yaşanan sorunların hala devam ettiğini bildirmeleri istenmiştir. 2000 yılı Mart-Haziran aylarında devletler New York'ta bir araya gelerek **“Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Kalkınma ve Barış”** başlıklı oturumlarını gerçekleştirmeleri sonucu kadınlar için 12 kritik alan diye bilinen sorunların üzerinde durmuşlardır⁵⁰. Belirlenen kritik alanları özetle şu şekilde sıralayabiliriz⁵¹;

1. Kadınların devamlı maruz kaldığı yoksulluk
2. Eğitim durumundaki eşitsizlik
3. Sağlık hizmetlerindeki yetersizlik
4. Kadınların maruz kaldıkları şiddet
5. Maruz kaldıkları silahlı çatışmaların ve işgallerin kadınlar üzerindeki etkisi
6. Ekonomik ve sosyal politikalarda kadına çok yer verilmemesi
7. Karar alma mekanizmasında kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik
8. Kadınların gelişmesini sağlayacak mekanizmaların yetersizliği
9. Kadının sahip olduğu insan haklarına saygı gösterilmemesi
10. Başta medya olmak üzere farklı alanlarda kadınların sıradanlaştırılması
11. Çevrenin korunmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliği
12. Kız çocuklarının maruz kaldığı ayrımcılıklar.

BM bu oturumdan kısa bir süre önce 1999 yılında 25 Kasım gününü “Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması İçin Uluslararası Mücadele Günü” olarak ilan etmiştir. Ancak bunun da altında bir kadın cinayeti yer almaktadır. 25 Kasım 1960 tarihinde ‘Mirabel Kardeşler’ olarak bilinen 3 kız kardeş, Dominik Cumhuriyeti’nde dönemin diktatörlüğüne karşı mücadele başlatmaları sonucu tecavüz edilerek öldürülmüşler ve bu korkunç cinayet trafik kazası gibi gösterilmiştir⁵². Bu da kadınların ne denli zorlu şartlarda hayat mücadelesi verdiklerinin kanıtıdır.

⁵⁰ Hodoğlugil N. N. Ş., Cinsiyet Eşitsizliği, Barış ve Gelişme Yolunda Pekin+5 Sonuçları ve Türkiye’de Durum <https://huksam.hacettepe.edu.tr> (Erişim tarihi 09.10.2024)

⁵¹ Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu <http://www.sagioglu.av.tr/pekin-deklarasyonu-ve-eylem-platformu-cn827.html> (Erişim tarihi 09.10.2024)

⁵² Taşkın O., 2020, **a.g.k.**, s. 170.

26 Kasım 2012 tarihli Viyana Bildirgesi'nde ise çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleştirilen kadın cinayeti tasnifi yapılırken kadın ve kız çocuklarının namus adı altında öldürülmesine de yer verilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen tam adıyla “**Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi/ Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence**” 11 Mayıs 2011 tarihinde taraf devletler tarafınca kabul gören ve 01 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren bu sözleşme kadın hakları açısından hayati önem taşımaktadır⁵³. Sözleşme birçok uluslararası düzenlemelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucu hazırlanmıştır. İlk olarak şiddet üzerinde durulmuştur. Temelinin cinsiyet ayrımı olduğu ifade edilirken bunun en büyük sebebinin ataerkil düzen olduğuna yer verilmiştir. Şiddetin tanımı yapılırken CEDAW ve DEVAW'daki tanımla benzediği ancak '*ruhsal şiddet*' ve '*ekonomik şiddet*' ibarelerinin de eklendiği dikkat çekmektedir. Sözleşmenin 5/12 maddesinde 'namus' adı altında verilen zararların kabul edilmemesi yer almaktadır⁵⁴. Aynı zamanda namus cinayetlerinin üstünün kapatılmaması, mağdurun tecavüzcüsüyle evliliğe zorlanmaması, töre evliliklerine izin verilmemesi, 15 yaşından küçük kız çocuklarıyla cinsel ilişkiye girenleri cezalandırmak, rıza dışında kürtaj, kadın sünneti ve muayenenin yasaklanması gibi hayati düzenlemeleri içermektedir⁵⁵. Bütün bunların yanı sıra mağdur kadınların korunması ve ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik düzenlemeler de içermektedir. Türkiye imzalayıp onayladıktan sonra 20 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı kararıyla sözleşmeden çekilirken Irak Avrupa Konseyi Üyesi olmayan bir ülke olarak ne imzalayan ne de onaylayan taraflar arasında yer almıştır. Fransız Devrimi ile başlayan bu hak arayışı günümüze kadar halen devam etmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde kadınlar çeşitli nedenler öne sürülerek cinayete kurban gidiyor. Bunun temeli ataerkil aile yapılarıdır. Çalışmamızın odak noktası olan *namus* ve *töre* de bu yapının oluşumlarından biridir. Ancak ikisine de uluslararası düzenlemelerde yeteri kadar yer verilmediği düşüncesindeyiz.

⁵³ İstanbul Sözleşmesi <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 10.10.2024).

⁵⁴ İstanbul Sözleşmesi 12. madde <https://istanbulsozlesmesi.org> (Erişim tarihi 11.10.2024)

⁵⁵ Öz G. A., Sanlı K., Aslan İ. Y. (2022). Nurkut İnan'a Armağan. On İki Levha Yayınları, 1. Baskı. s. 790.

1.2.2 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

En eski uluslararası düzenlemelerden biri olan BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan ve 183. oturumunda 10 Aralık 1948 yılında kabul edilmiş 30 maddeden oluşan uluslararası bir bildiridir⁵⁶. Bu bildiriye dayanılarak 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü olarak ilan edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası özgürlüğü ve insanca yaşamayı amaç edinilerek hazırlanan bu bildiride ‘eşitlik’ kavramı sürekli olarak vurgulanmıştır. Kadınların da insan olarak erkeklerle aynı haklara sahip olduğu ve aynı şartlarda yaşamalarına bildirinin maddelerinde yer verilmiştir⁵⁷. İnsanların sahip oldukları eşitlik hakkının doğuştan gelen bir hak olduğu bildirinin 1. maddesinde ifade edilmiştir. Güveli bir şekilde yaşamının her bireyin hakkı olduğu bildirinin 3. maddesinde ifade edilmiş, 16. maddesinde ise eşlerin evlilik ve boşanma sürecinde eşit haklara sahip olduğu yer almaktadır⁵⁸. Her bir maddesi yazılırken eşitlik ilkesinin dikkate alındığı bu beyannamede en dikkat çekici ayrıcalık cinsiyetçi terimler yerine *insan*, *fert* veya *birey* gibi terimlerin kullanılmasıdır.

Cinsiyetçiliği hiçbir şekilde içermeyen tamamen eşitlik esasında özgür bir yaşam amacını taşıyan bu sözleşme herhangi bir hukuki yükümlülük taşımamaktadır⁵⁹. Bu yüzden herhangi bir caydırıcılığı bulunmamaktadır. Eşitlik konusunda birçok uluslararası düzenlemelere ve hatta iç hukuklarda anayasanın temel hak ve özgürlükler bölümüne öncülük etmiştir. Ancak kanaatimizce hukuki yükümlülük getirilmesi sonucu caydırıcı nitelikte olan bir uluslararası düzenleme olmaya değer bir şekilde hazırlanmıştır.

1.2.3 Kadın cinayetleriyle mücadelede uluslararası düzenlemelerin rolü ve yeterliliği

Düzenlemelerin yeterliğine değinmeden önce dünya genelinde kadın cinayetleri oranlarının ele alınması gerektiği kanaatindeyiz. 2021 yılındaki kaynaklara göre dünyada her yıl 50000 kadın ve kız çocuklarının birlikte oldukları partnerleri veya

⁵⁶ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 13.10.2024)

⁵⁷ Şelaru S. T. (2021). Kadının Sığınma Hakkının Toplumsal Perspektifiyle Değerlendirilmesi. On İki Levha Yayınları, 1. Baskı. s. 13.

⁵⁸ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Maddeleri <https://www.hsk.gov.tr> (Erişim tarihi 13.10.2024)

⁵⁹ <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 13.10.2024)

aile üyeleri tarafından öldürüldükleri BM tarafından doğrulanmıştır. Aynı zamanda bu oran belirlenirken pek çok hükümetin vaka sayısı bildirmediği ifade edilmiştir. Raporda bu cinayetlerin en sık yaşandığı ülkelerin 20000 vaka ile Asya ülkeleri olduğu beyan edilmiştir. İkinci sırada ise 19000 vaka ile Afrika ülkeleri yer alırken üçüncü sırada 8000 vaka ile Amerika ülkeleri ve son olarak 3000 vaka ile Avrupa ülkeleri cinayetin en az yaşandığı ülkeler olarak yer almaktadır. Ancak nüfus bakımından ele alındığında bu sıralama Afrika, Amerika, Asya ve Avrupa olarak değişmektedir. Dünya Sağlık Örgütü ise kadın cinayetleri ile erkeklerin öldürülmesi farkını şu ifadelerle açıklamıştır; *“evde devam eden taciz, tehdit veya yıldırma, cinsel şiddet veya kadınların eşlerinden daha az güce veya daha az kaynağa sahip olduğu durumları içerir.”*⁶⁰ Bu gibi nedenler kadın cinayeti oranının daha yüksek olmasında ataerkil yapının etkisini göz önüne sermektedir.

Çalışmamıza konu olan ülkeler Türkiye ve Irak’ı ele alacak olursak; Türkiye, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) Kadına Yönelik Şiddet verilerine göre %38 oranla listenin ilk sırasında yer almaktadır⁶¹. Bu şiddet vakaları günümüzde bölgede yaşanan cinayetlerin ana sebebi olarak görülmektedir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun son istatistik değerlendirmesi olan 2024 yılı Ocak ayı raporuna göre 31 kadın cinayeti kaydedilirken 21 kadının da şüpheli bir şekilde öldüğü tespit edilmiştir. Bu rakamların bir ay içerisindeki artışı durumun ciddiyetini göstermektedir. Platform kapsamlı bir değerlendirme yaparak bu cinayetlerin failini ve nedenlerini de araştırmıştır. Elde edilen sonuçlarda ise bahsi geçen tarihte gerçekleşen cinayetlerin faili %35 oranda kadınların kocaları olduğu tespit edilmiştir. Öldürüldükleri yer %61 oranda kendi evleri ve gene aynı oranda cinayet aletinin silah olduğu belirtilmiştir. Nedenlerini değerlendirdiğimizde **kadınların kendi hayatlarına dair karar almak istemesi** yani; boşanmak istemeleri, ayrılmak istemeleri veya kendilerine dayatılan bir şeyleri reddettikleri için öldürüldükleri en çok kayda geçen vaka olarak yer almaktadır⁶². Bu istatistikler bir insan için en güvenli olması gereken yer yani ‘evin’ kadınlar için korunması gereken yer haline gelebildiğini göstermektedir. Kadınların kendi hayatları üzerinde

⁶⁰ Apostoluo N. (2021). Yeni Rehber: Kadın Cinayetlerinin Araştırılması, Global Investigative Journalism Network, <https://gijn.org/tr> (Erişim tarihi 13.10.2024)

⁶¹ Kadına Yönelik Şiddette Türkiye Raporu <https://turkiyeraporu.com> (Erişim tarihi 13.10.2024)

⁶² Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Ocak 2024 Raporu <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net> (Erişim tarihi 14.10.2024)

söz hakkı sahibi olmalarını kabul edemeyen bu ataerkil yapının korkunç sonuçlara yol açabiliyor olması dikkate alınması gereken bir toplumsal sorun olarak görülmektedir.

Irak'taki istatistikleri değerlendirdiğimizde durumun pek bir farkı olduğunu söyleyemeyiz. İçişleri Bakanı resmi açıklamalarına göre aile içi şiddet mağdurlarının %73'ünün kadın olduğu, bu oranın %46'sının fiziksel şiddet ve %16'nın cinsel istismar olduğu ifade edilmiştir. Vakaların en az yaşandığı il Selahaddin olurken en çok yaşandığı ilin başkent Bağdat olduğu beyan edilmiş ve günlük en az 100 vakanın kaydedildiği de belirtilmiştir. Bakan, açıklamasında oranların bu kadar yüksek olmasını evlilik dışı ilişkilere yorarken en kısa sürede Aile İçi Şiddet Kanununun düzenlenmesi gerektiğini de dile getirmiştir. 2024 yılının ocak ayından mayıs ayına kadar 13857 vakanın kaydedildiği, 3101 suçlunun kefaletle serbest bırakıldığını, 100 failin tutuklu yargılandığını, 1196 failin tutuksuz yargılandığını, 4400 kişinin sulh edildiği (şikayetin geri çekilmesi ve tarafların kendi aralarında anlaşması), 1500 davanın henüz sonuçlanmadığını ve 3350 vakanın henüz soruşturma sürecinde olduğunu da ifade etmiştir⁶³. Aynı zamanda kadınların eşleri tarafından maruz kaldıkları zorbalık oranı %17 olarak beyan edilmiştir⁶⁴. Irak'ta kayıtlara geçen resmi verilerde kadın cinayetlerine dair herhangi bir vaka sayısı veya oran bulunmazken var olan istatistikler aile içi şiddet vakalarından ibarettir. Bu durum cinayetlerin az olduğunu değil aksine kanaatimizce önemsenmediği ve gerektiği kadar ciddi alınmadığının göstergesidir.

Birleşmiş Milletler 2022 raporunda dünya genelinde 89000 kadının cinayete kurban gittiği belirtilmektedir⁶⁵. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi Sözcüsü Gade cinayet sayısının bu kadar yüksek olmasının 'eşitsizlik' ten kaynaklandığını dile getirmiştir. Uluslararası düzenlemeler ve uluslararası hukukun taraf devletler için hukuki yükümlülük içermeleri nedeniyle büyük bir öneme sahip olmaları inkâr edilemez bir gerçektir. Ancak kadın cinayetleri yerel hukuk tarafından çözümlenmesi gereken bir sorundur. Temelinde eşitsizlik ve cinsiyetçilik yer alması nedeniyle de aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir sorundur. Bu sorunun çözülmesine yönelik ilk adım ataerkil düzenin değişmesi, kadınların

⁶³ Al-hurra Resmi Haber Sitesi <https://www.alhurra.com> (Erişim tarihi 13.10.2024)

⁶⁴ Arabia Resmi Haber Sitesi <https://www.skynewsarabia.com> (Erişim tarihi 14.10.2024)

⁶⁵ Al-jazeera Resmi Haber Sitesi <https://liberties.aljazeera.com> (Erişim tarihi 14.10.2024)

cinsiyetlerinden bağımsız bir '*insan*' olarak görülmesi ve erkeklerle eşit bir şekilde '*İnsan Hakları*' na sahip olmasıdır. Çalışmamızın ana konusu olan *namus* ve *töre* cinayetlerine uluslararası düzenlemelerde yeteri kadar yer verilmediği kanaatindeyiz. Bunun nedeni ise bu kavramların her toplumda farklı sınırlara sahip olmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2 TÜRK HUKUKUNDA KADIN CİNAYETLERİ, NAMUS VE TÖRE SAİKİ

2.1 Yargıtay Kararları Işığında Namus ve Töre Saiki

Namus ve töre kavramları çalışmamızın birinci bölümünde genel olarak kapsamlı bir şekilde ele alıp değerlendirmeye çalışılmıştır. Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi kadın cinayetleri özelinde bu kavramların yerel ‘bölgesel’ olarak da ele alınıp incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bölgesel olarak ele alınıp incelenmesi mevcut sorunlar doğrultusunda çözüm yöntemleri geliştirilmesini sağlar. Bu sorunun yalnızca hukuki bir sorun olmaktan öte toplumsal ve siyasal bir sorun olduğu da inkâr edilemez bir gerçektir. Çalışmamızın kapsamı dahilinde hukuki olarak bu kavramların ele alınıp değerlendirilmesinin en iyi yönteminin Yargıtay kararları olduğu kanaatindeyiz.

Bu bağlamda incelediğimiz ilk karar 27.04.2011 tarihli babasından gördüğü aile içi şiddet nedeniyle evden kaçtığı için *namussuzlukla suçlanan bir kız çocuğu* cinayetindeki karardır⁶⁶. Yargıtay bu cinayette ‘*namus/töre saiki...*’ ifadesini kullanarak kavramlar arasında herhangi bir farklılığın olduğuna değinmeyip tam aksine eşit anlamlı kavram olarak değerlendirmiştir.

29.04.2014 tarihindeki başka bir cinayet davasındaki kararı ele aldığımızda ise cinayet, evli olan Arzu’nun tanıştığı Ayhan’la birlikte yaşama kararı almaları ve daha sonra Ayhan’ın amcası Nuri’nin zaten evli olduğunu bildikleri Arzu’nun yeğeni dışında başkalarıyla da görüşüğünü iddia etmiş ve yeğeni Ayhan’ın bunun iftira olduğunu dile getirmesi sonucu Nuri önce elindeki tabancayla yeğeninin kafasına vurmuş daha sonra da ‘şerefsiz, namusuz’ gibi hakaretlerle Arzu’ya yönelip ateş ederek öldürmesi sonucu gerçekleşmiştir⁶⁷. Sanık Nuri’nin TCK’nun 82/1-k,62 kapsamınca almış olduğu cezaya itiraz etmesi sonucu Yargıtayın kararında yer verdiği namus ve töre saiki tanımıyla karşılaşmaktayız.

Bahsi geçen kararda Yargıtay öncelikle töre ve saik kelimelerini tek tek ele alıp TDK’daki tanımlarından bahsetmiştir. Törenin zamanla iyi anlam ifadesinin kötü

⁶⁶ Yargıtay 1. CD., E. 2011/2688 K. 2011/2667 T. 27.04.2011. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

⁶⁷ Yargıtay 1. CD., E. 2014/1719 K. 2014/2733 T. 29.4.2014. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

anlam ifadesiyle yer deşiştirebildiğine değinerek sebep, güdü vs. anlamları taşıyan saik ile yan yana ‘töre saiki’ olarak cinayet sebebi kabul edilmesi için mağdurun/maktulün davranışının içerisinde bulunduğu topluluk tarafından ahlak kurallarına aykırı bir davranış olması ve cezalandırılması gerektiği düşüncesinin var olması gerektiğini ifade edilmiştir. Failin ise cezayı infaz etmesi durumunda içinde bulunduğu topluluk tarafından takdir edileceğini infaz etmediği takdirde ise itibar kaybına uğrayacağı düşüncesiyle hareket etmesine de yer verilmiştir. Ancak bu kararda failin eyleminin ‘töre saiki ile işlenen cinayet’ olarak değerlendirilmediği grlmektedir. Yargıtay bahsi geçen kararında, “*sırf kişilerin subjektif namus anlayışından, kıskançlıktan, cinsel arzu ve isteklere karşılık alamamaktan, kınamaktan, hoşlanmamaktan, tasvip etmemekten, söz geirememekten kaynaklanan öldürme fiillerinin "töre saikiyle öldürme" olarak nitelendirilemeyeceği, ...*” şeklinde bir açıklamaya yer vermiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere toplumun ahlaki değerleri ve birtakım yazılı olmayan yaşam kuralları ileri sürülerek şekilde işlenen her cinayetin töre saiki olarak kabul edilmeyeceği sonucuna ulaşmıştır Yargıtay.

Töre ile birlikte sıkça karşılaştığımız namus kavramına da bu kararda yer verilmiştir. Genellikle çokça karıştırılan bu iki kavramın aynı anlamları ifade etmediği belirtilirken bazı durumlarda törenin namusu da içerisine alan geniş bir anlam içerebilir bir kapsama sahip bir kavram olduğu bildirilmiştir. Ancak benzer olmalarına rağmen farklı kavramlar olduklarının altı çizilmiştir.

18.02.2021 tarihli gene evlilik birliği içerisinde başka bir ilişkiye girilmesi ve ilişkiye girilen şahısla birlikte yaşama sonucu gerçekleşen cinayetin konu olduğu bir başka kararında Yargıtay namus ve töre saikinin birinden ayırt edilmesi adına bulunması gereken bir koşula değinmiştir. Töre saikinden bahsedebilmemiz için cinayetin ***tasarlanmış olması*** aranan şartlardan biri olarak kabul edilebilir. Yani ailenin şerefine leke getirdiği düşünülen maktulün ldrlme kararının cinayeti fiilen işleyen kişi tarafından değil ‘aile meclisi’ denilen ailenin ileri gelen ve yaşça büyük erkekleri tarafından verilmesi Yargıtay tarafından koşul olarak kabul edilmiřtir⁶⁸. ldrme kararının aile meclisinden çıkması, infazın nasıl gerçekleşeceği ve kimin tarafından gerçekleşeceği de yine aynı kişiler tarafından

⁶⁸ Yargıtay CGK., E. 2019/542 K. 2021/42 T. 18.2.2021. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

belirleneceği anlamını doğurmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde de beyan ettiğimiz gibi bu kişinin genellikle 18 yaşını doldurmamış biri olması kabul görmektedir. Bunun nedeninin de ceza almayacak olması düşüncesi olduğunu da belirtmiştik. İnfazı gerçekleştiren kişi bunun kendisine bahşedilen bir görev olduğu düşüncesiyle hareket eder. Yani kendi ahlak değeri, namus anlayışı ve bağımsız iradesiyle değil bir grup erkek topluluğun benimsemiş olduğu ahlaki değeri, namus anlayışı ve almış oldukları karar sonucu bir cinayetin faili konumuna düşer ve bu cinayet töre saiki olarak kabul edilir ve cezası da o doğrultuda yargı makamı tarafından belirlenir.

02.05.2024 tarihli konu açısından aynı niteliğe sahip başka bir kararda ise Yargıtay ailenin namusunu korumak adın işlenen cinayetlerin de töre saiki olarak değerlendirileceğini beyan etmiştir⁶⁹. Bu olayda fail ortak beşinci çocuklarının doğmasının ardından eşi maktulün kendisinden hayatında başka birinin olduğunu ve artık herhangi bir cinsel ilişkilerinin olmayacağını duymuş ancak buna rağmen maktule karşı herhangi bir kastı olmamış ancak aile büyüklerinin ortaya girmesi ve faili kışkırtması sonucu ailenin namusunu temizlemek adına cinayet işlenmiştir. Bu durum Yargıtay tarafından töre saiki adı altında değerlendirilen bir cinayet olarak karara bağlanmıştır.

İncelemiş olduğumuz bu dört karar sonucu namus ve töre saiki kavramlarının ilk olarak aralarında bir farkın bulunmadığı yönünde hükme bağlandığı ile karşılaşmıştık. Ancak daha sonra karıştırılmaması gereken iki kavram olduklarının ifade edilmesi ve bazı durumlarda törenin namusu da sınırları altına alabileceği bir kapsama sahip olduğunun belirtilmesi üzere durum iyice karışık bir hale gelmiştir. TCK’nun 2. maddesinin 3. fıkrası gereğince düzenlemelerin aralarından kıyasa yol açacak kadar geniş yorumlanmanın olmaması gerektiği doğrultusunda iki kavram arasındaki farkı bariz bir şekilde ortaya koyabilmek adına Yargıtay kararlarındaki içtihatlar esasa alınmaktadır.

Töre saikinden bahsedebilmemiz için bulunması gereken koşul **“aile meclisi kararı”** olarak belirlenmiştir. Ailenin erkek üyeleri tarafından alınan ortak kararlar failin görev bilinciyle işlemiş olduğu cinayetler *‘töre saiki ile işlenen cinayet’* olarak kabul görmektedir. Yasa koyucunun mevzuatta namus saikine yer vermemesi

⁶⁹ Yargıtay 1. CD., E. 2023/3331 K. 2024/3123 T. 2.5.2024. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

bilinçli bir karar olabilir ancak görünen o ki bu bir kıyasa yol açmakla birlikte birçok kasten öldürme cinayetlerinin de ‘*töre saiki*’ olarak değerlendirilmesine yol açmış ve Yargıtay içtihat yoluyla bu kavramları yorumlamak zorunda kalmıştır. Namus saiki için yapmış olduğu yorumda ise failin herhangi biri tarafından yönlendirilmeksizin kendi kişisel değer ve yargıları doğrultusunda hareket etmesi olarak ifade etmiştir.

Yargıtayın töre saikinin temyiz için aile meclisi kararının bulunmasını koşul olarak belirlemesi yeteri kadar ayırt edici bir koşulken namus saiki adına kişinin kendi güdüsüyle eyleme geçmesini ayırt edici koşul olarak göstermesi kanaatimizce yeterli bir ayırt edebilme unsuru olarak değerlendirilmemektedir. Özellikle yorumunda törenin bazı durumlarda namusu da kapsayacak kadar geniş bir yapıya sahip olduğuna yer vermesi “namus saiki” konusundaki ayırt edici unsurun tam olarak belirlenemediği düşüncesini doğurduğu kanaatindeyiz.

2.2 Türk Ceza Kanunu’nda Namusu ve Töre Saiki ile Öldürme

Namus ve törenin konu olduğu cinayetlere değinmeden önce kanaatimizce öldürme suçuna değinmek gerekmektedir. 12/10/2004 tarihinde 25611 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 5237 Türk Ceza Kanunu 81. maddesinde *kasten öldürme suçuna* yer verilmiş ve cezası müebbet hapis olarak belirlenmiştir⁷⁰. Bu suç ceza hukukunda “en’lerin suçu” olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda çalışmanın birinci bölümünde de ifade ettiğimiz gibi insanlık tarihinin işlenmiş ilk suçudur. Şiddetin ağır biçimi olarak da tasvir edilmektedir. Suç işlenmesiyle yaşam hakkı olan en önemli insan hakkı ihlal edilmektedir. Bu nedenle TCK’nun Özel Hükümler İkinci Kısım’ının Birinci Bölüm’ünü oluşturan Hayata Karşı Suçlar başlığında ele alınmıştır⁷¹. Güncel TCK’da dikkat çeken bir diğer husus ise cinsiyetçi terimlerden kaçınılma tercihidir ve bu tercih eşitlik ilkesine uyum sağlayan bilinçli bir tercihtir. Bu başlıkta kasten öldürme 81. madde, nitelikli halleri 82. madde, kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi 83. madde, intihara yönlendirme 84. madde ve taksirle öldürme 85. madde de ele alınmıştır. Ancak konumuz kapsamı dahilinde 81.,82. ve 84. maddelerin üzerinde durulacaktır.

⁷⁰ Tezcan D., Erdem M., Önok R. M. (2022). Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. Seçkin Hukuk, 20. Baskı. Ankara: s. 137.

⁷¹ Akbulut B. (2020). Kasten Öldürme Suçu (TCK m. 81). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24(4) s. 274.

2.2.1 Kasten öldürme suçu

Suç olgusunun oluşması için bir eylemin hukuka aykırı olması gerektiği öğretide yer edinmiştir. Bu suç 13/3/1926 tarihinde 320 Sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu’nda “*adam öldürmek*” olarak ifade edilmiştir. Ancak güncel TCK’da cinsiyetçi terimler kullanılmamış ve bahsi geçen suç kasten öldürme olarak ifade edilmiştir. Adam kelimesinin Arapça kökenli olduğu ve insan anlamına geldiğinin dayanağı insanların atasının Hz. Âdem ismini taşıyor olması ve Kuran-ı Kerim’deki *بنی آدم / beni âdem* (Âdem oğulları/ insanoğlu) hitap şeklidir. Öldürme suçu yalnızca yaşama hakkının elinden alındığı kişiyi değil bütün toplumu ilgilendiren bir durumdur. Kamu güvenliğine karşı tehdit oluşturması nedeniyle cezası ağır tutulan bir suç tipidir⁷². Toplumsal bir suç olmanın yani sıra devlet egemenliğini de etkileyecek siyasal bir durumu da oluşturduğu kabul edilmektedir.

2.2.1.1 Suçun maddi unsurları

Suçun maddi unsurlarında ele alacağımız ilk unsur **suçun konusu**, fiile maruz kalan mağdurun canlı bir şekilde hayatta olması ve maruz kaldığı fiili gerçekleştiren failin bir başkası olması şeklinde ifade edilmektedir. İkinci unsur olan **fail** ise suçu işleyen herhangi bir gerçek kişi olarak kabul edilmektedir. Ancak mağdurun kendisinin kasten öldürme suçunda fail olması mümkün değildir. Mağdur ve fail aynı kişi olmaz ilkesi doğrultusunda ötenazinin yasal olduğu ülkelerde A kişinin isteği doğrultusunda ötenaziye gerçekleştiren B ve diğeri kişiler bir suçun faili olarak görülmemektedir. Ya da intihar vakalarında eylemi gerçekleştirenin mağdur olmasına rağmen olayda bir failden söz edilemez. Üçüncü unsur olan **mağdur**, herhangi bir kişi olabilirken hayatta olma şartı bulunmaktadır. İnsanın yaşamının başlangıcı konusundaki tartışmaların devam ediyor olması ve öğretideki görüş farklılıklarına rağmen dikkate alınması gereken Türk Medeni Kanunu 28. maddesindeki yaşam hakkının tam ve sağlıklı doğumla başlıyor olmasıdır. Aynı zamanda suçun işlendiği esnada kastın yöneldiği kişiyi mağdur olarak nitelendirebilmemiz için kişinin ölü olmaması gerekmektedir. Dördüncü unsur olan **hareket**, suçun oluşmasına hizmet eden her türlü eylem olarak kabul edilir. Bu

⁷² Akbulut A. (2024). Tasarlayarak Kasten Öldürme Suçunun Kadın Cinayetleri Bağlamında Değerlendirilmesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü Hukuk Yüksek Lisans Programı, İstanbul: s. 9-10.

mağdura silahla ateş etmek de olabilir korkutma sonucu kalp krizi geçirmesine sebep olmak da. Beşinci unsur olan **netice**, hareket doğrultusunda ölümün gerçekleşmiş olması olarak ifade edilir. Altıncı ve son unsur olan **nedensellik bağı**, eylem ile sonucu arasındaki ilişkiyi ifade eder. Yani mağdurun ölümünün failin eylemi sonucu gerçekleşmiş olması şartını gerektirir⁷³. Suçun maddi unsurları kısaca bu şekilde değerlendirilmektedir.

2.2.1.2 Suçun manevi unsurları

Bu bağlamda ele alacağımız kasıttır. Kasıttan kastımız failin neticeyi bile bile fiili işlemesidir. Ancak iki tür kasıt bulunmaktadır. Bunlar; **doğrudan kasıt** ve **olası kasıt**tır. Doğrudan kasıt, olayın neticesini ön görerek yapılan eylemlerdir. Belirlenmesinde suç aleti ve suçu işleme şekli önem arz etmektedir. Örneğin silahla hedef haline konulan kişinin kafasına veya kalbine bir veya birkaç el ateş etmek gibi. Bu durumda fail hareketi sonucu neticenin olmasından emindir ve bu durum doğrudan kasıt olarak değerlendirilir. Dolaylı(olası) kasıt ise fail gene eyleminin nelerle yol açacağını ön görüyordur ve büyük bir umursamazlıkla “*olursa olsun*” düşüncesiyle hareket etmektedir. İkisinin arasındaki fark doğrudan kasıttan neticenin kaçınılmaz olması, olası kasıttan yalnızca ön görülüyor olmasıdır ve öğretide hedef olarak görünen netice dışındaki neticelerin olası kasıt olarak kabul görüşü yer almaktadır⁷⁴. Kastı oluşturan bilme ve isteme olgusudur. Kişinin eylemi doğrultusunda meydana gelecek neticeyi bilmesi ve istemesi kastı doğurmaktadır. Ancak olası kasıttaki ön görmenin; bilme ve “*olursa olsun*” un; isteme olarak değerlendirilmesi kanaatimizce tartışmaya açık bir konu olabilir.

Kasttan önce gelen ve kastı oluşturan duygu veya düşünce olarak kabul edilen saiktir⁷⁵. Dolayısıyla saik de suçun manevi unsurlarından birisidir. Ancak failin fiili hangi saikle işlenmesinin bir önemi olmasa da nitelikli hal kapsamında cezanın

⁷³ Hamarat İ. (2024). Töre ve Namus Saikiyle Kadına Karşı İşlenen Kasten Öldürme Suçlarında Haksız Tahrik. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul: s. 29-34.

⁷⁴ Mirzayev R. (2024). Kasten Öldürme Suçu (TCK m. 81). Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara: s. 29-36.

⁷⁵ Koca M., Üzülmüş İ. (2022). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Adalet Yayınevi, 8. Baskı, Ankara: s.171.

belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Saik yalnızca iradeyi harekete geçiren ve kastı oluşturan etken olarak kabul edilmektedir⁷⁶.

2.2.2 Kasten öldürme suçunun nitelikli halleri

Kasten öldürme suçunun TCK 81. maddede ele alındığını ve kanun koyucunun üst sınırla müebbet hapisle cezalandırılmayı uygun gördüğünü daha önceden beyan etmiştik. Ancak aynı kanunun 82. maddesinde ise kanun koyucu tarafından bu suçun nitelikli halleri ele alınmış ve cezanın daha bir üst sınıra çıkması gerektiği düşüncesiyle ağırlaştırılmış müebbet olarak tayin edilmesine karar verilmiştir. Kasten öldürme suçunda nitelikli hallerin bulundurulmasının pozitif yanlarının olmasının yanı sıra negatif yanları da bulunmaktadır. Nitelikli hallerden kasıt suçun daha ağır bir şekilde işlenmesi olarak kabul edilebilir. Madde kapsamında bu suçlar tek tek ifade edilmiştir. Bu durumda her ne kadar özen gösterilmiş olsa da ele alınan kategorilerde eksiklik olması kaçınılmazdır⁷⁷.

Nitelikli hallere ilk olarak 1858 tarihli 1274 sayılı Osmanlı Ceza Kanunnamesi'nde yer verilmiştir ve cezası suçun şekline göre 15 senelik kürek veya idam olarak belirlenmiştir⁷⁸. 765 sayılı kanunda ise nitelikli haller kapsamında değerlendirilecek suçlara müebbet hapis veya ağırlaştırılmış müebbet cezası uygun görülürken güncel olan 5237 sayılı kanunda ise yalnızca ağırlaştırılmış müebbet uygun görülmüştür⁷⁹. Töre saiki de 5237 sayılı kanunla varlık kazanmıştır. Bu çalışmada güncel kanun doğrultusunda belirlenen; **“a) Tasarlayarak, b) Canavarca hisle veya eziyet çektirerek, c) Yangın, su baskını, tahrip, batırma veya bombalama ya da nükleer, biyolojik veya kimyasal silah kullanmak suretiyle, d) Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş, boşandığı eş veya kardeşe karşı, e) Çocuğa ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, f) Kadına karşı, g) Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle, h) Bir suçu gizlemek, delillerini ortadan kaldırmak veya işlenmesini kolaylaştırmak ya da yakalanmamak amacıyla, i) Bir suçu işleyememekten dolayı duyduğu infialle, j) Kan gütme saikiyle, k) Töre**

⁷⁶Koca M., Üzülmüş İ. (2022). s. 170-171.

⁷⁷ Akbulut B. (2020). Kasten Öldürme Suçunun Nitelikli Halleri (TCK m. 82). Adalet Dergisi, 65. Sayı, s. 106-107.

⁷⁸ Akgündüz A. (1987). 1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları. Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi, <https://belleten.gov.tr> (Erişim tarihi 12.05.2025)

⁷⁹ Mevzuat <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi 19.11.2024)

saikiyle,..." 82. maddenin K bendindeki töre saiki ve töre saiki ile bağlantısı olabileceği düşünülen bentleri ele alınacaktır.

Kanunun 83. maddesinde ise kasten öldürme suçunun ihmali davranışlarla işlenmesi şu şekilde düzenlenmiştir; ***"(1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir. (2) İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin; a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması, b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması, gerekir. (3) Belli bir yükümlülüğün ihmali ile ölüme neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hallerde ise on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir"***. Bu doğrultuda TCK'da öldürme suç basit, nitelikli hal ve ihmali davranışlarla işlenmesi üzere 81, 82 ve 83. maddelerde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde korunması amaçlanan hukuki değer yaşam hakkıdır ve diğer hakların var olmasının temelidir⁸⁰.

2.2.2.1 Töre saiki ile kasten öldürme

Bu cinayet mağdurlarının kadın failin ise erkek olduğu bölümün başında incelediğimiz kararlardan da anlaşılmaktadır. TCK'nun 82. maddesinde kasten öldürme suçunun nitelikli hallerinden bir olarak kabul edilen töre saikini Yargıtay kararları doğrultusunda ele almıştık ancak bendi mevzuat ve öğreti tarafından da incelemek gerekmektedir⁸¹. Mevzuatta tanımına yer verilmeyen 'töre' öldürme suçunun bir nitelikli hali olarak ağırlaştırılmış müebbet cezayı gerektiren bir neden olarak kabul edilmiş ve "töre saiki" olarak yerini almıştır⁸².

⁸⁰ Artuk E., Gökçen A., Alşahin E., Çakır K. (2017). Ceza Hukuku Özel Hükümler. Adalet Yayınevi, 16. Baskı, Ankara: s. 45-46.

⁸¹ Süvek H. Y. (2020). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara: s.97.

⁸² Koca M., Üzülmöz İ. (2022). s. 170-171.

Öğretide kastı doğuran bir unsur olarak da kabul edilen bu halin tanımı konusunda bir fikir birliğine ulaşılamadığından mevcut bir tanımdan bahsetmek zordur⁸³. Yargıtay ile aynı kanaatte olunan nokta; suçun belirli bir toplumun kuralları ve ahlaki değerlerine aykırı olan davranışın fail tarafından saygınlık ve itibar kazanmak adına mağduru (toplumun değerlerine aykırı hareket ettiği savunulan kişi) öldürülerek cezalandırılması düşüncesiyle işlenmesidir⁸⁴. Ancak Yargıtay içtihatlarının aksine öğretilde aile meclisi kararı gerekli koşul olarak değerlendirilmesinin zorunluluğu aranılmamaktadır. Çünkü mağdurun cezalandırılması gerektiğine karar veren meclis mağdurun ailesi veya yakın akrabaları olmayabilir. Yaşadığı toplulukta önde gelen ya da aşırı ataerkil ilkeleri olan kişiler de olabilir. Meclisin genelde aile ve yakın akrabalarından oluşuyor olması bu ihtimalin de değerlendirilmesine engel değildir⁸⁵.

Töre saikinden bahsedilmesi için aranan koşul namusu temizlemek adına öldürmenin bir aile meclisi tarafından alınan bir karar sonucu gerçekleşmesidir. Dolayısıyla bu nitelikli halin namus saikini de kapsadığı savunulmaktadır⁸⁶. Tartışma konusu olan durum ise namus adı altında işlenen cinayetlerde ağır tahrik hükmünün uygulanma durumudur. Zira töre saikinin kabul edildiği durumlarda haksız tahrik indirimine gidilmez⁸⁷.

Uygulamada dikkate alınan koşullar; cinayetin meydana geldiği toplulukta yazılı olmayan norm olarak kabul görünen bir takım ahlaki değer ve kurallara aykırı bir davranış nedeniyle işlenmesi, cezanın bir meclis tarafından onaylanması/oylanması, “*namus temizleme*” adı altında bir kişiye görev olarak biçilmesi ve bu kişinin saygınlık, itibar kazanmak adına cinayet işlemesi aranmaktadır.

2.2.2.2 Töre saiki ile bağlantılı diğer nitelikli haller

Bu bağlamda ele alacağımız ve Yargıtayın da töre saikine ilişkin kararında değinmiş olduğu nitelikli hallerden biri olan tasarlamadır⁸⁸. Töre saikinden

⁸³ Süvek H. Y. (2020). s. 97-98.

⁸⁴ Akbaba Z. (2008) **a.g.k.**, s. 342-344.

⁸⁵ Akbulut B. (2020) **a.g.k.**, s. 149-155.

⁸⁶ Koca M., Üzülmüş İ. (2022). s. 170-171.

⁸⁷ Tezcan D., Erdem M., Önok R. M. (2022). s. 177

⁸⁸ Yargıtay CGK., E. 2019/542 K. 2021/42 T. 18.2.2021. Bölümün başında incelemesini yapmış olduğumuz kararda tasarlamaya da değinilmiştir.

bahsedilebilmesi için aranan “*meclis kararı*” tasarlama dan ibarettir. Öldürmenin kimin tarafından ve nasıl gerçekleşeceği de bahsi geçen meclisin konularından biridir. Buradan yola çıkarak töre cinayetlerinde bir “*tasarlama*” varlığından da bahsedebilir. Kanunda tanımına yer verilmeyen bu kavram uygulama ve öğretideki değerlendirmelerle açıklanmaktadır. Tasarlamanın neyden ibaret olduğuna ilişkin farklı görüşler buluns a da hem uygulamanın hem de öğretinin ortak görüşü; soğukkanlılık ve planlama teorisidir⁸⁹. Soğukkanlılık kişinin işleyeceği suçu herhangi bir korku ve çekince duymadan sükunetle işlemesi olarak ifade edilmektedir. Bunun da etkisi planlamadır. Eylemin nerede, nasıl ve ne biçimde gerçekleşeceğini belirleyen planlama aynı zamanda faile düşünme imkânı da sağlamaktadır. Ancak fiili işlemek konusunda herhangi bir tereddüt yaşamama ve yapılacak her eylemin belirlenmiş olması sonuçlarının da ön görülmesi failin fiili soğukkanlı bir şekilde gerçekleştirmesini sağlar. Tasarlama Yargıtay kararında “*düşünce kastı*” olarak da ifade edilmektedir⁹⁰. Tasarlama da aranan koşul ise fiilin işleme düşüncesi ile icrasının arasındaki zaman aralığının bulunmasıdır. Öldürmenin ne şekilde olacağına karar verdikten sonra eylemin gerçekleşeceği zamana kadar failin kararını gözden geçirme imkânı bulunması ve buna rağmen suçu işlemekten kaçınmaması aranmaktadır. Bu durum töre saikindeki meclis kararı ile benzerlik göstermektedir. Mecliste ölüm kararı veren kişiler de suç olarak görülen olayın gerçekleşmesi ardından toplanıp bu kararı vermektedir.

Bağılantılı olan diğer bir hal ise suçun *Üstsoy veya altsoydan birine ya da eş, boşandığı eş veya kardeşe karşı* işlenmesi halidir. Eski TCK’da üstsoy ve altsoy sıralaması mevcutken güncel TCK’da kan bağıının olduğu akrabalar olarak ele alınmıştır⁹¹. Bu açıdan değerlendirildiğinde öğretilde maddenin amacına uygun ifadeler kullanılmadığı savunulmaktadır. Yalnızca aralarında dini nikahın bulunduğu bir birliktelikte kadının erkek tarafından öldürülmesi bu bendin konusu olarak değerlendirilememektedir⁹². Ancak dikkate alınması gereken bu suç kadına karşı işlenmiş olması nedeniyle 82/f. madde kapsamında değerlendirilip zaten

⁸⁹ Akbulut B., 2020, **a.g.k.**, s. 110.

⁹⁰ CGK, 23.09.2014, E. 2014/1-423, K. 2014/390 <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

⁹¹Koca M., Üzülm ez İ. (2022). s. 157.

⁹² Hamarat İ. 2024, **a.g.k.**, s. 40-41.

nitelikli hal olarak kabul edilecek olmasıdır. Kardeş, baba, eş, boşandığı eş vs. kişilerin fail olması bakımından töre saiki ile benzerlik göstermektedir.

2.2.3 Töre saiki ile kadınların maruz kaldığı diğer durumlar

Çalışmamızın ilk bölümlerinde de bahsettiğimiz gibi töre yazılı olmayan normlar olarak, geçmişte toplumsal hayatı düzenleyen bir araçtır. Aynı zamanda ahlaki değerlerle ilgili sıkı kuralları olan bir yapıya sahiptir. Ataerkil düzene hizmet eden törenin özellikle kadınlar için çok sıkı kuralları bulunmaktadır. Töre adı altında kadınlara karşı işlenen suçları ne yazık ki sıralamak zor ve yetersiz olsa da çalışmamız kapsamında ele almamız gereken kadınların maruz kaldığı diğer durumlar üzerinde durulacaktır. İlk olarak ele alacağımız durum türü, ***erken yaşta evlendirme (çocuk evlilikleri) olacaktır***. Reşit olmayan kız çocuklarının evlendirilmesi kırsal kesimlerde yaygın bir şekilde görülen olaylardan biridir. Bu durum evlenecek kız çocuğunun rızası dahilinde bile kabul edilecek bir durum değilken ailesinin veya evleneceği kişinin zoruyla gerçekleşmesi çok ileri bir boyuttur. Erken yaşta evliliğin yanına eklenecek ***zorla evlendirme***, beraberinde TCK 106. maddede düzenlenen tehdit suçu, 108. maddede düzenlenen cebir suçu, 109. maddede düzenlenen kişiyi hürriyetinden yoksun koyma suçu, 232. maddede düzenlenen kötü muamele suçu ve hatta 234/3. madde kapsamında düzenlenen çocuğun kaçırılması ve alıkonulması suçu da işlenmesi muhtemel suç türleridir⁹³. Bütün bu suçlar ataerkil düzenin getirisi olan güdülerle işlenen fiillerdir.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi kararına konu olan bir davada, Diyarbakır'da yaşayan bir ailenin başlık parası olarak kızlarını henüz reşit olmayan aile dostlarının oğluyla evlendirdiklerini ve bu süreçte mağdur olan kızlarının şiddete maruz kalmasından dolayı olayın hastanede açığa çıkması ve yargıya taşınmasıyla karşılaşmaktayız⁹⁴. Bahsettiğimiz ataerkil düzenin bir parçası olan kadının insan olarak görememe ve tabiri caizse eşya (mal) olarak görülmesi nedeniyle suç olarak nitelendirilen bu fiiller çok rahat bir şekilde işlenmektedir. Bu kararda dikkat edilmesi gereken diğer iki olaydan biri kızın zorla evlendirildiği kişinin henüz reşit olmadığıdır. Söz konusu düzen yalnızca kadınlara veya kız çocuklarına suç işlemekle kalmamakta

⁹³ Retornaz E. E. (2019). Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk. On İki Levha Yayıncılık, 1.cilt, s. 193-197.

⁹⁴ Yargıtay 8. CD., E. 2022/6439 K. 2023/1717 T. 28.3.2023. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

aynı zamanda erkek çocuklarını da suça alet etmekte, cinsiyetçilik ve şiddet eylemini de dayatmaktadır. Çalışmamızın diğer başlıklarında da değinildiğimiz gibi cinsiyetinden dolayı kadına yönelik suçlar toplumsal ve siyasal bir sorundur. Bu suçla mücadele yolu da toplumsal ve siyasal bir mücadeleye olmalıdır.

Kararda dikkat edilmesi gereken bir diğer olay ise zorla evlendirilen kız evlenmek istemediğini ve eğitime devam etmek istediğini dile getirmesine rağmen eğitime devam etmesine izin verilmemiş ve babasının zoru ile evlendirilmiştir. Bu durumda kadına daha doğrusu kız çocuklarına karşı işlenen bir diğer durum ise ***eğitimden alıkonmadır*** diyebiliriz. 15.07.2005 tarihinde 25876 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda doğrudan ele alınmasa da eğitim hakkına da değinilmiş ve bu hak iyi yetişmek ve meslek sahibi olmanın temelidir⁹⁵. Bu hak da ataerkil zihniyetin doğurduğu “kız çocuğu okuyup da ne yapacak? Evlensin yuvasını kursun.” düşünceyle engellenmektedir.

Bunun bir sonrasında ihlal edilen hak ise ***çalışma hakkı***dır. Bu hakkın engellenmesi kadının şiddet görmesinde ve sessiz kalmasında çok büyük bir etkidir. Zira kadının maruz kaldığı ekonomik şiddet kendisini zayıf hissetmesi ve geçimini sağlayan kişiye muhtaç olduğunu düşünmesine yol açar. Ya da çalışması durumunda kazandığı parayı elinden almak. Bu durum failin kadını kendisine muhtaç bırakmak adına izlediği bir yol olarak kabul edilir⁹⁶. Genellikle bu yöntemin kadının sessiz kalmasında çok etkili olduğu söylenebilir. Örneğin çocuk sahibi bir kadın “çocuklarıma nasıl bakarım” endişesinden ötürü sessiz kalabilir.

Kadın sünneti, kız çocuklarının diri diri gömülmesi, erkek çocuk doğurmayan kadının üzerine kuma getirilmesi vs. gibi bir sürü suç çeşidi mevcuttur. Ancak saydığımız mağduriyet türlerinin eskiye göre daha az işlenen fiil olduğu da inkâr edilmemelidir. Günümüzde kadınlara yönelik yaşam hakkından sonra belki de ihlal edilen en büyük hak kürtaj hakkıdır denilebilir. İstanbul Sözleşmesi ile güven altına alınmaya çalışan bu hak aslında tam olarak kadına ait bir hak olarak kabul edilmelidir. 08.03.2023 yılında Fransa'da Anayasaya taşınan bu hak çok önemli ve

⁹⁵ Atatanır H. (2023). Türkiye’de Çocukların Eğitim Hakkı. Disiplinler Arası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi, 3 (5), s. 55-56.

⁹⁶ Yüksel S. (2027). Kadına Yönelik Şiddetin Boyutlarının AB ve Türkiye Açısından Karşılaştırmalı Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Avrupa Birliği Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir: s. 46-48.

örnek nitelikte bir düzenlemedir⁹⁷. Fransız hükümeti yaptığı açıklamada atılan bu adımın diğer ülkelere örnek olmasını temenni ettiğini dile getirmiştir. Dünyaya bir canlı getirme ve onu 9 ay boyunca bedeninde taşıma çok önemli bir olaydır. Kanaatimizce insanların kendi bedenleri üzerinde söz hakkı sahibi olabilmeleri doğrultusundan yola çıkarak bu durumda da söz hakkı sahibi kadın olması gerekmektedir.

Şiddet, kadınlara karşı işlenen her türlü suçun temelinde yatan suçtur. Sözle başlar eylemlere dönüşür. Cinayet dahi şiddetin en son noktası olarak tasvir edilirken kadınların maruz kaldığı her türlü cinsiyetçi, eşitlik zıttı söz ve eylemlerin temelini şiddet oluşturur. Şiddetin temelini ise erkeğin güçlü ve kadının zayıf olduğu zannındaki toplum ve toplumsal zihniyet oluşturur. O nedenle gücün ne olduğu ve nasıl değerlendirilebileceği konusu da çok önemlidir. Güç yalnızca fiziksel bir yeti olarak algılanmamalı ve yalnızca kötü amaçla kullanılmamalıdır.

2.2.4 TCK’da namus saikine yer verilmeme sebebi

Kasten öldürme suçunun nitelikli hallerinde “töre saiki” tercih edilen bir kavram olmuştur. Her ne kadar namus saiki ile karıştırılsa da kanunda tanımı yapılmamış öğreti ve uygulamaya bırakılmıştır. Yargıtay ve öğretinin, törenin namusu da kapsayabilecek kadar geniş bir kavram olduğu konusunda fikir birliğinde olduğu ancak öğretilde ayrı kavramlar olduğu savunulurken Yargıtayın ise ilk başta aynı değerlendirdiği daha sonra ayrı kavramlar olarak değerlendirdiğini bölüm başında da ifade edilmişti. Namus saiki, başkalarının etkisi olmadan kişinin kendi ahlaki değer ve kuralları doğrultusunda eylemi değerlendirmesi ve cezalandırılması gerektiği kanaatine varmasıyla yanlış olarak değerlendirilen eylemi gerçekleştiren kişiyi öldürmesi olarak açıklanmaktadır⁹⁸.

Töre ve namusu her ne kadar farklı kavramlar olarak değerlendiriyor olsak da töre saiki adı altında işlenen cinayetlerin altındaki sebep yine namustur. Yani bu durum **“töreyi tetikleyen namustur”** şeklinde de açıklanabilir. Buna paralel olarak namusun da uğruna cinayet işlenecek bir saik olması gücünün töreden geldiği kanaatindeyiz. **Töreyi tetikleyen namus, namusu büyüten ise töredir** şeklinde özetlenebilir bu değerlendirmemiz.

⁹⁷ BBC resmi haber sitesi <https://www.bbc.com> (Erişim Tarihi 11.01.2025)

⁹⁸ Arıkan E. (2023) **a.g.k.**, s. 118-119.

Değindiklerimizin yanı sıra namus saikinin TCK'da yer almamasının sebebi ***haksız tahrik*** ihtimalinin bulunması olarak kabul edilmektedir. Haksız tahrik kişinin kasten öldürme suçunu bir olayın hiddeti ve şiddeti etkisinde işlemesi olarak açıklanmaktadır. Bu durumda failin cezasına TCK 29. madde gereğince indirim uygulanacaktır. 05.06.2013 tarihli Yargıtay kararında sanığın tehdit edilerek ilişkiye zorlandığı kişiyi öldürmesi sonucu cezasına indirim uygulandığını görmekteyiz⁹⁹. Yani failin mağdur tarafından kışkırtılması sonucu cinayeti işlemesi durumunda haksız tahrik adı altında cezası indirilerek uygulanmaktadır. Cezadaki indirim kanunda belirtilmemiş olup mahkeme makamlarının takdirine bırakılmıştır. İndirim tahrikin ağırlığına göre belirlenir¹⁰⁰. Haksız bir eylemin varlığı sonucu failde kontrol edilemez öfke ile işlenen cinayetlerin cezasına indirim uygulanmaktadır. Kastan öldürme suçunun nitelikli hallerinde yer alan töre saiki ile öldürme ve suçun kadına karşı işlenmesi durumunda ceza en üst seviyeye çıkarılırken namus saiki cinayetlerinde haksız tahrik adı altında cezada indirim uygulanması söz konusu olabilir mi? Ve kanun koyucu bu nedenle namus saikini tercih etmemiş olabilir mi?

Namus cinayetleri genel olarak mağdurun babası, kardeşi eşi vs. gibi yakın erkek akrabaları tarafından gerçekleştirdiği eylemin ahlak değerlerine aykırı olduğu düşüncesiyle öldürülmesi olarak bilinmektedir. Bu eylem kadın olan mağdurun mini etek giymesi de olabilir, gece yarası dışarı çıkması da olabilir, yaşadığı bir cinsel ilişki de olabilir. Bu eylemler haksız tahrike yol açacak eylemler olarak görülüyor olsa da TCK'da rızaya dayalı gerçekleşmesi durumunda bir suç olarak kabul edilmemektedir. Ancak buna rağmen Yargıtayın 05.04.2022 tarihli kararına konu olan olay şu şekilde gerçekleşmiştir; annesi ve babasının boşanması sonrası velayeti babaya verilen çocuk, babasının ceza evine girmesi nedeniyle geçici olarak annesiyle yaşamaya başlamış ve olayın gerçekleştiği gün çocuğun eve erken saate gelmesi ve annesinin kapıyı geç açması nedeniyle şüphelenmesi sonucu evi aramış ve annesinin ilişki yaşadığı maktulü yatak odasında bulmasıyla mutfaktan almış olduğu bıçakla maktule saldırmış ve darbeleri sonucu ölümüne sebep olmuştur. Bu olaydaki karara söz konusu olan haksız tahrik indirimi itirazlar sonucu

⁹⁹ Yargıtay 1. CD 05.06.2013, tarihli E. 2013/1141, K. 2013/4229. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

¹⁰⁰ Durhan E. (2017). Türk Ceza Kanununda Kastan Öldürme Suçunda Haksız Tahrik. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul: s. 81-82.

Ceza Genel Kurulu'nun beş üyesinin karşı oyuna rağmen oy çoğunluğu ile haksız tahrik indirimin uygulanması ile karşılaşmaktayız¹⁰¹. Bu karardaki gerekçe erkek çocuğun ikamet ettiği evinde yabancı birinin uygunsuz bir şekilde bulunması olarak değerlendirilmiştir ve bu durum tahrik edici bir fiil olarak kabul edilmiştir. Bu kararda kullanılan beş karşı oy namus cinayeti özelinde önem taşımaktadır. Annenin bekar olmasına ve hatta kişinin kendi rızasıyla ilişkiye girmesi TCK'da suç olmamasına rağmen bu ve benzeri kararlarda görüldüğü üzere namus saikinden bahsedilmesi durumunda haksız tahrik endişesi aslında endişeden ziyade varlığı pek de mümkün cezada indirimle gidilme gerekçesidir.

Namus saiki konusunda haksız tahrike yol açabilecek en önemli etken ise sadakat yükümlülüğüdür. Evli çiftler arasında bulunması gerekli olan karşılıklı yükümlülüklerden biridir. Ancak bu yükümlüğün ihlal edilmesi dolayısıyla işlenen cinayetlerde haksız tahrik indirimi söz konusu olabilmektedir. Çünkü sadakat yükümlülüğünün ihlali haksız bir fiil olarak kabul edilmektedir¹⁰². Ancak bu demek değildir ki öldürme fiili mazur görülebilir. Hukuka uygun boşanma ve tazminat yaptırımı mevcutken öldürme fiilinin tercih edilmesi hukuka aykırılığı hukuka aykırılıkla giderme yöntemidir.

Uygulamada sadakat yükümlülüğünün ihlali adı altında işlenen cinayetlerde haksız tahrike yer verilmesi yalnızca toplumun değil hukukun da ataerki düzenin bir parçası olduğu düşüncesine yol açmaktadır. Özellikle evlilik birliği içerisinde aranan bu yükümlülüğün Yargıtay kararları neticesinde bekar kadınların da ailelerine, boşananların ise boşandıkları eşlerine veya çocuklarına karşı ihlal edilmemesi gereken bir yükümlülük olma durumuna gelmiştir¹⁰³.

Doğal olarak bu durum kanun koyucu tarafından kullanılmayı tercih edilmeyen namus saiki cinayetlerindeki haksız tahrik indirimine konu olabilmektedir. Töre saikinde meclis kararının şart koşulması namus saikinin gerekliliğine işaret etmektedir. Bu gerekliliği aile meclisi kararı bulunmaması sebebiyle töre saiki ile öldürmeden kasten öldürme suçu olarak değerlendirilen Yargıtay kararının varlığı

¹⁰¹ Yargıtay CGK, E. 2021/1-393 K. 2022/242 T. 5.4.2022. <https://lib.kazanci.com.tr> (Erişim tarihi 30.11.2024)

¹⁰² Atılgan B. (2019). Evlilik Birliğinde Sadakat Yükümlülüğü. Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s. 71.

¹⁰³ Hamarat İ. 2024, **a.g.k.**, s. 67-82.

da doğrulamaktadır¹⁰⁴. Haksız tahrik endişelerinin olağan olması namus saikinin tercih edilmemesine konu olurken töre saikindeki meclis kararı koşulu aslında namus temizleme adı altında işlenen bazı cinayetlerin yalnızca kasten öldürme suçundan cezalandırılmasına yol açmaktadır. Bu sorunun kanun koyucu tarafından çözülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

2.3 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun

Bu kanunun Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ne taraf olmasının ardından iç hukukunda yapmış olduğu ilk düzenleme hatta sözleşmeden esinlenerek hazırlanan ve yürürlüğe giren bir yerel düzenlemedir. 20.03.2012 tarihinde 28239 Sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş beş bölüm ve yirmi beş maddeden oluşan bir kanun olmuştur¹⁰⁵. Aslında 17.01.1998 tarihinde 23233 Sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4320 Sayılı Ailenin Korunması Hakkında Kanun'un eksikliklerini gidermek amacıyla düzenlenen ve yürürlüğe giren bir kanundur.

Kadının maruz kaldığı şiddet, şiddetin türleri ve şiddetin en ağır sonucu olarak tezahür eden cinayetler yalnızca aile ve aile içi ile sınırlı kalan bir konu değildir. Ataerkil düzenin bir parçası olan bu durum aile dışı; iş yeri, okul, ailenin daha geniş şekli olarak ifade edilen toplum ve siyaset gibi bir sürü ortamlarda da tezahür edilmektedir. Bu duruma çözüm üretebilmek adına yalnızca ailenin korunmasına yönelik düzenlemeler yeterli olmamaktadır. 6284 Sayılı Kanun elbette ki yeterliliği konusunda tartışmalara açık olabilir ancak kadınlara karşı şiddetin dolayısıyla öldürmelerin de önlenmesi bakımından büyük öneme sahip bir yasadır. Bu düzenleme yalnızca kadına karşı şiddetin önlenmesini değil, şiddetin ihtimalini dahi engellemek, şiddete ve ısrarlı takibe maruz kalan veya kalma olasılığı bunun aile bireylerini, kadınları ve eğer bulunuyorsa beraberlerindeki çocukları korumak ve cinayeti engelleyecek tedbirleri almakla birlikte bütün bunları uygulayan kişi yani faili rehabilite etmeyi de amaçlamaktadır¹⁰⁶. Yani bu düzenlemenin amacı

¹⁰⁴ Yargıtay 1. CD. E. 2023/3190 K. 2023/5157 T. 11.9.2023. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 02.12.2024)

¹⁰⁵ 6284 Sayılı Kanun <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi 02.12.2024)

¹⁰⁶ Çokçalışkan H. (2024). 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Şiddet ve Şiddetin Önlenmesi. Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri: s. 43-45.

yalnızca şiddetten, takipten ve cinayetden koruyacak ve önleyecek tedbirler almak değil aynı zamanda faillerini de rehabilite ederek topluma geri kazandırmak ve şiddeti önlemektir.

2.3.1 6284 Sayılı Kanun kapsamında koruyucu ve önleyici tedbirler

Bahsi geçen kanun kapsamında şiddetin, takibin ve cinayetin gerçekleşmesinden kaçınabilmek adına çeşitli tedbir yollarına başvurulmuştur. Bunlardan ilki ***mülki amir tarafından alınacak koruyucu tedbirler***, 6284 Sayılı Kanun'un 2. maddesi uyarınca herhangi bir delil gerekmeksizin kanunun amacına hizmet edecek koruyucu tedbirleri alabilme yetkisinin mülki amirlere verildiğiyle karşılaşmaktayız¹⁰⁷. Kanunun 3/1 maddesinde yer alan bu tedbirleri şu şekilde özetleyebiliriz; şiddete maruz kalan ve maruz kalma tehlikesi bulunan kişiler için barınmaya uygun yerlerin sağlanması, geçici maddi yardım sağlanması, psikolojik hasarın giderilmesi adına mağdura rehberlik ve danışmanlık hizmeti, hayati tehlikenin bulunması durumunda mağdurun geçici koruma altına alınması ve eğer bulunuyorsa mağdurun çocukları için kreş imkanının sağlanmasını kapsamaktadır¹⁰⁸. Kanunda geçici koruma altına alınma kısmındaki tedbirlerin ne olduğuna yer verilmemesi ve mülki amire bırakılmasının uygulamada açıklığa yol açabileceği kanaatindeyiz. Cemile YILDIZ KEKLİK-Murat KEKLİK vakasında olduğu gibi. Anne Cemile YILDIZ'ın iddiasına göre alkol bağımlısı olan boşanma durumundaki kocası Murat KEKLİK'in 14 yaşındaki oğulları ile 11 yaşındaki kızlarını öldürmesinin nedenini korucuyu ve önleyici tedbirlerin eksiklikleri ve yetersizlikleri olarak görmektedir¹⁰⁹. Örnek olarak gösterdiğimiz bu vakadan da anlaşılacağı üzere uygulamayı tam anlamıyla belirleyen yasaların düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kolluk amiri tarafından alınacak koruyucu ve önleyici tedbirler, kanunun 3/2 maddesinde düzenlenmiş olup gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda mağdurun ve eğer bulunuyorsa beraberindeki çocukların geçici olarak koruma

¹⁰⁷ Tuna O. (2021). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Kapsamı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara: s. 55.

¹⁰⁸ 6284 Sayılı Kanun.

¹⁰⁹ Resmî Gazete <https://www.sabah.com.tr> (Erişim tarihi: 16.10.2024) olayı mağdurdan dinlemek için bkz. Mevzular Açık Mikrofon 6284 Özel 1.45.53. <https://youtu.be/GvHmMfIVLOM?si=99kHZAb66j-o24CC> (Erişim Tarihi 10.16.2024)

altına alınması ve uygun barınma yerinin tahsis edilmesinde yetkili makamlara başvurmak ve onaylarını beklemek gecikmeye sebep olabileceğinden ve bu durum mağdurun hayatına risk oluşturma ihtimali taşıyor ise kolluk amiri tarafından gerekli tedbirlerin alınmasına karar verebilir¹¹⁰. Ancak bu karar hemen ertesi günü mülki amirin onayına sunulmalı ve mülki amir tarafından onaylanmayan karar 48 saat içerisinde kendiliğinden kalkmış olmaktadır¹¹¹. Kanunda her ne kadar mağdurun başvurusunun ve kolluk amiri tarafından alınan tedbirin cuma gününe denk gelme ihtimali durumunda ilk iş günü (yani pazartesi) mülki amirin onaylamasına sunulması düzenlenmiş olsa da 48 saatlik bir süre sonucunda onaylanmayan tedbir kararının yok hükmünde olması uygulamada büyük bir soruna yol açabilme düşüncesini doğurmaktadır.

Hâkim tarafından alınacak koruyucu tedbirler, şiddete maruz kalan veya maruz kalma ihtimali olan kişiyi korumak adına kanunun 4. maddesi uyarınca hâkim kararı ile alınan tedbirlerdir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür; öncelikle failin mağdura ulaşabilmesini engellemek adına iş yerinin değiştirilmesi, yaşadığı yerin değiştirilmesi, mağdurun evli olması ve şiddeti uygulayanın eşi olması durumunda yaşadıkları müşterek evin üzerindeki tasarruf yetkisini sınırlandırabilmek adına Türk Medeni kanunu 194. maddesi uyarınca tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması ve mağdurun kimlik ve diğer belgelerinin değiştirilmesi taleplerinde bulunabilmesi¹¹². Belgelerin değişmesi ilgilinin başvurusu sonucu gerekli görülmesi halinde alınan tedbirdir. Ancak belgelerin değiştirilmesi hususunda Anayasa Mahkemesi'ne varan davalar bulunmaktadır¹¹³. Bu süre zarfı içerisinde mağdurun hasara uğrama ihtimali göz önünde bulundurulmalı ve uygulama buna uygun şekilde gerçekleşmelidir.

Hâkim tarafından alınacak önleyici tedbirler, kanunun 5. maddesi uyarınca hâkim tarafından şiddetin failine uygulanacak tedbirlerden oluşmaktadır. Bu

¹¹⁰ Tuna O. 2021, **a.g.k.**, s. 66-67.

¹¹¹ “Mülki amir tarafından alınabilecek barınma yeri sağlanmasına ve geçici koruma altına alınmasına ilişkin tedbirler, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde ilgili kolluk amirince de alınabilir. Kolluk amiri, evrakı en geç tedbirin alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde mülki amirin onayına sunar. Mülki amir tarafından kırk sekiz saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.” 6284 Sayılı Kanun Uygulama Yönetmeliği 29/1 maddesi <https://www.resmigazete.gov.tr> (Erişim tarihi 18.12.2024)

¹¹² Tuna O. 2021, **a.g.k.**, s. 69-75.

¹¹³ Anayasa Mahkemesi Kararı – 2. B., B. 2014/546 T. 19.12.2017. <https://www.lexpera.com.tr> (Erişim tarihi 04.12.2024)

tedbirleri şu şekilde sıralamak mümkündür; gecikmesi durumunda kolluk amiri tarafından da verilebilen failin mağdura karşı tehdit, hakaret ve şiddet içerikli söylemlerde bulunmaması, failin müşterek konuttan uzaklaştırılması ve konutun mağdura tahsis edilmesi, failin mağdura yaklaşmasını engelleyecek uzaklaştırma kararının bulunması, uzaklaştırma kararının mağdurun çocuklarını ve yakınlarını da kapsıyor olması, fail ve mağdurun müşterek çocukları bulunuyorsa çocukla ilişkinin sınırlandırılması, failin mağdurun eşyalarına zarar vermemesi, faile ait silahların kolluk kuvvetlerine teslim edilmesi, failin şiddet eğilimine yol açan eylemlerinin tedavi edilmesi, failin alkol veya madde bağımlısı olması durumunda tedavi edilmesi ve failin mağduru iletişim araçlarıyla rahatsız etmemesi¹¹⁴. Alınacak tedbirler yalnızca kanunda bahsi geçen tedbirlerle sınırlandırılmamış olup hâkime takdir yetkisi tanınmıştır.

2.3.2 Tedbirin uygulanma şartı ve usulü

6284 sayılı kanunun içerdığı tedbir kararlarının alınmasında aranan birtakım şartlar bulunmaktadır. Önceden de bahsettiğimiz gibi bu kanundan faydalanabilenler kanun metninde şiddete maruz kalan ve maruz kalma ihtimali olan kadınlar, çocuklar, aile bireyleri ve ısrarlı takip mağdurları olarak belirlenmiştir¹¹⁵. Tedbir kararlarının alınması için şiddete maruz kalanın şikâyeti veya üçüncü kişinin ihbarı yeterli olarak görölmektedir. şikâyet ve ihbarların; kolluk, cumhuriyet başsavcılığı, hâkim, mülki amir, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il ve ilçe müdürlüğü veya ŞÖNİM'e (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağılı şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) yapılması gerekmektedir¹¹⁶. şikâyet ve ihbarda bulunabilmek için öncelikle bir mağdurun yani şiddete maruz kalan veya maruz kalma tehlikesi bulunan kişinin ve aynı zamanda olayın faili(suçlusu) olan şiddet uygulayan ve uygulama ihtimali bulunun bir diğerk kişinin bulunması gerekmektedir.

Tedbirlerin alınma usulünden bahsedecek olursak kanunun 8/1 maddesinde konunun hayati önem taşıması göz önünde bulunarak *'en çabuk ve en kolay*

¹¹⁴ Tuna O., 2021, **a.g.k.**, s. 76-88.

¹¹⁵ Arıkan Ş. (2022). 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Koruyucu, Önleyici Tedbirler ve Kanundan Yararlanacak Kişiler. Dicle Üniversitesi Adalet Yüksek Meslek Okulu Dicle Adalet Dergisi, 6,(2) s. 114-115.

¹¹⁶ Tuna O. 2021, **a.g.k.**, s. 102-107.

ulaşılabilecek yer’ ifadesi üzerine başvurunun yapıldığı ilgili makam öncelikle gerekli koruyucu tedbir kararını almakla yükümlüdür. Gerekli koruyucu tedbirin alınmasının ardından hâkim tarafından alınabilecek koruyucu ve önleyici tedbirler de uygulanabilmektedir. Her kararda olduğu gibi tedbir kararları da itiraza açıktır. İtiraz hakkı 6284 Sayılı Kanun Uygulama Yönetmeliği 33. ve 34. maddelerinde yer almaktadır. Yapılan itiraz yetkili merci tarafından değerlendirilmektedir. Değerlendirme sonucu verilen karar ise kati bir karar olup itiraz veya temyiz başvurularına açık değildir¹¹⁷. Bu durumda hâkim takdirinin büyük bir rolünün bulunduğuyla karşılaşmaktayız.

Tedbir kararlarına uyulmaması veya ihlal edilmesi durumunda hapis cezası uygulanmaktadır. Kanunun 13. maddesi uyarınca failin yani şiddet uygulan kişinin hakkında verilen tedbir kararına uymaması durumunda hâkim veya gecikmesi durumunda tehlike arz ediyor ise kolluk amiri tarafında hapis yaptırımı uygulanmaktadır. Bu yaptırımın amacı ihlal edilmesinden ötürü işlevsiz kalan koruyucu ve önleyici tedbirlerin mağdura sağlayacağı can güvenliğinin bozulmamasını sağlayabilmektir. Aynı zamanda faile davranışını gözden geçirme imkânı tanımak ve yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiğinin farkına varmasını sağlamaktır¹¹⁸. Bahsi geçen zorlama hapis yaptırımı ceza hukukundaki yaptırımlarla aynı amacı taşımadığı vurgulansa da aslında ceza hukukundaki yaptırımlar da yalnızca suçluyu cezalandırmak amacıyla düzenlenen yaptırımlar değil, aynı zamanda ıslahı amaçlayan yaptırımlardır. Zorlama hapis yatırımı kararına 34/1. madde uyarınca itiraz edebilme hakkı Danıştay Onuncu Daire tarafından “6284 sayılı Kanunda zorlama hapsi kararlarına itiraz edilebileceğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.” şeklinde yok hükmüne getirilmiştir¹¹⁹. Bu karar tedbirin ihlal edilmemesi yolunda caydırıcılık amacıyla uygulanan yaptırımın önemini izah eder niteliğe sahip bir karardır. Bu karar her ne kadar ‘**İnsan Hakkı İhlali**’ olarak görülüyor olsa da öte yandan en temel İnsan Hakkı olan **yaşam hakkını** korumaya çalışan bir amaç içerdiğinden kanaatimizce ihlal iddiaları önemsiz olarak kabul edilmelidir. Çünkü

¹¹⁷ Çokçalışkan H., 2024, **a.g.k.**, s. 62-63.

¹¹⁸ Bayhan D. (2024). Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında 6284 Sayılı Kanunda Düzenlenen Zorlama Hapis. TBB Dergisi, 171. Sayısı, s. 49-51.

¹¹⁹ Danıştay 10. Dairesinin 27.04.2023 tarihli, 2020/1521 E. Ve 2023/2252 K. sayılı kararı <https://esik.org.tr> (Erişim Tarihi 24.12.2024)

hiçbir hak yaşam hakkı kadar değerli değil ve yaşam hakkından üstün değildir.

2.3.3 6284 Sayılı Kanun'un yeterlilik açısından değerlendirilmesi

Kanunun yeterliğini değerlendirebilmemiz için öncelikle uygulamada yaşanan sorunları ele almamız gerektiği kanaatindeyiz. Israrlı takip vakalarının birinde kişinin sosyal medya üzerinden takip (fail mağdurun ne zaman nerede ve kimlerle olduğu bilgisine sahip ve bunu sosyal medya hesabı üzerinden mağdura bildirerek tehdit etmekte) ve taciz edilmesine ilişkin yetkili makamların bu fiilin gerçek hayatta yapılan fiilen bir takip olmadığı için sanal araçlar üzerinden yapılan eylemleri ciddiye almadıkları durumlarla da karşılaşmaktadır¹²⁰. Bu durum uygulamadaki eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Bahsi geçen kanunun amacı yalnızca şiddet ve ısrarlı takip mağdurlarını korumak değil. Aynı zamanda maruz kalma ihtimali ve tehlikesi bulunan kişileri de korumaktır. Bu durumda hem yetkili mercilerin kendi inisiyatifinde hareket etme alanını sınırlandırmak hem de aynı zamanda kanunda açık bir şekilde ifade edilmeyen durumlara karşı hangi tedbiri almaları gerektiğini bilmemelerinin önüne geçmek adına kanunda yapılacaklara detaylı bir şekilde yer verecek düzenlemelerin gerekli olduğu kanaatindeyiz. Örneğin şiddete uğrama tehlikesi ve ihtimali belirtilirken tehlikenin ve ihtimalin hangi koşullarda var olduğu ve hangi ölçüde var olması durumuna dair kapsamı belirleyecek bir açıklama mevcut değildir.

İhbar ve şikâyet üzerine “*kadının beyanı esastır.*” Doğrultusunda delil ve ispat gerekmeksizin alınan tedbir kararlarının da sorun yarattığı görüşü öğretilde mevcuttur¹²¹. Ancak yukarıda bahsettiğimiz KEKLİK vakasında da olduğu gibi babanın çocukları görmek istemesi üzere yaptığı talep doğrultusunda mahkeme tarafından uzmanların çocuklarla görüşmesinin ardından annenin “çocuklarım için tehlike oluşturur” uyarısına rağmen uzman tarafından sunulan raporda babanın çocuklarıyla görüşebileceği ifadesi yer almış ve bu imkân doğrultusunda babanın çocuklarıyla görüştüğü bir günde iki çocuğunu mağdur anneye izleterek

¹²⁰ Resmi Haber Sitesi <https://www.tgrthaber.com> Olayı mağdurdan dinlemek adına bkz. Mevzular Açık Mikrofon <https://youtu.be/GvHmMfIVL0M?si=99kHZAb66j-o24CC> (Erişim Tarihi 16.10.2024)

¹²¹ Tuna O., 2021, **a.g.k.**, s. 151-152.

katletmiştir¹²². Kadının beyanının esas alınması doğrultusunda alınan tedbirlerin ne kadar önemli ve hayati olduğu bu vaka üzerinden de anlaşılmaktadır. Karşı tarafın mağduriyetine yol açma ihtimalinin giderilmesi adına bu beyanın dikkate alınması ve soruşturmanın bu esasta yapılması büyük önem taşımaktadır. Böylece ne şikâyet eden kişi ne de şikâyet edilen kişi boşu boşuna zarar görmüş olur. Bunun bir benzeri Mor Çatı Vakfı'nın raporunda da beyan edildiği kanundan yararlanma hakkını kullanmak isteyerek uzaklaştırma talebinde bulunan kadına savcının olayı normalleştiren bir tavırla *“bir tokat için uzaklaştırma mı verilir”* diyerek talebi reddetme durumlarıyla da karşılaşmak ne yazık ki mümkündür¹²³. Elbette ki soruşturma ve yargılama sürecinde yetkili makamların kanaati doğrultusunda hükümler verilebilir. Ancak bu gibi olaylarda görüldüğü üzere verilen yetki her zaman doğru bir şekilde kullanılmamaktadır. **“Kadın beyanı esastır.”** doğrultusunda ispat aranmama hükmünün mevcut olmasına rağmen yetkili birimlerin bu yaklaşımı, yetkiyi sınırlandırmak ve kontrolü sağlamak adına düzenlemelerin açık ve net olması gerektiği görüşünü doğurmaktadır. Alınan birtakım önleyici tedbirlerin insan hak ve özgürlüklerine ihlal olduğu görüşünden dolayı yasa koyucu bu sorunu çözmeye yönelik düzenlemeler yapmalıdır. Ya da önleyici tedbirden ziyade koruyucu tedbirleri artırmak ve önleyici tedbir olmasa dahi koruyucu tedbirleri yeterli seviyeye getirmek de bir çözüm önerisi olarak değerlendirilebilir.

Bir diğer sorun ise tedbir kararının bildirilmemesi sonucu doğan sorundur. Tedbir kararlarının delil aranmaksızın uygulanan kararlar olması nedeniyle resen uygulama durumunda failin bu karardan haberi olmadan hareket etmesi sonucu zorlama hapis cezasına yol açabilmektedir¹²⁴. Bu durum düzenlemenin eksikliğinden ziyade uygulamadan kaynaklı bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Tedbir kararını koyan yetkili aynı şekilde ve aynı süre zaafında ilgiliyi de bilgilendirmesinin gerekli olduğu düşüncesindeyiz. Kısacası bu durum uygulamada koordinasyon sorunu olarak da ifade edilebilir.

¹²² Resmî Gazete <https://www.sabah.com.tr> Olayı mağdurun anlatımıyla dinlemek için bkz. Mevzular Açık Mikrofon <https://youtu.be/GvHmMfIVLOM?si=99kHZAb66j-o24CC> (Erişim Tarihi 16.10.2024)

¹²³ Mor Çatı Vakfı 6284 Sayılı Kanun Uygulamaları İzleme Raporu s. 4.

¹²⁴ Tuna O., 2021, **a.g.k.**, s. 163-164.

Kadınların barınma ihtiyaçlarının bulunmasına rağmen barınma talebinde bulunmamasına neden olan ve belki de şiddete maruz kaldığı evde yaşamaya mecbur olmasına sebep olan husus ise 12 yaşından büyük erkek çocuk veya engelli çocuğu bulunan kadınların sığınağa kabul edilmemesi durumudur¹²⁵. Bu durum cinsiyetçi bir nitelik taşımakla birlikte beraberinde getirdiği bir diğer sorun ise şiddete maruz kaldığı kişi ile aynı evde yaşamak zorunda kalan kadın şikayetçi olmaktan da doğal olarak çekinir ve şikayetçi olması durumundan başına geleceklerden dolayı endişe duyar. Dolayısıyla çocuğunu şiddetin var olduğu bir evde bırakmayı istemeyen kadın sesiz kalmaya mecbur olduğu düşüncesiyle şiddet görmeye devam edebilir.

6284 kapsamında ele alınması gereken en önemli sorun ise hakkında önleyici tedbir kararlarından en önemli olanı uzaklaştırma kararı bulunan kişinin kararı ihlal etmemesi doğrultusunda uzaklaştırmanın sona ermesi ve uzatma talebinin reddedilmesi sorunudur. Bu durum kanaatimizce ceza davalarında uygulanan “*iyi hal indirimi*” ile eşdeğer bir nitelik taşımaktadır. ***Kanunsuz suç ve ceza olmaz*** ilkesi ile mutabık bir netlik taşıdığından aslında kararda hukuka aykırı herhangi bir durumun olmadığıyla karşılaşmaktayız. Çünkü olay mahkeme makamının karşısında ıslah olmuş bir failin bulunmasından ibarettir. Bu durum bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi’ne konu olan bir kararda da görülmektedir¹²⁶. Kararda tedbir süresinin sona ermesi üzerine mağdur kendisi ve çocukları için tehlikenin devam ettiği endişesiyle bulunmuş olduğu uzatma talebi bilgi, belge ve ispatın bulunmaması üzerine reddedilmiştir. Ancak olayı planlama ve soğukkanlılık çerçevesinde ele alıp değerlendirdiğimizde failin üzerindeki tedbir kararının sona ermesini ve uzatma kararının verilmesine yönelik herhangi bir gerekliliğin olmamasını hesaplayarak hareket etme ihtimalinin bulunabilirliğini de atlamamak gerekmektedir.

Aynı durum evlilik birliği devam eden veya boşanmış ancak ortak çocuklarının bulunması nedeniyle çocukların görüşme kararı bulunmasından dolayı fail ve mağdurun görüş günü uzaklaştırma kararının devam etmesine rağmen rastlaşma ihtimalleri bulunmasında da yaşanabilmektedir. Görüş gününde failin mağdura

¹²⁵ Mor Çatı Vakfı, Sığınakta Yeni yaşam <https://morcati.org.tr/haberler/siginakta-yeni-yasam/> (Erişim Tarihi 30.12.2024)

¹²⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı 1. B., B. 2021/56667 T. 13.02.2024. <https://www.lexpera-com-tr>. (Erişim Tarihi 02.01.2025)

zarar verme ihtimali bulunmakla birlikte KEKLİK vakasında da olduğu gibi fail görüş hakkından doğan imkân doğrultusunda ortak çocukları kullanarak mağduru bulunduğu yere getirebilir.

Bütün bu sorunların varlığına rağmen yasaya uygun bir şekilde uygulanması durumunda 6284 Sayılı Kanun'un yararları azımsanacak türden değildir. Kanun kapsamında haklarını bilen ve talep eden her mağdur başta yaşama hakkı olmak üzere birçok hakkını koruma altına alabilecektir. Ancak burada devlete büyük bir sorumluluk yüklenmektedir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti gibi sosyal bir devlet vatandaşlarını hayati önem taşıyan bu kanun hakkında bilgilendirmekle sorumludur. Bu bilgilendirmenin yalnızca kanunu resmî gazetede yayımlamakla yeterli olmadığı konusunda elbette ki hemfikiriz. Ancak medya, okul, iş yerleri vs. gibi kurumların aracılığıyla vatandaşlara haklarını tanıtmak da bir hukuk devletinin görevidir. Bunun yanı sıra şiddet mağduru olan ve 6284 kapsamında korunma hakkı bulunan kadın, çocuk, aile bireyleri ve ısrarlı takip mağdurlarının müracaat ettikleri ilgili birimlerin de mağdurları bilgilendirme sorumluluğunu bulundurmak ve bu sorumluluğun yerine getirildiğinden emin olmak adına gereken denetimin sürekli olarak yapılması yolu ile kanunun amacına ulaşması sağlanabilir.

2.3.4 6284 Sayılı Kanun'da Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi

Kanunu

6284 Sayılı kanun bir suçun meydana gelmesi veya devam eden bir suçun engellemek niteliği taşıyan bir kanundur. Suç, fail ve mağduru bulunduğu her olayda ceza kanunun müdahil olması doğal bir süreçtir. Ceza kanunları beraberinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nu da getirmektedir. 6284 kapsamında mağduru başvurusuna konu olan şiddet ve ısrarlı takip ceza kanunları kapsamında suç olarak değerlendirilmektedir¹²⁷. Yapılan şikayettin ardından suçun

¹²⁷ Türk Ceza Kanunu 96. maddesi: “(1) Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Yukarıdaki fıkra kapsamına giren fiillerin;

a) Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,

b) Üstsoy veya altsoy, babalık veya analığa ya da eşe karşı,

İşlenmesi halinde, kişi hakkında üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur”.

ispatlanması durumunda yargılama sürecinin başlaması neticesinde suçu işleyen kişiye cezai yaptırım uygulanacaktır.

Ceza kanununun amacı; kamunun güvenliğini, yararını, düzeni sağlamakla birlikte anayasa kapsamından tanınan birey hak ve özgürlüklerini korumak, ihlal edilmesini önlemek ve ihlal edilmesi durumunda yaptırım uygulayarak caydırıcı hale getirmek. Suç işlemeyi önleyerek hukuk devletini korumayı görev edinen ceza kanunlarının kadına yönelik şiddet ve cinayetleri önlemedeki rolü büyüktür. 6284 kapsamında meydana gelen olay ceza hukukundaki suç olgusuna tekabül ediyorsa kanun kapsamında cezalandırmaya da gidilir. Bunun yanı sıra Medeni Kanun kapsamında evlilik birliği içerisinde şiddet gören kadına boşanma, nafaka ve maddi ve manevi tazminat talep etme hakkı da doğmaktadır¹²⁸.

6284 kapsamında değerlendirilen şiddet aynı zamanda kamu davası niteliği taşımasından dolayı Ceza Muhakemesi Kanunları kapsamınca da yargılama sürecine tabiidir. Kamu avukatı olarak nitelendirilen Cumhuriyet Savcılık Makamı tarafından dava açma hakkı bulunmaktadır. Kısacası mağdurun şikâyeti bulunmasa bile kamu güvenliğini ilgilendiriyor olma özelliği taşıyan vakalar da yargıya taşınmaktadır¹²⁹. Cezai yaptırımlar ve yaptırımların artması sorunu gidermek adına çözüm yolu olarak görülse de yetersiz kaldığı günümüzün cinayet ve şiddet vakalarından da anlaşılmaktadır. Sorunun çözülmesi adına 6284 Sayılı kanundaki rehabilite yolunun izlenmesinin de yararlı olacağı kanaatindeyiz. Ceza hukukunun amacı ve varlık sebebi caydırıcılık ve ıslahıdır. Cezaların artırılması caydırıcılık olarak kabul edilse de etkili olması bakımından tartışmaya açıktır. Ancak ıslah adına rehabilite doğru bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmektedir.

123/1. maddesi: “Sırf huzur ve sükûnunu bozmak maksadıyla bir kimseye ısrarla; telefon edilmesi, gürültü yapılması ya da aynı maksatla hukuka aykırı başka bir davranışta bulunulması halinde, mağdurun şikâyeti üzerine faile üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.”

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr> (Erişim Tarihi 03.01.2025)

¹²⁸ Aşılıoğlu A. (2024). Kadına Yönelik Şiddet Türlerinde Israrlı Takip: 6284 Sayılı Kanun ve Türk Ceza Kanunu Kapsamında Koruma ve Önleme. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Edirne: s. 49-50.

¹²⁹ Doğan R., Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma ve 6284 Sayılı Kanundan Kaynaklanan Sorunlar, TAAD, Sayı 47, 2021, s. 146.

2.4 Türkiye Özelinde İstanbul Sözleşmesi

İstanbul’da imzalanmasına istinaden İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinen **“Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’dir”**. Türkiye bu sözleşmeye taraf olan ilk devletler arasında yer almaktaydı. 2011 yılında taraf devletlerce kabul görmüş ve 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. 2021 yılında ise Türkiye Cumhurbaşkanı kararı ile tek taraflı olarak sözleşmeden çekilmiştir. Türkiye özelinde değerlendireceğimiz bu sözleşmenin önemli olduğunu düşündüğümüz hususlarına değineceğiz.

2.4.1 Sözleşmenin çevirisinden kaynaklanan sorun

Uluslararası sözleşmelerde meydana gelmesi çok olası bir sorun olarak kabul edilen çeviriden ötürü meydana gelen anlam kayması durumu bulunmaktadır. Çevirisi yapılan metnin bizzat aynısını ortaya çıkarmak mümkün değildir. Ancak bu durumda dikkate alınması gereken metnin aynısı ortaya çıkarmak değil metnin ne ifade ettiğini, taşıdığı manayı ve amacını aynı şekilde aktarmaktır. Doğru metin çevirme yöntemi budur.

İstanbul Sözleşmesi özelinde metnin Türkçe ’ye çevirisinde meydana gelen anlam kaymasının ya da daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse *“ifade değişiminin”* kasıtlı bir tercih olup olmadığı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bunları tek tek ele alıp incelemekten ziyade sözleşmenin İngilizce dilindeki (orijinal) adı ile Türkçe olarak resmî gazetede yayımlanan adı arasındaki kelime tercihi nedeniyle meydana gelen anlam farklılığından değerlendirme yapabiliriz. Sözleşmenin adı *“The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence”* İngilizceden Türkçeye aktarılırken **“Domestic violence”** tabiri **“ev içi”** şeklinde değil **“aile içi”** şeklinde ifade edilmiştir¹³⁰. Bu tercih aile birliğini korumaya yönelik izlenen bir tutum olarak değerlendirilebilir. Ancak bu durumun en büyük dezavantajı aralarında aile bağı ve evlilik birliği olmayan kimselerin sözleşme kapsamına dahil edilmemesidir. Farklı bir bakış açısıyla değerlendirecek olursak aile birliğine büyük önem veren topluma aile

¹³⁰ Ünal A. (2022). Kadın ve Aile Perspektifinde İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun’un İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kütahya: s. 62-64.

birliği koruma gerekçesiyle kanununu kabul ettirmek politikasıyla da karşılaşma ihtimali söz konusu olabilir. Verdiğimiz örnek gibi birçok kelimelerin çevirisi farklı şekilde yapılmıştır. Örneklendirecek olursa; cinsel saldırı/tecavüz, eşler veya partnerler/eşler veya ebeveyniler, cinsiyet/toplumsal cinsiyet, cinsel tercih/cinsel yönelim vs. gibi terimlerin farklılaştırıldığıyla karşılaşmaktayız¹³¹. Bütün bunlara çeviri hatası diyebilmek ne kadar mümkündür tartışılır. Hatadan ziyade bilinçli bir şekilde tercih edilen terimler olduğu düşünülmektedir. Buradaki amaç **“ahlaki değerleri korumak”** şeklinde değerlendirilebilir.

2.4.2 Sözleşmenin katkıları

İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olunmasıyla beraber yürürlükte olan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun yetersiz olduğu düşüncesiyle yürürlükten kaldırılmış ve yerine 08.03.2012 Tarihli ve 6284 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir¹³². Kanun hazırlanırken İstanbul Sözleşmesi referans alınmıştır. Başta sözleşmede düzenlenen *“önleme ve engelleme”*, *“koruma ve destek”*, *“hukuki yaptırım”*, *“soruşturma ve kovuşturma”* ve *“uluslararası işbirliği”* yükümlölüklerinin **“uluslararası işbirliği”** dışında tamamı 6284 Sayılı Kanun’da da düzenlenmiştir. 6284 Sayılı Kanun’u detaylı şekilde ele alığımız kısımda kadına yönelik şiddeti dolayısıyla cinayeti azaltmak yolunda, aile içi şiddeti ve ısrarlı takip mağdurlarını korumak yolunda ne kadar yeterli olduğu ve eksikliklerinin olduğu tartışma konusu olsa da etkili ve çok önemli olduğu konusunda fikir birliğinin bulunduğu kanaatindeyiz. Öğretide Türkiye’nin de taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi’nin imzalandığı ve onaylandığı 2012 yılı ülkede kadın cinayetlerinin en az yaşandığı sene olarak yer almaktadır ve bu durumun sözleşmeden kaynaklandığı savunulmaktadır¹³³. Ancak istatistiklerin mevcut olduğu aynı kaynakları incelediğimizde 2013 ve 2014 yıllarının da 2012 yılından çok büyük bir sayı farkı görülmesi de 2015 yılı ile Türkiye’nin sözleşmeden çekildiğı 2021 yılı arasında meydana gelen cinayet sayısındaki farkın arttığı ile karşılaşmaktayız. Maalesef ki bu sayı günümüze kadar artmaya devam etmektedir. Sözleşmeye hala taraf Almanya, Fransa, Avusturya, İsveç ve İsviçre gibi devletlerin şiddet ve

¹³¹ Bakırcı K. (2025). İstanbul Sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi, Sayı 4, Ankara: s. 137-139.

¹³² Ailenin Korunmasına Dair Kanun <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim Tarihi 05.01.2025)

¹³³ Türkiye’de Kadın Cinayeti <https://www.bbc.com> (Erişim Tarihi 06.01.2025)

cinayet vakası istatistiklerine bakıldığında Almanya'nın sözleşmeyi imzaladığı tarihten 2020 yılına kadar vaka sayısında azalma görülmediği, Fransa, Avusturya, İsveç ve İsviçre'nin vaka sayısında artışa geçtiği ile karşılaşmaktayız¹³⁴.

Bu durum sözleşmenin veya kanunun var olmasının yanında nasıl anlaşıldığı, nasıl uygulandığı ve uygulamadan doğan sorunların da önemli olduğunun altını çizmektedir. Şiddeti ve cinayeti tamamen yok etmek elbette mümkün değildir. Ancak kanaatimizce azalmasına yönelik çözüm yolları geliştirmek daha doğrudur. Bu yöntemleri kanun düzenlemek ve yeni yasalar çıkarmak olarak algılamaktan ziyade sorunla ilgili her birim ve kişilerle işbirliği içerisinde çözüm yöntemleri aramak daha etkili olacaktır.

2.4.3 Sözleşmeden ayrılma nedeni ve usulü

Sözleşme 11.05.2011 tarihinde Türkiye tarafından imzalanmış, 14.03.2012 tarihinde onaylanmış, 01.08.2014 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 01.07.2021 tarihinde feshedilmiştir¹³⁵. Türkiye sözleşmeyi imzalayan ilk ülke olmasına rağmen sözleşmeden çekilen ilk ülke olmuştur.

Türk hukukunda uluslararası andlaşmaların onaylanması, imzalanması ve yayımlanarak yürürlüğe girmiş olması Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 90. maddesinde düzenlenmiştir¹³⁶. Andlaşmanın sona ermesine ilişkin 90. maddede herhangi bir hüküm düzenlenmemiştir. Bu husustaki tek düzenleme 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3. Maddesinde yer alan hükümdür¹³⁷. Bu düzenlemede yer alan hükme göre uluslararası andlaşmaların fesih yetkisi Cumhurbaşkanına aittir. Yani sözleşme Cumhurbaşkanı kararı ile feshedilir. Yasama tarafından yürürlüğe giren bir düzenlemenin yürütme tarafından feshedilmesi durumu öğretide çok tartışılmıştır. Kişisel hak ve özgürlükleri içeren uluslararası düzenlemelerin sona erdirilmesinde Türkiye Büyük Milletler Meclisi yani yasama yetkisinin etkin olması gerektiğini ancak ekonomik ve sosyal hakları içeren uluslararası düzenlemelerin Cumhurbaşkanlığı kararı ile sona erdirilebilir olduğunu savunan görüşler mevcutken uluslararası andlaşmaların Cumhurbaşkanı

¹³⁴ Ünal A., 2022, **a.g.k.**, s. 75-82.

¹³⁵ İstanbul Sözleşmesi <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210> (Erişim Tarihi 07.01.2025)

¹³⁶ T.C. Anayasası <https://www.anayasa.gov.tr> (Erişim Tarihi 07.01.2025)

¹³⁷ Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim Tarihi 07.01.2025)

kararı ile sona erdirilmesine yönelik bir hüküm bulunacaksa da bu hükmün yasalarca düzenlenmesinin doğru olduğunu beyan eden görüşler de bulunmaktadır. Çekince usulünde hukuka aykırılık olduğu yönünde ilgili mahkemelere başvuru yapılmıştır. Ancak mahkeme makamlarının kararı herhangi bir usulsüzlüğün bulunmadığı yönünde olmuştur¹³⁸. Çalışmamızın başından beri her konuda olduğu gibi bu durumda yasalarca düzenlenmesinin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi hem ülkede hem uluslararası alanda büyük bir kamuoyu oluşturmuş eleştiri ve kınamalara sebep olmuştur. Çekilme nedenine dair Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt SELÇUK yapmış olduğu açıklamada kadınlarının haklarının başta anayasa olmak üzere yerel hukukta garanti altına alındığı, kadınların ve aile birliğinin korunmasına yönelik iç kanunda gerekli yasal düzenlemelerin yapıldığını ve ihtiyaç halinde gereken yasal düzenlemelerin yapılacağını beyan etmiştir. Bu durum Türkiye'nin ardından sözleşmeden çekilen Polonya Adalet Bakanı açıklamasıyla neredeyse aynıdır. Bununla birlikte iki devletin de sözleşmenin içerdiği düzenlemelerin getireceği ahlaki ve kültürel değer farklılığına neden olma endişesi duyduğuyla karşılaşmaktayız¹³⁹. Bu durum halk tarafından aile birliğini korumaya yönelik izlenen bir politika olarak görüldüğünden sözleşmeden çekilmiş olmak kamuoyunda bir kızgınlığa neden olmuştur. Yetkililerin yerel yasaların güçlü ve yeterli olduğu yönündeki açıklamalarının halkı tatmin etmemesi çok normal bir durumdur. Şiddet ve cinayet sayılarında azalmanın meydana gelmediğini düşünen ve bunu alenen gören bir toplumu yerel yasaların güçlülüğüne ve yeterliliğine ikna etmek çok güçtür. Ancak burada dikkate alınması ve anlaşılması gereken en önemli husus; kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, kadın cinayetleri vs. gibi suçların her ülkenin mücadele etmek zorunda olduğu bir suç türü olmasına rağmen bölgesel ve toplumsal olarak ele alınıp incelenmesi gerektiği ve bu doğrultuda bir mücadele şekli izlenmesi gerektiği bir suç türü olduğudur. Temelinde ataerkil düzen, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve hak eşitliği gibi çeşitli ve ortak etkenler yer alabilir ancak özünde toplumsal ve siyasal bir sorun olduğu unutulmamalı ve bu doğrultuda gerekli çözüm yolları izlenmelidir.

¹³⁸ Kaplan A. (2023). Karşılıklı Etkileşim Araçları Bağlamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, On İki Levha Yayınları, 1.Baskı, s. 315-319.

¹³⁹ Ünal A., 2022, **a.g.k.**, s. 82-84.

Son olarak, sözleşmeye taraf olan ülkelerin durumundan da görüldüğü üzere şiddeti ve kadına yönelik her türlü ayrımcılığı engellemekte İstanbul Sözleşmesi'nin tam olarak yeterli olduğunu savunmanın doğruluğu tartışma konusudur. İster uluslararası ister yerel düzenlemeler doğru değerlendirmenin yapılmaması, yapılan doğru düzenlemelerin orantılı bir şekilde uygulanmaması ve uygulamada meydana gelecek herhangi bir soruna yer vermemesi durumunda yeterli olmayacağı kanaatindeyiz. Elbette İstanbul Sözleşmesi'nin değeri ve önemi çok büyüktür. Ancak uygulama şekli ve yönteminin çok önemli olduğu tartışılmaz bir husustur.

2.5 Türkiye'de Kadın Cinayetlerinin Güncel Durumu

Türkiye'deki kadın cinayetleri suçunun son durumunu değerlendirebilmek adına suçun geçmişine de kısa bir şekilde değinmenin gerekli olduğu kanaatindeyiz. Ülkede geçmiş yıllarda düzenli olarak istatistiklerin paylaşıldığıyla ve kadın cinayetlerinin günümüze kıyasla sayısının çok daha az olduğuyla karşılaşmaktayız. Adalet Bakanlığı tarafından paylaşılan son veri 2008 yılına aittir ve cinayet sayısının 806 olduğu tespit edilmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan en son 2012 yılına ait veriler paylaşılmış ve cinayet sayısı 128 üstü olarak tespit edilmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından paylaşılan son veri ise 2021 yılına ait kadın cinayetlerinin 307 vakayı bulduğunun tespit edildiği veridir. 2021 yılından beri devletin resmî kurumları tarafından paylaşılan herhangi bir veri bulunmamaktadır¹⁴⁰. Bu durum aslında sorunun sağlıklı bir şekilde ele alınıp değerlendirilebilmesi konusunda engel oluşturmaktadır. Aynı zamanda ilgili kurumların bu konuya gereken önemi göstermediği düşüncesinin de oluşmasına sebep olmaktadır.

Resmi verilerin yetersizliğinden dolayı çalışmamızda Sivil Toplum Kuruluşları tarafından paylaşılan veriler de kullanılacaktır. Bu kuruluşlardan biri olan Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu tarafından paylaşılan verilerde 2021 yılında 348 ve 2022 yılında 381 kadının erkek tarafından uygulanan şiddetle katledildikleri belirtilmiştir¹⁴¹. Şiddetin bu durumun başlangıcı olduğu konusunda veriler

¹⁴⁰ Türkiye'de Kadın Cinayetleri, Doğrulukpayı İnternet Sitesi <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-kadin-cinayetleri> (Erişim Tarihi 12.01.2025)

¹⁴¹ Türkiye Kadın Derneği Federasyonu, <https://www.tkdf.org.tr/bizden-haberler/2021-2022-yili-kadin-cinayeti-verileri-yayinlandi> (Erişim Tarihi 12.01.2025)

doğrultusunda ulaşılan net bir sorunun tespiti yapılmıştır. **Kadın cinayeti suçunun başlangıç noktası şiddettir**, demek doğru bir teşhistir. Çalışmamızın ilk kısımlarında da değindiğimiz gibi kadın cinayeti veya kadına yönelik şiddetin her türlüünden bahsedebilmemiz için failin eyleminin mağdurun cinsiyetinden ötürü duyduğu nefret, hor görme, küçümsene vs. gibi nedenlerle kasten gerçekleşmiş olması gerekmektedir¹⁴². Bu kaba kuvvet ilk sözle başlar ve eylemlerle devam eder. Olayın en kötü tarafı, mağdurun şiddete uğradığının farkında olmamasıdır. Bu durum şiddetin artmasına ve hatta sonuç olarak ölümün meydana gelmesine zemin hazırlayabilmektedir. Diğer taraftan şiddeti normalleştirme durumu da mevcuttur ve halen de bazı toplumlarda mevcudiyetini korumaktadır. Örneğin; *kocandır olur öyle şeyler evliliklerde, babandır terbiye ediyor seni, kızını dövmezen dizinin döver* gibi sözlerle şiddeti meşrulaştırma ve normalleştirmeye bilinçli/bilinçsiz bir şekilde sebep olunmaktadır.

Bu konuda büyük öneme sahip bir diğer husus ise fail ve mağdur ilişkisidir diyebiliriz. Mor Çatı ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu gibi birçok STK'ların paylaştıkları verilerde görüldüğü üzere kadın cinayetlerinde failin genelde mağdurun tanıdığı biri olduğuyla karşılaşmaktayız. 2021 yılına kadar işlenen cinayetlerde kaza süsü verme durumu mevcuttu. Ancak günümüzün cinayetlerinde failin mağduru katlettikten sonra intihar etmesi durumuyla sık bir şekilde karşılaşmaktayız. Bu duruma örnek bir sürü vaka bulunmaktadır bunlardan birisi; 04.10.2024 tarihinde Semih ÇELİK adlı şahsın İkbâl UZUNER ve Ayşegül HALİL'i öldürdükten sonra kendisinin de intihar etmesiyle karşılaşmaktayız¹⁴³. Vakanın yargılama süreci, suça yardım eden birisi bulunmuyor ise yalnızca olay tespiti ile sınırlı kalacaktır. Failin de ölmüş olduğu bir suç eyleminde ceza kanununun ne gibi bir rolü olabilir ki? Ne kamu vicdanını rahatlatacak bir cezai yaptırım uygulanabilir ne de caydırıcılık adına bir yaptırım. Bu sorunun acil bir şekilde ele alınıp teşhis edilmesi ve çözüm yolunun bulunması gerekmektedir. Maalesef ki bu konu hakkında kesin bir çözümden bahsetmek mümkün değildir. Ancak çalışmamızın 6284 Sayılı Kanun'u ele aldığımız kısmında da belirttiğimiz gibi kadına yönelik her türlü ayrımcılık, şiddet ve ileri boyutu cinayet ile mücadele de en önemli çözüm yolu **koruyuculuktur**. Koruyucu tedbirlerin doğru bir şekilde

¹⁴² Taşkın O., 2022, **a.g.k.**, s. 93.

¹⁴³ BBC resmi haber sitesi <https://www.bbc.com> (Erişim Tarihi 14.01.2025)

alınması bu sorunla mücadele de büyük bir etkiye sahip olma gücündedir. Tedbirlerin yanı sıra cinsiyet eşitsizliğinin her şeklini engelleyen yasaların düzenlenmesi bu mücadeledeki önemli hususlardan yalnızca birisidir.

Ülkede mevcut bir diğer sorun ise cinayetlerin medyada nasıl yayınlandığı sorunudur. Kimi görüşlere göre olayın şeffaf bir şekilde paylaşılması gerektiği doğru kabul edilirken kimi görüşlere göre ise bu durum cinayeti meşrulaştırma ve eğilimi olan şahıslara tasarlama örneği sunma şeklinde kabul edilmektedir. Ulusal bir haber kanalında yayınlanan bir programda **kadın mağduriyetini** anlatan görsellere yer verilmesi üzerine gelen şikâyetten ötürü çıkan bir RTÜK kararında “herhangi bir idari yaptırım uygulamasına yer olmadığı” hükmü ile karşılaşmaktayız¹⁴⁴. Her ne kadar RTÜK kararında kadınların maruz kaldığı kötü muameleyi, ayrımcılığı ve şiddeti anlatan görüntülerin yayınlanmasında herhangi bir sakıncanın görülmediğiyle karşılaşsak da kanaatimizce hem olayların şeffaf bir şekilde yayınlaması gerektiği hem de suç işleme eğilimi olanlara örnek oluşturacak endişesi taşıyan görüşler doğrudur. Ancak unutmamamız gerekir ki konuşmak bilinçlendirmeyi de getirir.

Konuyla ilgili medya, araştırma, yargılama süreci ve neredeyse olayın her boyutuyla çok yakın bir şekilde ilgilenen STK’ların karşılaştığı zorlukların da göz ardı edilmemesi gerektiği kanaatindeyiz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ŞÖNİM, kolluk kuvvetleri gibi birçok ilgili makam ve birimlerle işbirliği içerisinde hareket eden, mağdurlara vekil, hukuki ve psikolojik destek sağlamaya çalışan, şiddet ve cinayet vakalarını detaylı bir şekilde düzenli olarak aylık ve yıllık olmak üzere raporlayan bu derneklerin yargı sürecinde uzaklaştırılmalarıyla karşılaşmaktayız¹⁴⁵. Bu sorunla mücadelede büyük bir role sahip bu kuruluşların davaya katılım taleplerinin reddedilmesi gerekçelendirilebilir bir durum olarak değerlendirilmemektedir.

Son olmadığının bilincinde olarak çalışmamızın bu başlığında son kez tekrar değinmek istediğimiz husus, kadın cinayetlerinin intihar süsü vermekten failin intihar ettiği duruma geldiğinin altını çizmek, var olan yerli ve uluslararası düzenlemelerin bu suçla mücadelede yetersiz kaldığını beyan etmektir. Bu sorunun

¹⁴⁴ RTÜK, Karar No. 55, T. No. 2014/40 T. 23.7.2014. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

¹⁴⁵ Yargıtay 1. CD., E. 2016/1562 K. 2016/1128 T. 9.3.2016. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

temeli ataerkil düzen ve bu düzene hizmet eden varlıklardır (bahsi geçen varlık, okul müfredatlarındaki cinsiyetçi bir terim de olabilir dersi anlatan hoca da olabilir).

2024 yılına ait yayınlanan kadın cinayetleri verileri doğrultusunda kadınların öldürölme nedenlerine baktığımızda; ayrılmak istedikleri, evliliğı reddetmeleri, ilişkiye girmeyi istememeleri kısacası kendi hayatları üzerinde karar almaları durumundan dolayı öldüröldükleriyle karşılaşmaktayız¹⁴⁶. Bu durumun tarih boyunca değışmeyen, kadının karar alabilecek yetiye sahip olmadığı zihniyetlerden kaynaklandığı düşünölmektedir. Bu nedenle mücadelenin siyasal ve toplumsal işbirliğine ihtiyaç duyulduğu bilincinde sürdürölmesi gerekmektedir.

¹⁴⁶ Kadın cinayetlerini Durduracağız Platformu 2024 Yılı Raporu <https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net> (Erişim Tarihi 13.01.2025)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 IRAK CEZA KANUNU'NDA ÖLDÜRME SUÇU VE KADINLARIN ŞEREF SAİKİ İLE ÖLDÜRÜLMESİ

3.1 Irak Ceza Kanunu'nda Öldürme Suçu

Öldürme suçu öğretilerde bir kimsenin hayatını sonlandırmaya yönelik yapılan hukuka aykırı herhangi bir fiil olarak tanımlanmaktadır. Ancak konu bu fiilin nasıl işlendiği hususudur. Fiil, kasıtlı bir şekilde işlenmiş olması durumunda suç ve ceza kapsamına dahil olur. Bir insan tarafından başka bir insanın ölümünü gerçekleştirmek kastıyla yöneltilen her saldırı kasten öldürme suçunu oluşturan eylem olarak kabul edilir. 1969 tarihli 111 Sayılı Irak Ceza Kanunu 3. Cilt Birinci Bölüm Şahıslara Karşı Suçlar başlığının altında 405. maddesinde “*kasten öldürme suçunun cezası süreli veya müebbet haptir.*” şeklinde düzenlenmiştir¹⁴⁷. Haksız bir şekilde diğer bir kişinin hayatına kastetmek üst sınırdan ceza gerektiren bir suçtur. Kişinin kendisine karşı işleyebileceği bir suç olması mümkün değildir. Aynı zamanda bu işlenen suçun 405. madde kapsamında değerlendirilebilmesi için meşru savunma ve ağır tahkir gibi suç işlemeye sürükleyebilecek durumların bulunmaması gerekmektedir¹⁴⁸. Bu düzenlemelerle korunması amaçlanan değer yaşam hakkıdır. Diğer bütün hakların varlıklarına değer katan ve hepsinin önünde tutulması gereken temel bir haktır.

Her ülkenin ceza sisteminde cinayet suçundan bahsedilebilmesi adına kastın meydana geldiği esnada mağdurun yaşıyor olması başlıca aranan koşul olarak kabul edilmektedir. Bu koşulla birlikte kişinin varlık kabul sorunu ortaya çıkmaktadır. Kimi görüşlere göre (ki İslam hukuku görüşü de bu yöndedir) anne rahmine tutunan her bir cenin artık kişi sıfatını taşımış olarak kabul edilir¹⁴⁹. Kimi görüşlerde ise kişilik sağlıklı ve tam bir doğumla başlar. ICK 417. maddedeki “*Herhangi bir şekilde çocuğunu düşürmeye çalışan veya rızası dahilinde bunu başkasına yaptıran her kadın 1 senelik hapis cezası veya 100.000 Irak dinarını geçmeyen para cezasına mahkûm edilir.*” gibi düzenlemeler olsa da 1951 tarihli 40 Sayılı Irak Medeni Kanun'u 34/1. maddesinde yer alan “*Kişilik gerçek bir doğumla başlar ve ölümle*

¹⁴⁷ 1778 Sayılı 15.12.1969 tarihinde El-Vekai El-İrakiye Resmî Gazetesi'den Yayımlanan 1969 tarihli 111 Sayılı Irak Ceza Kanunu <https://www.rwi.uzh.ch> (Erişim tarihi 01.02.2025)

¹⁴⁸ Hüsnü M. (1988). Şerih Kanun Ukubat El-Has. Dar El-Nahza El-Arabiye yayınları, Kahire: s. 320.

¹⁴⁹ El-Cemili A., Ceraim El-Dem, Bağdat Üniversitesi Yayınları, s. 43.

*son bulur.*¹⁵⁰ düzenlemesinden anlaşılaçağı üzere bilinen ilk görüşü esas alan bir hukuk sistemin var olmasıyla karşılaşmaktayız¹⁵¹. Kanaatimizce ICK 417 ve IMK 34/1 maddelerindeki düzenlemeler arasında bir çelişki bulunmaktadır. Ancak bu çelişkinin dışında Irak hukuku kapsamında kişilerin renk, din, dil, cinsiyet ve vatandaşlık ayrımcılığı yapılmaksızın yaşam hakkının korunması adına gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

İnsanlık tarihinin ilk suçlarından biri olan kasten öldürme suçunda suçun tespitinin yapılması ve kastın varlığının ispatlanması ve cezanın belirlenmesi adına her suçta olduğu gibi bu suçta da suçu oluşturan unsurlar bulunmalıdır. Öğretideki görüşe göre suçu oluşturan üç temel unsurun bulur bunlar; maddi, manevi ve meşruiyet (hukuka aykırılık) unsurlardır¹⁵². Ancak sonuç itibariyle düzenlemelerde ve uygulamada esasa alınan ve işlev gören iki unsur bulunmaktadır. Bunlar suçun maddi ve manevi unsurlarıdır. Esasen maddi ve manevi unsurların bulunması meşruiyeti (kanunilik unsuru) oluşturmaktadır.

3.1.1 Suçun maddi unsurları

Suçun maddi unsuru suçun somut haline gelmesini sağlayan etkidir. Bu unsurun varlığı failin suçu işleme iradesini oluştur ve suçun eyleme dönüşmesini sağlar. Aksi halde işlenmesi planlan eylem hayata geçmeden soyut bir şekilde insanın zihnindeki bir düşünceden ibaret olur¹⁵³.

ICK 28. maddede düzenlendiğı üzere “*Suçun maddi unsuru yasalar tarafından yasaklanan veya kaçınılması gereken her türlü eylemin gerçekleştirilmesidir.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Düzenlemede yapılan tanıma göre bu unsurun varlığından bahsedebilmek için failin suç olarak belirtilen bir fiili gerçekleştirmesi veya o fiilden imtina etmemesi aranmaktadır¹⁵⁴. Kasten öldürme suçunda ise işlenen fiil ve oluşan zararın arasındaki sebep sonuç ilişkisi bu unsuru oluşturmaktadır. Suça konu olan fiilin tam olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Başka bir dış etkenden

¹⁵⁰ 1951 tarihli 40 Sayılı Irak Medeni Kanunu <http://jafbase.fr> (Erişim tarihi 01.02.2025)

¹⁵¹ Feriç T. (1985). Medhal Liulum El-Kanun. Dar El-Fikril Arabi Yayınları, s. 635.

¹⁵² El-Saidi H. (1976). Şerh Kanun El-Ukubet Ceraim El-İtidaa ale El-Aşhas, El-Cüz El-Telit. Bağdat El-Maarif Yayınları, Bağdat: s. 132.

¹⁵³ El-Halaf A. (1982). El-Mebedii Amee fi Kanun El-Ukubet. Yüksek Öğretim Bakanlığı Matbaası, Bağdat: s. 138-139.

¹⁵⁴ Necib M. (1982). Şerih fi El-Ukubet El-Kısım El-Amm. El-Nahde El-Arabiye Yayınları, s. 264.

dolayı gerçekleşmeyen her fiil suç olarak değil teşebbüs olarak nitelendirilir¹⁵⁵. Suçun maddi unsurlarını kısaca ele alacak olursak bu unsurun ilki **failin eyleminden** oluşturmaktadır. Suç olgusundan bahsedebilmemiz için fail tarafından bir hareketin gerçekleşmiş olması şartı aranmaktadır. Bu hareket olumsuz bir eylem olabileceği gibi özünde olumsuz olmayan bir eylem de olabilir. Örneğin suda boğulan birini kurtarmak adına harekete geçmemek. İkincisi **suçun işlendiği yerdir**. İşlenen suçun maddi unsuru açısından olay yeri büyük önem taşımaktadır. Üçüncüsü **illiyet bağıdır**. Bu bağ suçun oluşması adına fail tarafından meydana gelen hareket ve netice arasındaki sebeptir. Son olarak **netice** maddi unsurun oluşumunda failin suç olarak nitelendirilen fiilinden doğan zararı ifade eder¹⁵⁶. Sonuç olarak suçun maddi unsurları suç olarak gerçekleşen eylemden doğan zararı meydana çıkaran hususlardan oluşmaktadır.

3.1.2 Suçun manevi unsurları

Bir diğer adı ile **‘kasıt’**. Suç yalnızca failin eylemi, olayın gerçekleştiği yer, sebep ve neticenin oluşturduğu maddi unsurlarla meydana gelmemektedir. Bütün bunların yanı sıra suçu işlemeye iten bir sebep de aranmaktadır ve aranan bu sebep manevi unsuru oluşturur¹⁵⁷. Bu sebep failin psikolojik olarak suçu işlemesine neden olan etkindir. Manevi unsur olarak adlandırılmasının nedeni zaten faili manevi olarak suç işlemeye iten kasıttan bahsediyor olmasıdır. ICK 33/1. maddesinde düzenlendiği üzere kasıt şu şekilde tanımlanmaktadır; “*Suçtan kasıt failin işlediği fiil sonucunda hedeflediği neticeye veya suç olarak nitelendirilen başka bir neticenin meydana geleceğini bilerek o fiili işlemesidir.*”. Bu düzenlemeden yola çıkarak kastın bilmek ve istemekten oluştuğu tespit edilmiştir¹⁵⁸.

Bilmek, fiilin suç olduğunun ve sonucunda bir zarara yol açarak hukuka aykırılığı meydana getireceğinin farkında olmaktır. İstemek ise fiilin suç olduğunun ve sonucunda bir zarara yol açarak hukuka aykırılığı meydana getireceğinin farkında olarak o fiili işlemektir¹⁵⁹.

¹⁵⁵ Abdülrahman A. (2024). Cerimet Katil El-Amid Mukarane Bil-Fıkıh El-İslami. El-Selam Üniversitesi Dergisi, 17. Sayı, s. 730.

¹⁵⁶ Said H. (2002). Şerih Kanun El-Ukubet El-Cedid. El-Maarif Yayınları, Bağdat: s. 150.

¹⁵⁷ Ebu-Amir M. (2017). Kanun El-Ukubet Kısım El-Has. El-Camiye Yayınları, Bağdat: s. 433-434.

¹⁵⁸ Said H., 2002, **a.g.k.**, s. 236.

¹⁵⁹ Abdülrahman A., 2024, **a.g.k.**, s. 737.

Manevi unsur soyut bir varlığa sahip olmasına rağmen suçun oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. Zira manevi unsur maddi unsuru doğurur ve dolayısıyla suçun işlenmesinde başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir.

3.1.3 Kasten öldürme suçunun nitelikli halleri

ICK'da kasten öldürme suçunun cezası 405. madde uyarınca süreli veya müebbet hapis şeklinde olduğunu belirtmiştik. Ancak suçun nitelikli halleri aynı kanunun 406. maddesinde düzenlenmiş ve birinci fıkradaki hallerin idam cezasını gerektirdiği belirtilirken ikinci fıkradaki haller için idam veya müebbet hapis cezası öngörülmüştür¹⁶⁰.

İdam cezasını oluşturan nitelikli hallerde 1/a'da planlama ve tasarlama çalışmaya konu olan töre ve şeref saiki ile işlenen cinayetlerini kapsayabilmektedir. Ancak yasa koyucu planlamayı 'herhangi bir baskı ve psikolojik şiddete maruz kalmadan suçu işlemeyi soyut olarak kararlaştırması' şeklinde tanımlarken tasarlamaya dair herhangi bir görüş bildirmemiştir¹⁶¹. Tasarlamaya dair öğretilerdeki görüş ise şu şekildedir; failin mağdura kendini savunacak imkân bırakmayacak bir şekilde suçu nasıl işleyeceğine hazırlanmasıdır¹⁶². Buradan da anlaşılacağı üzere kanaatimizce planlama daha soyut bir anlam ifade ederken tasarlama somut bir anlam ifade etmektedir. 1/b'de suçun işlenmesinde kullanılacak aletler, 1/c'de suçun canice ve haksız sebepten işlenmesi, 1/d'de fail ve mağdur arasındaki yakınlık bağı (ki bu bağı belirlenmesinde şeriat hukukundaki yakınlık ve akrabalık durumu esasa alınmıştır), 1/e'de ise kamu çalışanlarını korumak amaçlanmış, 1/f'de bir fiille birde fazla kişinin öldürülmesi, 1/g'de suçun suça sürüklüyor olması, 1/h'de suçun az ceza

¹⁶⁰ "ICK 406. madde 1. kasten öldürme suçunun

a) Önceden planlanmış veya tasarlanmış olması b) Zehirli, infilak etkisine sahip veya patlayıcı bir maddenin kullanılması c) Suçun cani bir şekilde para karşılığında veya haksız bir sebepten dolayı d) Mağdurun failin altsoy veya üstsoydan bir yakını olması e) Suçun görev başındaki bir kamu çalışanına karşı işlenmesi f) Fail iki veya daha fazla kişiyi öldürmeyi kastetmiş ve bunu bir fiille gerçekleştirmiş ise g) Kasten öldürme suçu başka bir kasten öldürme suçunu oluşturuyor veya meşrulaştırıyor ise h) Suçun bir seneden az ceza almayı ve suç ortaklarının kaçabileceği veya ceza alamayacağı bir planla işlenmesi i) Müebbet hapis cezası alan ve cezanın infazı sırasında failin kasten öldürme suçunu işlemesi veya teşebbüse etmesi gibi durumlarda fail idam cezası ile yargılanır. 2. Aşağıda belirtilen durumlarda ceza fail idam veya müebbet hapis cezasıyla yargılanır; a) Fail bir kişiyi öldürmek isterken birden fazla kişinin ölümüne sebep olması b) Öldürdükten sonra mağdurun cesedine zarar vermesi c) Maddenin 1. Fıkrasının i bendindeki durum haricinde müebbet hapis cezasının infazı sırasında suçu işlemesi."

¹⁶¹ El-Hüsni A., İraqi Bar Association yayınları, 25.04.2020 <https://lawyers.gov.iq> (Erişim tarihi 24.02.2025)

¹⁶² Suiden D. (2021). Sebık El-İsrar ve El-Terasud. Merkez El-Bağdat Dergisi, s. 32.

almaya veya suç ortaklarının ceza almayacağı veya firar edebileceği bir şekilde işlenmesi ve son olarak 1/i'de zaten hüküm giyilen suçun infaz aşamasında işlenmesi veya teşebbüsü idam cezasını gerektiren durumlar olarak düzenlenmiştir¹⁶³.

Maddenin ikinci fıkrasında ise suçun bir kişiye karşı kasten işlenirken birden fazla kişiyi kapsamaması, mağdurun cesedine zarar verilmesi ve maddenin 1/i düzenlemesi haricinde hüküm giymiş birisinin infaz aşamasında suç işlemesi gibi durumlarda idam veya müebbet hapis cezasının uygulanacağı düzenlenmiştir¹⁶⁴.

ICK 405. maddesinin içerdiği düzenlemelerden anlaşılacağı üzere suçun kadına karşı işlenmiş olması nitelikli hal olarak değerlendirilmemektedir. Bu durum yasa koyucunun cinsiyetçi bir yaklaşımı benimsememesi olarak yorumlanabilir. Ancak çalışmanın ilerleyen başlıklarında ele alacağımız düzenlemeler bu düşüncenin aksini doğurabilecektir. Cinsiyetçi terimlerden kaçınmak elbette eşitliğe doğru atılan büyük bir adımdır ancak bu tutumun her düzenlemede var olması koşuluyla.

405. maddeye dair belirtilmesi gereken bir diğer husus ise idam cezasının infaz şeklidir. Mahkeme makamları tarafından hükme bağlanan her idam kararın Cumhurbaşkanı, Başbakan veya yasal olarak bu göreve seçilen kişi tarafından onaylanması gerekmektedir¹⁶⁵. İnfaz gerçekleşirken birçok yöntem kullanılmaktadır. Ancak Irak Ceza İnfaz Heyeti tarafından kullanılması uygun görülen yöntem yaygın olarak bilinen giyotin yöntemidir. Askerlere özgü kurşunla infazın da bazı durumlarda tercih edilebilir olduğu belirtilmiştir¹⁶⁶. İdam cezası kesin olarak bütün yargı itiraz yolları tükendikten sonra infaz edilmektedir ve günümüzde genellikle büyük kamuoyu tepkisi alan suçların failine uygulanan bir ceza haline gelmiştir. Karar onaylandıktan sonra dahi infaz gerçekleştirilmemekte ve suçlu ceza evinde bekletilmektedir. Resmi kaynakların verilerine göre 2020 yılında yalnızca 27 kişinin idam cezası infaz edilmişken 2021 yılında ise bu sayı 91'e çıkmıştır¹⁶⁷. Cezanın infaz edildiği suçluların büyük çoğunluğu terör suçundan yargılanan kişilerdir ve infaz kamuya açık bir alanda gerçekleşmez. Cezanın infazının sürekli olarak ertelenmesinin bir diğer nedeni ise belirli aralıklarla

¹⁶³ Abdülrahman A., 2024, **a.g.k.**, s. 743.

¹⁶⁴ El-Hüsni A., 2025 **a.g.k.**

¹⁶⁵ Hüseyin M. (2026). Ukubet El-İdam fi El-Teşrii El-İraki. El-Maarif Yayınları, Bağdat. s. 210.

¹⁶⁶ Semak A. (1990). El-Mevsua El-Cezaiye fi El-Kazaa El-Cinai. El-Cahis yayınları, 4. Cilt, Bağdat: s. 214.

¹⁶⁷ Irak'ta İdam Suçunun Cezası <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim tarihi 25.02.2025)

parlamentoda oylanarak kabul edilen Af Kanunlarıdır. En son 4814 Sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 2025 tarihli 2 Sayılı Af Kanunu Düzenlemesi idam cezasının infazının geciktirilmesinin suçlunun yararına olduğunun örneğidir. Kanaatimizce ceza infazı konusundaki erteleme durumu cezanın uygulanma hususunda keyfi bir tutumun var olduğunu göstermektedir. Bu durumun adalet ve eşitlik kavramların sorgulanmasına neden olabilir.

İdam cezası modern ceza hukuku sistemlerinde yer verilmeyen bir cezadır. Zira idam insan hakları ile çatışan bir ceza türüdür. Her ne kadar hüküm en yetkili kişiler tarafından onaylanıyor ve onaylanmasına rağmen geç uygulanıyor olsa dahi suçlu olarak yargılanan ve idam edilen birinin suçsuz çıkması durumunda cezanın kaldırılması mümkün değildir. Erem'in de dediği gibi¹⁶⁸ **“Adalet yanıldığını anlayınca geri veremeyeceğini baştan almamalı”**.

3.2 Irak Ceza Kanunu’nda Şeref Saiki

Çalışma özelinde değerlendirme yapmadan önce Irak hukuku kapsamında öğretide detaylı bir şekilde ele alınan “Saik” kavramından bahsetmenin gerekli olduğu kanaatindeyiz. Arapçadaki anlamıyla ‘gönderme’ kelimesinden türemiş bir isimdir¹⁶⁹. Genel olarak suçun işlenmesindeki amaç, suçu işlemekdeki maksat ya da suçu işlemekten doğan çıkar şeklinde ifade edilmektedir. Kelimeden ziyade kavramsal olarak da şu şekilde tanımlanmaktadır; dış etken olarak kişinin duygu ve düşüncelerini tesir altına alarak hareket etmesini sağlar. Kişi ancak fevri bir şekilde hareket etmeyerek ve sağduyulu davranarak bu dış etkenin etkisinden kurtulabilir¹⁷⁰.

Hukukçuların bu kavramı tanımlama şekli benzerlik gösterse de birbirinden farklı olmuştur. El-Sadi’ye göre cinai açıdan saik faili suç işlemeye iten sebep veya azmettirici unsur olarak tanımlanmaktadır. Abdülmelik’e göre kişiyi suç işlemeye iten sebep olarak tanımlarken Naci saiki suç işleme sebebi olarak tanımlamıştır¹⁷¹. Kimine göre saikin kendisi doğrudan sebep olarak görülürken kimine göre de saiki oluşturan yani onu var eden olgu sebep olarak kabul edilmiştir.

¹⁶⁸ Erem F. (2021) Bir Ceza Avukatının Anıları, Lykeion Yayınları, 16. Baskı, s. 31.

¹⁶⁹ Arapça Sözlük <https://www.almaany.com> (Erişim tarihi 25.02.2025)

¹⁷⁰ Avuz M. (1981). El-Kanun El-Cinai Mebadiahu El-Esasiye ve Nazariyatehu El-Amme. El-Kahire Üniversitesi Yayınları, Mısır: s. 351.

¹⁷¹ Abdülmalik C. (1976). El-Mevsua El-Cinaiye. Dar İhyaa El-Turar El-Arabi Yayınları, 3. Cilt, Bğdat: s. 69.

ICK 128. madde de ise şeref saiki şu şekilde düzenlenmiştir; *“1.Kanun tarafından kabul edilen mazeretler cezadan muaf tutar veya cezai indirimi sağlar. Şeref saiki ve mağdur tarafından maruz kalınan haksız tahrik bu mazeretlerden biri olarak kabul edilir. 2.Mahkeme makamları cezadan muaf tutan mazeretlerin gerekçesini hükmünde açıklamalıdır.”* Düzenlemeden yola çıkarak şeref saikinın belirlenmesinde mahkeme makamlarına yetki tanındığı ve kanunun bu maddesinde net bir şekilde açıklanmayan kapsamı aynı kanunun 407 ve 409. maddelerinde de gerekçe olarak gösterilmiştir¹⁷².

Temyiz 2. Ceza Dairesi 99/228 Sayılı yayınlanmayan kararında “namusunu temizlemek” adına kılıç darbesiyle kız kardeşini öldüren fail bir senelik hapis cezası ile yargılanmıştır. Kararda hüküm açıklanırken şu şekilde gerekçelendirilmiştir;

“mağdur ve failin yaşadığı çevrede şeref kavramı toplum içerisinde büyük bir öneme sahiptir. Aşiret sisteminin yaygın olduğu çevrelerinde şeref her şeyden değerli olduğundan bu cinayetin şeref saiki ile işlendiği mahkeme makamı tarafından doğrulanmaktadır.”¹⁷³.

Bu karardan da anlaşıldığı üzere yasadaki düzenlemelerin kapsamının hiçbir şekilde belirlenmemesi ve takdir yetkisinin mahkeme makamına tanınması kanaatimizce doğru bir tutum olarak değerlendirilmemektedir.

Öğretide saikin kasıt veya sebep ile karıştırılmaması gerektiği sıkça belirtilmiştir. Böylece saik ve kasıt arasındaki farklılıklar net bir şekilde tespit edilmeye çalışılmıştır. Kasıt, doğrudan cinayeti oluşturan unsurların arasında yer almaktadır. Kanun kapsamında cezası belirtilmiş suçu bilerek ve isteyerek işlemek şeklinde ifade edilmektedir¹⁷⁴. Sebep ise cinayeti işlemek için var olan bir gerekçedir. Ancak saik kasıt ve sebepten önce gelir sebebi ve kastın oluşmasını sağlar¹⁷⁵. Dolayısıyla saik cinayetin unsurlarından biri olarak değerlendirilmemektedir. Çünkü saik failin ruh hali gereğince her an değişmeye müsait iken kasıt hiçbir şekilde değiştirilmez ve cinayet kasıt doğrultusunda işlenir. Aynı zamanda kasten öldürme suçundaki kasıt mağdurun ölmesi iken saik için aynı durum geçerli değildir. Saik kişinin kendi değerlendirmeleri sonucu cezalandırmaya gerek duyduğu mağdurun eylemlerine

¹⁷² El-Cenabi K. (2016). El-Mufacea Bilzina Unsur El-İstifzaz fi El-Katil ve El-İzaa, s. 14.

¹⁷³ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 143.

¹⁷⁴ El-Hadisi F. (2007). Şerih Kanunun El-Ukubet Kısım El-Amm El-Kanuniye Yayınları, 2. Baskı, s. 275.

¹⁷⁵ Salah H. (2023). El-Bais ve Etarahu fi El-Mesuliye El-Cezaiye. Irak Yargı yayınları, Bağdat: s. 5.

yönelik biçmiş olduğu ceza olabilirken, toplum tarafından dayatılan ahlak ve değer sınırını aşan eylemleri toplum tarafından ayıplanmamak adına cezalandırması şeklinde de olabilmektedir¹⁷⁶. İçtihatlar doğrultusunda çok geniş bir kapsama sahip saike sınır getirilmiş kişisel değer ve yargılarla işlenen cinayetler şeref saiki adı altına cezai indirimde tabi tutulmazken toplumsal değer ve yargılar sonucu işlenen cinayetlerinin faili şeref saiki adı altında cezai indirimden faydalanabileceği belirtilmiştir.

3.2.1 Şeref saiki ve İCK 407. madde

“Evlilik birliği dışında meydana gelen gebeliklerde bebeği doğuran anne, doğum sonrası utancını gidermek adına bebeğini öldürürse 10 seneyi aşmayan veya 1 seneden az olmayan bir hapis cezasına mahkûm edilir.” şeklinde bir düzenleme içeren 407. madde şeref saiki gerekçesiyle uygulanacak cezada indirim imkânı yaratmaktadır¹⁷⁷. “Fahişelik” olarak nitelendirilen bu gebeliğe kanun kapsamında İCK 417. madde uyarınca sonlandırılma imkânı tanınmamaktadır¹⁷⁸. Ancak doğum sonrası bebeğin annesi tarafından öldürülmesi “şeref saiki” kapsamında hafifletici neden olarak kabul edilip ceza alt sınırından uygulanmaktadır. Öğretideki görüşlerde bu duruma annenin ruh halinin etken olabileceği belki de bebeğinin ileride maruz kalacağı kınamalardan ötürü daha yeni doğmuşken öldürmeyi seçmesi yer almaktadır. Kanaatimizce annenin lohusalığın getirdiği ruh haliyle bu fiili işlemesi farklı ancak kanunun imkân tanınması doğrultusunda bu fiilin işlenmesi çok farklı değerlendirilmelidir.

Yakınlık derecesi ne olursa olsun suça iştirak edenler 407. madde kapsamında yargılanmamaktadır ve dolayısıyla onların cezasında herhangi bir indirimin uygulanması söz konusu değildir¹⁷⁹. Annenin “hata” olarak değerlendirilecek yöntemlerle çocuğu öldürmesi durumunda da aynı şekilde ilgili düzenleme 407. madde kabul edilmemektedir. Hata olarak değerlendirebileceğimiz durumlara örnek

¹⁷⁶ El-Hadisi F., 2007, **a.g.k.**, s. 287.

¹⁷⁷ Yusuf H. (2024). El-Zevac Keuzur Kanuni Fi Kanun El-Ukubet El-Iraki. Hakimlik Yetkisini Artırma Tezi, Yargı Meclisi, Bağdat: s. 8.

¹⁷⁸ Irak Ceza Kanunu 417. Madde *“Herhangi bir şekilde çocuğunu düşürmeye çalışan veya rızası dahilinde bunu başkasına yaptıran her kadın 1 senelik hapis cezası veya 100.000 Irak dinarını geçmeyen para cezasına mahkûm edilir.”*

¹⁷⁹ El-Hayderi C. (2010). Ahkem El-Mesuliye El-Cezaiye. Zeyin El-Hukukiye Yayınları, 1. Cilt, Bağdat: s. 303.

verecek olursak, annenin bebeğini emzirirken uyuyakalması ve bebeğin boğulma sonucu hayatını kaybetmesi hali olabilir¹⁸⁰.

Maddeden yararlanabilmek adına gereken şartlar; failin bebeğin öz annesi olması ve öldürme kastının bulunması, bebeğin meşru olmayan bir cinsel ilişki neticesi dünyaya gelmesi iken bir diğer önemli şart ise bebeğin yeni doğmuş olmasıdır. Yeni doğmuş bebek olarak kabul edilme süresi 1964 tarihli ve 189 Sayılı Irak Nüfus Kaydı Kanunu uyarınca 7 gün olarak belirlenmiştir¹⁸¹. Cinayetin bebeğin doğduğu gün esas alınarak 7 gün geçmesi durumunda işlenmesinde ise takdir mahkeme makamlarına bırakılmıştır. Takdirin mahkeme makamlarına bırakılmış olması kanaatimizce cinayeti işlemek cesaretinin artmasına sebep olmaktadır. Zira gayrimeşru ilişki neticesi dünyaya gelen bir bebeği öldürmek fail tarafından “pisliği temizlemek” olarak ifade edilir. Öyle ki cinayetin yargı makamına ulaşması bile engellenebilir. Yeni doğan bir bebeğin nüfus kaydı olmadığından öldürülmesi ve cesedin yok edilmesi olayın yargı makamlarına ulaşmamasını sağlayabilir. Bu durumun kanıtı ise ilgili madde hakkında ulaşabilecek örnek mahkeme kararlarının bulunmamasıdır.

3.2.2 Şeref saiki ve ICK 409. madde

Saikin büyük bir etken olduğu düzenleme ise ICK 409. madde *“Her kim karısını veya mahreminden birisini zina işlerken veya bir erkekle aynı yatakta gördüğü esnada fiilin her iki şeriki ya da birini öldürür veya ağır zarar verirse 3 seneyi aşmayan hapis cezasına mahkûm edilir. Bu hükümden faydalanan şahsa üst sınırdan bir ceza verilmez ve gelen saldırıyı defetmek amacıyla saldırıya geçen zina şerikleri meşru savunmadan faydalanamaz.”* şeklinde bir metinden oluşmaktadır.

Bu maddenin uygulanma gerekçesi şeref saikidir¹⁸². Çoğu Ortadoğu toplumunda olduğu gibi Irak toplumunda da şeref kavramı büyük bir öneme sahiptir. Ancak yalnızca ahlak, erdem, dürüstlük, verilen sözün tutulması gibi anlamları içeren bir kavram olmakla sınırlı kalmamıştır. Şeref kavramı kadınlarla bağdaştırılmış bir kavram olup erkeğin sorumluluk alanına girmiştir¹⁸³. Bu noktada erkeğe

¹⁸⁰El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 196.

¹⁸¹ El-Cemili A. (1972). Ceraim El-Dem El-Cerime El-Vakie ale El-Aşhas fi Kanun El-Ukubet El-Iraki. 1. Cilt, Dar El-Salam Yayınları, Bağdat: s. 217.

¹⁸² El-Sari E. (2020). El-Bais ve Eserehu Fi Tahdid Ukubet Cerimet El-Katil El-Amid. El-Mektebe El- Kanuniye Yayınları, 2. Cilt, Bağdat: s. 27.

¹⁸³ Semak A., 1990, **a.g.k.**, s. 154.

sorumluluğu altındaki şeyi “şerefi” korumak adına verilebilecek en geniş yetki “kadını öldürme yetkisi” verilmiştir.

409. maddenin tamamen ataerkil topluma hizmet edecek bir şekilde düzenlenmiş olması esasında 2005 Irak Anayasası Hak ve Özgürlükler Kısmı 14. maddede düzenlenen¹⁸⁴ “*Iraklılar; cinsiyet, ırk, etnik köken, milliyet, köken, renk, din, mezhep, inanç veya görüş, ekonomik veya sosyal statü temelinde ayrımcılık yapılmaksızın kanun önünde eşittir.*” eşitlik ilkesine uygun bir içeriğe sahip değildir. Zira 409. maddeden faydalanan taraf yalnızca erkektir. Erkeğin cinsel ilişki yaşadığı ana şahit olan bir kadın o anın getirdiği duygu infilakıyla erkeği öldürmeye kalksa bu “şeref saiki ile öldürme” olarak değil “kasten öldürme” olarak değerlendirilir¹⁸⁵. Söz o ki kadınlar duyguları ile hareket eden ve çoğu zaman duyguları yüzünden mantıklı davranamayan varlıklar kabul edilir. Ancak bu düzenlemede mantıklarından ziyade duygularıyla hareket ettikleri iddia edilen kadınların da duygusal infilak yaşayabileceği göz önünde bulundurulmamıştır. Böylesi toplumlarda kadın kendine özgü bir varlık olarak görülmez. Ancak bir erkeği memnun edebilecek bir varlık olarak kabul görür. İCK’daki birçok düzenleme de kadınların erkekleri memnun etmekle kurulu bir hayat yaşamaları düşüncesine hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır.

İslam Şeriatı hükümleri esas alınarak düzenlenen bu yasa şeriatı nasıl ataerkil topluma hizmet edecek bir şekilde uygulamız amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde de bahsettiğimiz üzere şeriat hükümlerinde eğer uygulanacak bir ceza varsa her iki taraf için geçerli olur¹⁸⁶. Bu durum Kuranı Kerim’de Nur Suresi 2. ayetinde şu şekilde zikredilmiştir¹⁸⁷; “الرَّائِيَةُ وَالرَّائِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ” Nikah dışı birliktelik yaşayan her iki taraf 100 adet sopa darbesi ile dövülür şeklinde bir ceza belirlenmişken yasa koyucu olayın şeriklerinin yalnızca kadının yakınları tarafından öldürülmesini mubah görmüştür. Kanaatimizce bu durum dini gerekçe olarak sunulup tamamen erkek hakimiyetini artırmak ve kadınları o hakimiyetin altında bırakmak suretiyle tasarlanan bir düzenlemedir.

Buradan yola çıkarak değinilecek birçok husus ve birbiriyle çelişen birçok düzenleme olabilir. Kasten öldürme suçunun nitelikli hallerinin düzenlendiği 406.

¹⁸⁴ 2005 Irak Cumhuriyeti Anayasası <https://mofa.gov.iq> (Erişim tarihi 01.03.2025)

¹⁸⁵ El-Saddevi N. (1977). El-Vecih El-Arii lilmeraa El-Arabiye. Dar El-Şerar Yayınları, s. 33.

¹⁸⁶ Ebu Davud, Kitap El-Hudud Bab fi El-Recim, s. 131.

¹⁸⁷ Nur Suresi 2. ayet <https://khaledalsabt.com> (Erişim Tarihi 01.03.2025)

madde 1/d’de mağdurun failin altsoy veya üstsoyundan biri olması cezayı artıracak bir sebep olarak görülürken şeref saiki adı altında aynı durumun gerçekleşmesi cezayı hafifletecek sebep olarak gömülmektedir¹⁸⁸. Bu çelişkinin yanı sıra altsoy ve üstsoyun detaylı bir şekilde kimleri kapsadığının belirtilmemesi de uygulamada ciddi sorunlara neden olmaktadır. Kanaatimizce bu sorun “şeref saiki” adı altında kadın cinayetlerinin işlenmesinin kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir. 409. maddenin cinsiyetçi tutumunu açık bir şekilde gösteren şeref saiki adı altında kadınla ilişkiye giren erkeğin öldürülmesi hususundaki 1974 yılında 182 numaralı Temyiz Genel Kurulu kararıdır¹⁸⁹. Kararın gerekçesi şu yönde olmuştur;

“Maktulün sevgilisini öldürmek şeref saiki olarak kabul edilmemektedir. Bu durum tamamen intikam alma güdüsüyle işlenen kasten öldürme suçunu teşkil etmektedir. Dolayısıyla uygulanması gereken ilgili madde 409. madde değil 406.1/a madde olduğundan 15 senelik hapis cezasına hüküm verilmiştir.”

Şeref saikinden bahsedilmesi için erkek ve kadın tarafından gerçekleşen ortak bir fiil aranırken ceza yalnızca kadına kesilmektedir. Şeref kavramının yalnızca kadınlarda arandığı erkeğin ne yaparsa yapsın zaten erkek olduğu için şerefli olduğu zihniyeti yalnızca toplumla sınırlı kalmayıp yasa koyucuları da ele geçirmiştir. Yasa koyucunun da toplumun bir ferdi olduğunu unutmamakla birlikte kanaatimizce yasa koyucunun ıslahı toplumun ıslahını sağlayabilir demek mümkündür.

3.2.2.1 409. maddenin uygulanmasında aranan koşullar

3.2.2.1.1 Failin altsoy veya üstsoydan biri olması

Fail ve mağdur arasındaki akrabalık ilişkisi 409. maddenin uygulanmasında aranan ilk koşullardan birisidir¹⁹⁰. Failin şerefini korumak adına altsoy veya üstsoy akrabalık bağı olan bir kadını öldürmesi durumunda “şeref saiki” suçu hafifletici neden olarak kabul edilir ve ceza en alt sınırdan uygulanır. Bu hususta ilginç olan ayıplanan tek tarafın kadın olması ve çoğunlukla şerefi temizlemek adına yalnızca kadının öldürülmesidir. Halbuki bu olayda kadının bir şeriki olur ve aldatmadan,

¹⁸⁸ Abdürrezzak N. (2023). El,Şeref Esas El-Temyiz Zıt El-Meraa. Ekonomi ve İdare Fakültesi Dergisi, Bağdat Üniversitesi, Bağdat: s. 104.

¹⁸⁹ El-Hukuki Dergisi, 1975 2. Sayı, s. 91-94.

¹⁹⁰ El-Sayfi A. (2000). Kanun El-Ukubet Kısmım El-Has. El-Maarif Yayınları, El-İskenderiye: s. 413.

namussuzluktan veya şerefsizlikten bahsedilmesi için o şerikin erkek olması gerekmektedir¹⁹¹. Ancak ne şerik olan erkek ne de şeref adı altında cinayet işleyen bir diğer erkek ayıplanır. Ahlak, örf, adet diye direten toplum bu uğurda eline silah tutuşturdukları kişiyi itibar sahibi yaptıklarını sanırken topluma potansiyel bir suçlu kazandırdıklarının farkında olmazlar.

409. maddenin uygulanmasında koşul olarak kabul edilen altsoy ve üstsoy bağlarının kimleri kapsadığı detaylı bir şekilde açıklanmamıştır. Bu durum uygulamada ciddi ve büyük sorunlara sebep olabilmektedir. Erkek olması şartıyla bu yakın akrabalar; baba, kardeş, dede, amca, dayı, koca, oğul, amcaoğlu, dayıoğlu, yeğen, hatta ve hatta kocanın babası, kardeşi, çocuğu vs. şeklinde bile uzayabilmektedir¹⁹². Bazen de kadının boşandığı kocası olabilmektedir. Bunun gerekçesi ise dönüşü mümkün boşanma (şeriat hükümlerinde boşanma 3 kere ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla 1. veya 2. boşanma geri dönüşü mümkün boşanma olarak kabul edilir.) ve boşanmadan sonra iddet süresidir¹⁹³. Aynı zamanda bu süre boşanma iptalinin istenebileceği bir süre olduğu nedeniyle (3. boşanma değil ise) boşanan koca boşadığı kadının “şerefi” olduğunu düşünür. Böylece 409. maddedeki düzenlemenin yakınlık derecesi konusunda detaylı bir sınırlamaya yer vermemesi uygulama alanının geniş tutulmasına neden olmaktadır. Özellikle mahrem olan erkek kavramının kullanılması daimî mahrem ve geçici mahrem sorununu ortaya çıkarmaktadır. Daimî mahrem, kadının hiçbir şekilde nikâhlanamayacağı ve cinsel ilişkiye giremeyeceği kan bağıının olduğu erkeklerdir. Geçici mahrem ise evlilik akdi devam ettiği sürece kadının kocası, kayınpederi, kayınbiraderi, kocasının oğlu gibi kan bağıının olmadığı kişilerdir¹⁹⁴. Bu durumda kadının hiçbir şekilde kan bağıının bulunmadığı erkekler de cinayet sonucu “şeref saiki” adı altında cezai indirimden yararlanabilmektedir. Diğer taraftan kadının üzerinde hakimiyet kuran ve hak iddia eden erkek sayısının da artmasına neden olmaktadır.

¹⁹¹ Yakut M. (1985). El-Hak fî El-Sumaa. El-Maarif Yayınları, El-İskenderiye: s.25.

¹⁹² El-Sayfi A., 2000, **a.g.k.**, s. 418.

¹⁹³ İddet: boşanma sonrası kadının 3 aylık yasaklı süresidir. O süre zarfından tekrardan evlenemez ve cinsel ilişkiye giremez. Detaylı bilgi için <https://www.almasryalyoum.com> (Erişim tarihi 02.03.2025)

¹⁹⁴ El-Cuburi İ., Kanun El-Ahval El-Şahsiye El-Irakiye, El-Mustansiriye Üniversitesi, s. 3-6.

3.2.2.1.2 Haksız tahrik (olay gerçekleşirken tanıklık etmesi)

409. madde kapsamındaki haksız tahrik olayda tasarlama ve planlamanın yer almamasıdır. Koca veya mahrem olan erkek, kadının aldatma anına şahitlik etmesi ve olayın getirdiği öfke infilakı doğrultusunda kadını ve şerikini öldürmesi durumunda 409. maddeden yararlanabilir. Bu durum şeref ve namus gibi kavramların şahsiyet meselesi olarak görüldüğü toplumlarda ağır tahrik olarak kabul edilir. Bu nedenle uygulanan cezada indirimle gidilir¹⁹⁵. Ancak kocanın veya mahrem olan erkeğin bu durumdan haberdar olarak öldürme kastıyla olayın gerçekleşeceği yere gitmesi durumunda yargılama 409. madde ile değil 405. madde ile yapılır.

Temyiz Ceza Genel kurulu 2024/803 sayılı kararında El-Risafa Çocuk Mahkemesi'nde görülen ve 409. madde uyarınca 1 senelik hapis cezası ile karara bağlanan davadaki hükmü yanlış bulmuş ve dosyanın 405. madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiği şu şekilde gerekçelendirmiştir¹⁹⁶;

“Kız kardeşinin adı geçen şahısla bir ilişkisi olduğu bilindiği halde cinayet tamamen kan gütme amacıyla işlenmiş ve herhangi bir ‘olayın şoku’ durumu bulunmadığından şeref saiki ile işlenen bir cinayet olmayıp kasten öldürme suçunu oluşturmaktadır ve dolayısıyla ilgili madde 409. madde değil 405. maddedir.”

Yukarda yer alan karardan da anlaşılacağı üzere yalnızca olayın şoku etkisiyle o anda işlenen cinayetler şeref saiki olarak değerlendirilip ceza indirimi uygulamasına tabidir. Ancak ilişkiden haberdar olunması ve ceza kesmek amacıyla meydana gelen öldürmeler nefret, hırs ve intikam duygusuyla işlenen cinayet olarak değerlendirilmektedir.

Kocanın veya mahrem olan erkeğin yalnızca şüphe duyması ve emin olmak adına kadını takip etmesi neticesinde şüphelerinde haklı çıkması üzerine anın getirdiği öfke ağır tahrik olarak kabul edilmektedir. Bu durumda işlenen cinayet şeref saiki olarak kabul edilip ceza indiriminden faydalanılmaktadır¹⁹⁷. Ancak belirtildiği üzere cinayette herhangi bir planlama ve tasarlamanın olmaması gerekmektedir. Planlama ve tasarlama sonucu işlenen bütün cinayetler kasten öldürme suçunu teşkil eder.

¹⁹⁵ El-Haditi F. (1996). Kanun El-Ukubet Kısım El-Haas. Bağdat Yayınları, Bağdat: s. 169.

¹⁹⁶ Temyiz Ceza Genel kurulu 2024/803 sayılı kararı <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi 02.03.2025)

¹⁹⁷ Abdürrezzak N., a.g.k., s. 11-12.

3.2.3 Temyiz kararları ışığında şeref saiki

Şeref saikinden bahsedebilmesi için öncelikle kavramın neye göre ve nasıl tayin edilmesi gerektiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Şeref saikinin oluşumu ve belirlenmesi ile ilgili görüşler ikiye ayrılmaktadır. İlki kişinin kendi değer ve yargılarından yola çıkarak tamamen ortaya çıkan kişisel düşüncesidir. İkincisi içinde yaşadığı toplumun değer, kural ve ahlak anlayışı sonucu ortaya çıkan zihniyeti benimsemesi ve o doğrultuda hareket etmesidir¹⁹⁸. Kısacası saik kişinin namus/şeref anlayışı veya yaşadığı toplumun namus/şeref anlayışından ibarettir. Irak yargı sistemindeki içtihatları incelediğimizde failin yaşadığı toplumdaki namus/şeref anlayışı esasa alınıp cezai indirim uygulanırken failin kişisel görüşü ve anlayışı intikam duygusunu doğuran ve herhangi bir cezai indirim gerektirmeyen bir durum olarak kabul edilmiştir. Ancak bu durum büyük bir çelişkiye sebep olmaktadır. Bu çelişkiyi örnek olacak iki tane temyiz kararıyla açıklamak mümkündür. 1979/342 numaralı Temyiz Ceza Kurulu kararı şu yönde olmuştur¹⁹⁹; ***“İlişki içerisinde olduğu kişiye ailesinin haberi olmaksızın kaçarak evlenen kızın amcası oğlu tarafından öldürülmesi 128. madde uyarınca şeref saiki kapsamında değerlendirilmektedir. Bunun nedeni ise maktulün davranışlarının yaşadığı çevrenin ahlak değerlerine aykırı olması ve ailesinin onurunu zedeleyen türden olmasıdır.”***

Bu karar hem şeref saiki kapsamında failin kim olabileceğine yönelik kapsamın ne kadar geniş tutulduğunu hem de evlenmelerine rağmen hala devam eden ve bitmeyen bir “şeref davasını” ele alan emsal kararlardan birisidir.

1985/42 numaralı Temyiz kararı ise yukardaki kararın tam zıt yönündedir ve şu şekildedir²⁰⁰;

“İlişki içerisinde olduğu kişiyle ailesinin haberi olmaksızın kaçarak evlenen kızın abisi tarafından öldürülmesi ICK 132. madde²⁰¹ uyarınca hüküm gerektiren herhangi bir hafifletici nedene tabi değildir. Zanlının işlediği cinayet şeref saiki

¹⁹⁸ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 29.

¹⁹⁹ Mecmuat El-Ahkem El-Adliye. (1979) 3. Sayı, s. 79.

²⁰⁰ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 29. (Yayınlanmayan temyiz kararıdır)

²⁰¹ ICK 132. madde: “Mahkeme makamı suçun veya suçlunun içinde bulunduğu koşulların hafifletici neden olarak değerlendirilebilir olduğu yönünde kanaatinin bulunduğu ceza davalarında hüküm şu şekilde indirilebilir; 1.İdam cezası müebbet hapis cezasına veya 15 senenin üstünde süreli hapis cezasına indirilebilir. 2.Müebbet hapis cezası süreli hapis cezasına indirilebilir. 3.Süreli hapis cezası 6 aydan az olmayacak tutukluluk cezasına indirilebilir.”

ile işlenen bir cinayet olmayıp kız kardeşinin kendilerinin bilgisi haricinde evlenmesinden ötürü duyduğu öfke ile işlediği kasıtlı bir cinayet olarak değerlendirilmiştir bu nedenle suçta hafifletici unsur bulunmamaktadır.”

Birbirine zıt bu iki karar maddenin kapsamının genişliğinden dolayı meydana gelen çelişkiyi en açık şekilde anlatan emsal kararlardandır. Kanaatimizce bu çelişkinin asıl nedeni şeref kavramının değerlendirilmesinde toplum görüşü ve kişisel görüş şeklinde iki ayrımın yapılmasıdır. Zira kişinin görüş ve kanaati genel olarak yaşadığı toplum ve çevreye göre gelişir. Yani toplumsal görüş ve kişisel görüş (öz görüş) genel olarak aynı doğrultudadır. Eğer ki bir cinayet şeref saiki ile işlenmişse failin şeref anlayışı yaşadığı toplum tarafından dayatılmıştır aynı şekilde duyduğu nefret sonucu işlediği bir cinayet de bulunduğu çevreden dayatılmış olabilir. Nasıl ki suçtan suçlu ayıklanınca geriye insan kalıyor ise kişiden de çevresi tarafından dayatılan yargı ve değerlerler ayıklanırsa geriye anlayış ve sağduyu kalır ancak bu durum pek mümkün değildir.

Bir diğer husus ise Irak Mahkeme Makamları tarafından yapılan yargılama süreci, aşiret reislerinin olaya müdahale etmesi ve kendi usulleri (töre) ile çözmeye çalışmaları durumunda dava sulha varılması gerekçesiyle karşı tarafın şikayetini geri çekmesi üzere yalnızca kamu davası olarak karara bağlanır ve en düşük ceza uygulanır. Kanaatimizce bu durum usulsüzlüğün usulü şeklinde tanımlanabilir. Kanunun ve yasaların var olduğu bir ülkede yazılı olmayan normların hala bu kadar güçlü bir şekilde varlığına devam ediyor olması ‘hak’ kavramını sorgulamaya itebilir. Hak, kime göre veya neye göre savunulacak, talep edilecek ve alınacak.

Temyiz kararlarında dikkat çeken bir diğer önemli husus ise şeref saiki denilerek kadına iftira atılması durumunda eşe ya kısa süreli tutukluluk cezası ya da adli para cezası uygulanmaktadır²⁰². Bu durum da aynı şekilde ataerkil toplumun ataerkil düzeninin getirisi olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde karşımıza çıkan bir diğer durum ise cinsel ilişkinin zorla yaşanmış olmasıdır. 59/533 numaralı temyiz kararı şu yönde olmuştur²⁰³;

“...şeref saiki gerekçesiyle kız kardeşini öldüren zanlıya ICK 128-130. madde uyarınca verilen 1 senelik hapis cezasının mağdurun 15 yaşında olması ve teyzesi

²⁰² Temyiz Kişisel Durum Kurulu 2023/905 numaralı Kararı <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi 08.03.2025)

²⁰³ Temyiz İkinci Daire Kurulu 59/533 numaralı kararı, El-Bazirgen A., Fi Şerih Kanun El-Ukubet, s. 404.

oğlu tarafından güç kullanılarak zorla cinsel ilişkiye girmesinin tespit edilmesi sonucu hükmün İCK 405. madde uyarınca belirlenmesi gerektiğine karar verilerek dava karara bağlanmak üzere ilgili mahkemeye gönderilmiştir.”

Tecavüz zorlama ve kaba kuvvet kullanıldığının ispatlanması durumunda hiçbir şekilde şeref saiki adı altında uygulanacak cezada indirimle gidilmemektedir. Ancak tecavüzün ispatlanması durumunda İCK 398. madde uyarınca mağdurun rızası doğrultusunda failin mağdurla evlenmesi sonucu dava hakkında takipsizlik kararı verilir. Ancak evlilik süreci 3 seneyi doldurmadan kocadan kaynaklanan bir hata nedeniyle boşanma davası açılırsa dosya yeniden açılabilir²⁰⁴. Kanaatimizce bu düzenleme açık bir şekilde törelerin kanunlaştırılmasının kanıtıdır.

Zorlama ve tecavüz durumları haricinde düzenlemeden anlaşıldığı üzere cezada indirimle gidilmesi için olayın planlama ve tasarlama içermeksizin failin şok etkisi ile harekete geçmesi ve duruma vakıf olduğu anda cinayeti işlemesi koşul olarak aranmaktadır²⁰⁵. Ancak bazı temyiz kararlarında ailesini, aşiretini ve yaşadığı toplumun ‘yüzünü yere eğdi’ düşüncesiyle kadının öldürülmesi şeref saiki olarak kabul edilirken erkeğin öldürülmesi intikam olarak kabul edilmektedir²⁰⁶. Çünkü kadın öldürülmezse ailesi bu utançla yaşayamaz ancak erkek için böyle bir durum söz konusu değildir.

Öğretideki görüş çoğunluğu yasa koyucunun düzenlemeyi herhangi bir yorum gerektirmeyecek şekilde hazırladığını savunmaktadır²⁰⁷. Ancak düzenlemede mahkeme makamlarına büyük ölçüde takdir yetkisinin tanınması sonucu ortaya çıkan ihtiyaçlar kanaatimizce düzenlemelerin yorumlama gerektirdiğinin kanıtıdır. Özellikle 128. maddenin hiçbir şekilde kapsamı tayin edilmemiştir. Yalnızca “şeref saiki” adı altında işlenen cinayetlerin cezai indirimle açık olduğu beyan edilmiştir. Hangi eylemlerin ve hangi koşullarda gerçekleşmesi durumunda şeref kavramı

²⁰⁴ İCK 398. Madde: “Bu bölümde düzenlenen suçlardan birinin faili ve mağduru arasında gerçek bir evlilik akdi gerçekleşirse kovuşturma, soruşturma ve yargı süreci askıya alınır verilen herhangi bir hüküm varsa infazı durdurulur. Ancak evlilik koca tarafından meşru bir sebep olmadan boşanma talebi veya kocanın kusuru nedeniyle boşanma talebiyle 3 sene dolmadan sonra ermesi durumunda savcılık, sanık, mağdur ve ilgili taraflarca soruşturmanın yeniden başlamasına veya duruma göre kapanmasına yönelik taleplerde bulunulabilir.”

²⁰⁵ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 61.

²⁰⁶ Temyiz Birinci Ceza Kurulu 1985/528 numaralı kararı

Temyiz Ceza Kurulu 1985/1202 numaralı kararı

Temyiz Birinci Ceza Kurulu 1991/58 numaralı kararı

Bkz., El-Bazirgen A., Fi Şerih Kanun El-Ukubet, s. 407.

²⁰⁷ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 141.

üzerinden değerlendirilebileceğine yer verilmemiştir. 409. maddede ise olaya tanıklık edildiği an herhangi bir planlama ve tasarlanma olmaksızın failin harekete geçip cinayeti işlemesi ve koca veya mahrem olan erkek olması şeklinde bir kapsam içermektedir. Bu kapsam içtihatlar yoluyla belirlenmiştir. İster öğreti olsun ister mahkeme makamları, görüşlerin değişmeyeceğinin bir garantisi yoktur. Bu nedenle düzenlemenin yorumlanmaya ihtiyaç duymayacak şekilde hazırlanması kanaatimizce daha doğrudur. Özünde ataerkil bir toplumdan oluşan Irak Cumhuriyeti ve yasalarla da bunun tasdiklenmesi kadınların ikinci sınıf varlıklar olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır.

3.2.4 Irak Ceza Kanunu’ndaki şeref saiki düzenlemelerinden doğan sorunlar

409. madde kocanın veya mahrem olan erkeğin kadını evlilik dışı cinsel ilişki yaşarken görmesi veya bir erkekle birlikte aynı yatakta görmesi şeklinde her ne kadar dışına çıkılsa da bir kapsamı bulunmaktadır. 407. maddede aynı şekilde düzenlenmiştir. Ancak 128. maddede yalnızca “şeref saiki” adı altınca işlenen cinayetlerin cezai indirim uygulanacak cinayet türü olduğu belirtilmiştir. Bu durum cezanın indirilmesine yönelik bir gerekçe sunarken aynı zamanda cinayetin meşrulaşmasına da sebep olmaktadır²⁰⁸. Daha önce belirttiğimiz gibi içtihatlarla bir kapsam oluşturulmasına rağmen içtihatların değişmeyeceğinin bir garantisi olmadığı dolayısıyla düzenlemenin bu kadar yoruma açık olması kanaatimizce büyük bir sorun oluşturmaktadır.

Temyiz kararlarında şeref saiki adı altında cezada indirimde gidilmesi için cinayette planlama ve tasarlanmanın bulunmaması şart koşulmuştur. Planlama ve tasarlanmanın tespit edilmesi durumunda cezanın İCK 406/1-a. madde uyarınca belirlenmesi gerekmektedir²⁰⁹. Bu koşulla işlenen cinayetlerin cezasında herhangi bir indirimin uygulanmayacağı açık bir şekilde belirtilmesine rağmen bazı davalarda mahkeme makamlarının kararları bu doğrultuda olmamaktadır.

Şeref saiki adı altında yapılan cezai indirimin nedeni ahlak kurallarını korumak ve evlilik dışı ilişkileri engellemek şeklinde gerekçelendirilirken dayanağı da şeriat

²⁰⁸ Abdürrezzak N., a.g.k., s.14.

²⁰⁹ Temyiz Ceza Genel Kurulu 29.06.1996 tarihli 105 numaralı kararı <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi 08.03.2025)

hükümleri olarak gösterilmektedir²¹⁰. Ancak çalışmanın ilk bölümünde belirttiğimiz üzere şeriat hükümlerindeki ceza neredeyse uygulanmamak üzere konulan bir cezadır. Zira cezanın uygulanması adına olayın gerçekleşirken 4 kişinin tanıklık etmesi, kişinin kendi itirafı veya ilişkiyi doğrulayacak bir gebelik durumunun meydana gelmesi karine olarak kabul edilmiş ve ancak bu şartlarla ceza uygulanabilir şeklinde bir hüküm içermektedir²¹¹. ICK'daki düzenlemeler ise kanaatimizce şeref saiki adı altında nasıl kadın cinayeti mazur görülebilir yönünde hazırlanmış hükümlerdir. Dikkate alınması gereken bir diğer husus ise artık teknolojinin gelişmiş olması ve 4 kişinin şahitlik etmesine gerek kalmayacak tek bir fotoğrafın da delil olarak kabul edilebileceğidir. Bu durumdan erkekler 'erkek' oldukları için herhangi bir zarar görmezken kadınlar bir cinayetin kurbanı olabiliyor ve cinayet şeref saiki adı altında işlenmesi mümkün ve indirim tabi bir suç olarak değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda erkeğin ağır tahrike maruz kaldığını gerekçe olarak kabul etmek tahrike maruz kalındığı durumlarda cinayet işlemeyi normalleştirmeye yönelik bir tutum olarak değerlendirilmektedir²¹². Fuhuşu engellemek toplumun gelenek ve göreneklerini korumak ve yaşatmak adı altında kadınların öldürülmesine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan bu düşünce modern hukuk sistemlerinde yeri olmayan bir düşüncedir.

Yasa ile ilgili gerekli düzenlemelerin yapılmaması durumunda korunması amaçlanan "aile birliği" kavramı anlam ve değerini kaybeder. Kanaatimizce henüz kalkınma sürecinde olan Irak Cumhuriyeti modern bir hukuk sistemine geçiş yapmaksızın tam olarak kalkınma sürecini gerçekleştirmiş sayılamayacaktır. Bu durumun en büyük kanıtı ülkenin hukuk sisteminde henüz "Aile İçi Şiddet Kanunu" gibi yasaların bulunmamasıdır²¹³. Aile içi şiddetin engellenmesine yönelik herhangi bir kanunun çıkarılmamış olması şiddetin önünü açmakta ve vaka sayısının çoğalmasına neden olmaktadır. Kanaatimizce Irak yasalarında yapılacak düzenlemelerin başında Aile İçi Şiddet Kanunu'nun yer alması gerekmektedir. Böylece ataerkil düzenin yerini eşitlik ve örf/adetlerin yerini de kanun almış olur.

²¹⁰ El-Cuburi A. (2008). Mesavet El-Meraa Mefhum Şeref El-Meraa İnde El-Recul. Hivar El-Mutemedin s. 27.

²¹¹ El Hansa Hamid Salih, 2021, **a.g.k.**, s. 8.

²¹² Abdürrezzak N., **a.g.k.**, s.14-15.

²¹³ Irak Cumhuriyeti Kanunları <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi 22.03.2025)

Yazılı olmayan normlarda suç kavramının kapsamı çok geniştir ancak yazılı normlarda “yasalarda” suç kavramının tanımı yapılmış ve sınırı (Irak kanunlarında çok net olmasa da) belirlenmiştir.

3.2.5 İnsan Hakları ve Ceza Kanunu açısından şeref saiki

İnsan haklarının varlığının bir anlam kazanması için öncelikle insanı ve insanlığı hayatta tutmak gerekir. Modern ceza hukukları bu bilinçle düzenlenen yasalar içermektedir. Zira insan yoksa suç da yoktur ceza da. Dolayısıyla ceza hukukunun işlevini gerektirecek bir durum da olmaz. Cezanın amacı sulh ve caydırıcılık ise hiçbir şekilde insan hakları ile çatışan bir düzenleme içermemelidir. Özellikle idam cezası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi başta olmak üzere diğer uluslararası hukukların da kabul etmediği insanlığa karşı bir ceza türüdür²¹⁴. Kaldı ki kamuya ceza kesmede insan öldürme hakkı tanımak yalnızca hukuk devleti değil insanlığa da sığmayan bir durumdur.

Şeref saiki adı altında kamuya (erkeklerle) insan (kadın) öldürme hakkının tanındığı bu hukuk sistemi gündem olan cinayetlerle birçok eleştiri almıştır. Bu cinayetlerin birisi de aslen Iraklı olan ancak ailesinden gördüğü şiddet nedeniyle Türkiye’ye kaçan ve hayatına orada devam eden 22 yaşındaki Tiba Ali’nin yıllar sonra ülkesine dönmesiyle birlikte Türkiye’de meşru olmayan bir ilişki yaşıyor olması gerekçesiyle ailesi tarafından öldürülmesidir²¹⁵. Babası tarafından boğularak öldürülen genç kızın arkadaşına sosyal medya üzerinden gönderdiği ses kayıtlarında açık bir şekilde hayatının tehlikede olduğunu söylemesine ve bunların mahkeme makamlarına iletilmesine rağmen fail baba olayda tasarlama olmadığı gerekçesiyle şeref saiki indiriminden yararlanarak 6 ay hapis cezası almıştır²¹⁶. Olayda tasarlamanın bulunması açık bir şekilde ortadayken mahkeme makamı tarafından görülmek istenmemiş ve sözde “namusunu temizleyen” babaya cezai indirim uygulanmıştır. Ancak Şali’nin de dediği gibi²¹⁷ **“şeref saiki adı altında öldürmek şerefli değildir”**.

²¹⁴ Anonim, El-Mecelis El-Vasfi Lihukuk El-İnsan, <https://www.cndh.ma/ar/alhq-fy-alhyat-wmnaht-qwbt-aladam> (Erişim Tarihi 23.03.2025)

²¹⁵ Ceridet El-Ged El-Resmiye, 07.09.2023.

²¹⁶ El-Hura Resmi Haber sitesi, Yayın tarihi 04.02.2023 <https://www.alhurra.com> (Erişim tarihi 27.03.2025)

²¹⁷ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s. 230.

Tiba cinayeti hem Irak'ta hem Türkiye'de gündem olmanın yanı sıra uluslararası arenada da dikkat çeken bir cinayet olmuştur. Cinayet Türkiye'de sosyal medya üzerinden kınanırken Irak'ta Yüksek Yargı Meclisi binası önünde protestolar yapılmıştır²¹⁸. Ciddi bir kamuoyu tepkisi alan bu cinayet Birleşmiş Milletler tarafından da dikkate alınmış ve raporlarında bu cinayetlerin herhangi bir gerekçeye dayandırılmaması gerektiği, ICK 409. maddenin yeniden düzenlenmesinin gerekli olduğu, cezada gidilecek herhangi bir indirim içermeyen düzenlemelerin yer alması gerektiği ve ataerkil düzene hizmet eden bu yasalarda herhangi bir değişiklik olmadan Irak'taki kadın cinayetlerinin ve şiddet vakalarının asla sona ermeyeceğini yer alırken bu durumun insan hakları ile çatıştığı da yer almaktadır²¹⁹. İnsan hakları ve modern ceza hukuku ile çatışan 'şeref saiki' gerekçesiyle suçluya uygulanan cezai indirim vakaları uluslararası kamuoyu tepkisine neden olması sonucu dikkat çekmekte ve tepki almaktadır. Zira Tiba vakasından da anlaşılacağı üzere gelenek, görenek, örf ve adetlerine sıkı sıkı sarılan ataerkil Irak toplumunun mahkeme makamları dahi şeref ve namus kavramlarını mukaddes görüp bu uğurda işlenen cinayetleri insan hakkı ihlali olarak değerlendirmemektedir. Her ne kadar bu durumun doğru olmadığına farkında olan sağıduyulu hukukçular, siyasetçiler ve araştırmacılar tarafından uğraşlar devam etse de hiçbir şekilde sonuç alınamamaktadır. Kaldı ki en temel insan hakkı olan yaşam hakkının ihlal edilmesinin yanı sıra şeref ve namus adı altında yalnızca kadınların öldürülmesini kabul eden bu yasalar aynı zamanda "eşitlik hakkı" olan diğer bir insan hakkının ihlal edilmesine de sebep olmaktadır.

Din, dil, ırk, cinsiyet vs. gibi kimlik farklılığının hak ayırımına sebep olması mümkün değildir. İnsan hakları, insanı yalnızca "*insan kimliği*" ile değerlendirir. Dolayısıyla herhangi bir eşitsizlik ve haksızlık meydana gelmez ki gelmemelidir.

3.3 Irak Ceza Kanunu'nda Kadın Cinayeti ve Uluslararası Düzenlemeler

Irak yasalarının şeriatı esas alarak düzenlenen yasalar olduğu savunulmaktadır. Anayasa 2/1. maddede "*Devletin resmi dini İslam'dır ve yasamada temel bir kaynaktır.*" düzenlendiği gibi din hükümleriyle çelişen herhangi bir yasanın

²¹⁸ Resmi Haber Kanalı Sitesi, <https://arabic.rt.com> (Erişim tarihi 27.03.2025)

²¹⁹ sky news <https://www.skynewsarabia.com> (Erişim tarihi 27.03.2025)

çıkartılamayacağı belirtilmiştir²²⁰. Bu durumun doğruluğu her ne kadar tartışmaya açık olsa da sonuç itibarıyla Irak Cumhuriyeti dini İslam olan bir devlettir. Birçok Ortadoğu Arap devletleri ile benzer yasaları bulunmaktadır. Özellikle Mısır Cumhuriyeti ile hemen hemen mutabık bir hukuk sisteminden bahsedilmektedir. Öyle ki öğretide sıklıkla bu devletlerin hukuk sistemine temyiz kararlarına örnek olarak yer verilmektedir.

Şeriat hükümlerinin esasa alındığı gerekçesiyle ve ataerkil toplumun çıkarları doğrultusunda bu hukuk sistemine yerel yasalarla çelişen herhangi bir uluslararası düzenlemeye taraf olmamak Irak Cumhuriyeti tarafından tercih edilmektedir.

3.3.1 Irak'ın taraf olduğu uluslararası düzenlemeler

2005 Irak Anayasası düzenlenirken İslam hükümlerinin esasa alındığı devletin bayrağı ve milli marşından önceki maddede düzenlenmiştir. Şeriat hükümleri ile çelişen bir yasanın çıkartılamayacağı açık ve net bir şekilde belirtilmiştir. Aynı şekilde uluslararası düzenlemelere de taraf olurken aynı tutumu sergilemiştir.

Irak'ın kadınlarla ilgili taraf olduğu yalnızca birkaç uluslararası düzenleme bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür; 1986 yılında onayladığı ve katıldığı Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi “Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Woman” (CEDAW), 2008 yılında onayladığı Arap Kadın Örgütü Sözleşmesi “Ratification of the Republic of Iraq to the convention women organization”, 2009 yılında katıldığı Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol “Protocol to prevent ,suppress and punish trafficking in persons, especially children and women”²²¹. Bu düzenlemelerin yanı sıra 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1966 yılında kabul edilen Medeni ve Siyasi haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve 1984 yılında kabul edilen Kadın ve Çocuklar Hakları Sözleşmesi tarafı bir ülkedir²²². Ancak yürürlükte olan yasalar, şiddet vakaları,

²²⁰ 2005 Irak Cumhuriyeti Anayasası 2. madde <https://mofa.gov.iq> (Erişim tarihi 01.03.2025)

²²¹ INTERNATIONAL CONVENTIONS ON HUMAN RIGHTS RATIFIED BY IRAQ BEFORE 2003, <https://cosit.gov.iq> (Erişim tarihi 27.03.2025)

²²² El-Samarai M., sky news El-Arabia röportajı, <https://www.skynewsarabia.com> (Erişim tarihi 27.03.2025)

meydana gelen cinayetler ve yapılan araştırmalar taraf olunan sözleşmelerden kaynaklanan yükümlüklerinin yerine getirilmediğini göstermektedir.

Ataerkil kesimin egemen olduğu Irak'ta kimi hukukçular tarafından uluslararası düzenlemelerin önemi ve uyulması gerektiğı savunulurken kimi hukukçular ise uluslararası düzenlemelerin şariat hükümlerine aykırı olduğunu ve kesinlikle taraf olunmaması gerektiğini savunmaktadır²²³. Bu durum büyük bir tartışmaya sebep olmakla birlikte yasaların düzenlenmesi sürecinin zorluğuna da işaret etmektedir. Irak her ne kadar sınırlı sayıda düzenlemelere taraf olmuş olsa da iç hukukunu hiçbir şekilde uluslararası düzenlemelere göre düzenlememiş olması kendi örflerini simgeleyen yasalarına bağılı olması düzenlemeleri kabul etmediğinin ispatıdır.

Başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 3. ve 7. maddesinde yer alan yaşam ve eşitlik hakkı iç hukukta bulunan şeref saiki düzenlemeleriyle açık bir şekilde ihlal edilmektedir²²⁴. Buradan anlaşıldığı üzere Fransız Devrimi'nde var olan eşitsizliğin kadını insan saymama durumunun ne yazık ki Irak'ta halen varlık sürdürdüğü gerçeğidir ve ülkenin uluslararası düzenlemeye katılım sağlamama tutumu bu durumun bu şekilde devam edeceğine dair işaret olarak değerlendirilmeye açıktır.

3.3.2 Irak'ın kadın cinayetlerindeki güncel durumu

Irak tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ve topluluklara ev sahipliğı yapan iki nehrin beledi (Mezopotamya) olarak bilinir. Çalışmamızın ilk bölümünde de bahsettiğimiz gibi tarihin bilinen en eski yasası Hammurabi Kanunlarının doğduğu topraktır. Kültürüne ve geleneklerine sıkı sıkı bağılı toplumların yaşadıkları topraktır. Yanı sıra günümüze kadar farklı etnik gurupların bir arada yaşadığı bir ülkedir. Geçmişin geleceğe yön verdiği gerçeğinin büyük örneğidir Irak. Hammurabi Kanunlarında da olduğu gibi kadının hiçbir değeri olmadığı yalnızca erkeğe hizmet etmek ve erkeğı memnun etmek için yaratıldığı düşüncesi toplumun kafasında değişmeyen bir düşünce olarak yerleşmiştir²²⁵. Zaman içinde meydana gelen göçler değişimler bile bu düşünceyi değiştirememiştir.

1969 tarihinde düzenlenen ICK'nın halen yürürlükte olması herhangi bir değişimin meydana gelmediğinin kanıtıdır. Çalışma kapsamında ele alınan şeref saiki özelinde

²²³ Hüseyin S. (2020). El-Damanat El-Kanuniye Lihukuk El-Meraa El-Tekafiye ve El-İctimaiye. Meele El-Kanuniye Lidiraset ve El-Buhut El-Kanuniye, 21. Sayı, Meysen, s. 284.

²²⁴ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi <https://www.hsk.gov.tr> (Erişim tarihi 27.03.2025)

²²⁵ Abdürrezzak N., a.g.k., s. 5.

cezada indirimde yer veren İCK 128.- 407.- 409. maddelerinin yanı sıra 41/1. madde şu yönde bir düzenleme içermektedir; “*Kanun tarafından hak olarak uygulanmasına izin verilen hiçbir fiil suç sayılmaz. 1. Yasa, kanun, örf ve adetlerin izin verdiği ölçüde kocanın karısını ve ebeveyn, hoca ve sorumlu kişilerin reşit olmayan çocukları terbiye etmesi.*”²²⁶. Bu düzenlemeden de anlaşılacağı üzere kadın kocasının eğitebileceği bir varlık olarak görülmektedir. Terbiye etme kavramının üzerinde duracak olursak çok geniş bir kapsamla karşılaşırız. Özellikle ataerkil toplumlarda terbiye; ceza ve ödül üzerinden verilir. Bir çocuk terbiye edilirken ona sınırlar çizilir ve çocuk tarafından o sınırların ihlal edilmemesi için tehditler savrulur ihlal edildiği takdirde ise terbiye etmek için cezalar biçilir. Şiddet de terbiye etmenin yollarından biri olarak kabul edilir. Öyle ki bu durum çoğu kadın tarafından kabul edilmiştir; babalarının, abilerinin, eşlerin vs. kendilerini terbiye etmek gerekçesiyle şiddet uygulamalarında herhangi bir art niyet aranmamaktadır²²⁷. Burası sorunun “sorun” olarak fark edilmediği nokta olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla sorunun olmadığı yerde çözüm yollarından da bahsedilmez.

Aynı zamanda eşin terbiye edilmesi durumu İslam dini ile bağdaştırılmakta bu hususta hadislerin bulunduğu iddia edilmektedir. Öyle ki Kuran-ı Kerim’de geçen bazı ayetlerin tefsirinin de aynı anlamı doğurdu savunulmaktadır²²⁸. Ancak dinde dövme ile terbiye etme misvak ağacı ile vurmadan öteye gitmeyen bir terbiye etme şekli olarak tasvir edilmiştir. Benzetecek olursak “bir fiske vurmak” tasviri iddialar doğrultusunda kanaatimizce çok doğru bir benzetme olur. Şeref saikinde olduğu gibi uygulanmamak üzere var olan bir cezanın kanun kapsamında nasıl uygulanabilir yöntemini bularak düzenlenmiş olması şiddetle terbiye etme olayında da karşımıza çıkmaktadır. Veda hutbesindeki “*kadınlar size Allah’ın emanetidir*” ilkesi şeriat esaslı hükümlerde yer almazken kadına yönelik cezalar her koşulda uygulanabilir kılınarak yer almaktadır.

²²⁶ 1969 tarihli 111 Sayılı Irak Ceza Kanunu <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi 22.03.2025)

²²⁷ El-Seyid R., Abdülaziz D. (2019). Etar Teasuf El-Zevic fi İstimal hakuhu fi Tediib Zevcetihi Dirase Mukarene beyne El-Fıkıh El-İslami ve El-Kanun El-Vazii. Mecella Camiat El-Ayn Lilameel ve El-Kanun, 2. Baskı, s. 60.

²²⁸ El-Tenuhi E. (2023). El-Mumtii fi Şerh El-Muknii. Dar El-Fikir Yayınları, 2. Baskı, s. 74.

İdam cezası ilk olarak Venezuela’da 1863 yılında kaldırılmıştır²²⁹. İnsan hakları ihlali olarak kabul edilen bu ceza zamanla birçok ülkede yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak Irak bu ülkelerin arasında yer almamıştır. Öldürmenin hem yasalar uyarınca hem de toplum kanaatine uygulanan bir ceza olarak varlığı halen devam etmektedir. ICK 1969 yılında düzenlenmiş olup hala yürürlüktedir. Değişimi kabul etmeyen bu toplumda yaşam düzenini belirleyen yazılı normların tamamen değiştirilmesi de hayli zordur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken buna yönelik herhangi bir adımın atılmamasıdır. Devletin resmi kaynaklarında kadına yönelik şiddet oranı yerine aile içi şiddet oranı paylaşılmaktadır. Kadın cinayetleri ya kasten öldürme ya da şeref saiki ile öldürme olarak değerlendirilmektedir²³⁰. Kadın cinayeti kasten öldürme dışı bir suç tipi olarak henüz kabul edilmemiştir. Aile içi şiddet oranı resmi kaynaklar tarafınca açıklanıyor olmasına rağmen ülkede halen Aile İçi Şiddet yasaları bulunmamaktadır. Aileyi ve kadını koruyan herhangi bir yasa yokken mecliste teklifi bile söz konusu olmamıştır.

Kanun tarafından güvencesi olmayan her kadın susmaya mecbur bırakılmaktadır. Bu durumun en büyük örneği daha önce bahsettiğimiz Tiba Ali cinayetidir. Mağdurun defalarca sosyal medyada “korkuyorum. Babam beni öldürecek. Bir şeyler yapın!” demesine ve arkadaşlarının ses kayıtlarını ilgili kurumlara ulaştırmasına rağmen failin suçu işleme cesareti, herhangi bir tedbirin alınmamasından ve kadını korumaya yönelik bir kanunun bulunmamasından kaynaklanmaktadır²³¹. Tiba cinayetinin yanı sıra Bağdat’ta birçok kadın sosyal medya fenomenliği mesleğinden ötürü ailesinin şerefine söz getirdiği için bilinmeyen kişiler tarafından öldürülmüştür. Bu olaylar karşısında kadınların yürüyüş yaparak tepki göstermelerine rağmen olayın faileri bulunamamış ve ilgili bakanlık ve kurumlardan gerekli açıklamalar yapılmamıştır. Halen fenomen, oyuncu, dansçı vs. gibi meslekler ayıplanan ve ailenin adına leke getiren meslekler olarak kabul edilmektedir. İşlenen bu cinayetlere rağmen kadın cinayeti değil şeref cinayeti kavramı kabul edilmekte ve kullanılmaktadır.

Herhangi bir ilerlemenin olmamasının yanı sıra meclis tarafından kabul edilmesi sonucu 17.02.2025 tarihinde 4814 sayılı resmî gazetede yayımlanan Kişisel Durum

²²⁹ İdam Cezası <https://www.ankarabarusu.org.tr> (Erişim tarihi 02.04.2025)

²³⁰ El-Seyid R., Abdülaziz D., 2019, **a.g.k.**, s.88.

²³¹ El-Hura Resmi Haber sitesi, Yayın tarihi 04.02.2023 <https://www.alhurra.com> (Erişim tarihi 27.03.2025)

Kanunu 57. madde düzenlemesi büyük sorunlara yol açacak bir içeriğe sahiptir²³². Düzenlemede mahkeme dışı yapılan evliliklerin²³³ mahkeme tarafından tasdikleneceği, evlenme, boşanma ve velayet gibi konulardaki hükümlerin mezhepler esasa alınarak belirleneceği belirtilmiştir. Kişisel Durum Mahkemeleri’ni Şura Meclisi’ne dönüştüren bu düzenlemede mezhepler doğrultusunda karar vermekte güçlük çeken hakimlerin ilgili mezhep vakfındaki hocalara danışması gerektiği yer almıştır. Kanaatimizce bu düzenleme çok eşliliğin yasal olduğu Irak Cumhuriyeti’nde kadın cinayetlerinin artmasına yol açabilir.

Yeni gelen düzenlemeyle ilgili duyulan endişeyi doğrulayan ve yakın tarihte yaşanan bir cinayet vakası bulunmaktadır. Basra’da 28.11.2024 tarihinde bir kadın öğretim üyesi olan meslek arkadaşı tarafından silahla ateş edilerek öldürülmüş ve cesedi yol kenarına bırakılmıştır²³⁴. Cinayetle ilgili iddialar, mağdur ve katilin arasında gizli imam nikahının bulunduğu ve mağdurun evli olduklarını duyurmak istediği ancak katilin Basra valisinin kız kardeşi ile resmi nikahlı olması ve bu resmi olmayan nikâhı kimsenin bilmesini istemediği nedeniyle aralarında çıkan tartışma sonucu mağduru öldürmüş olması yönündeydi. Ancak bu iddiayı doğrulayacak herhangi remi bir açıklama yer almazken katilin aşireti mağdurun aşireti ile görüşerek aralarındaki husumeti aşiret toplantısıyla “kan parası” ile çözme teklifinde bulunduklarını ancak mağdurun aşiretinin bu teklifi reddettiğini ve kızlarının katilinin yargılanmasını istedikleri belirtilirken katilin yargılama sürecinin devam ettiği ve halen tutuklu olduğu belirtilmiştir²³⁵. Yeni düzenleme doğrultusunda gayri resmi nikahların tasdik edilmesi durumunda bu cinayetin faili tarafından şeref saikiyle işlenilen bir cinayet olduğu savunulabilir ve dolayısıyla cezai indirim uygulanabilir.

Yukarıda anlattığımız cinayetle ilgili büyük bir kamuoyu tepkisi oluşmuş ve yargılamanın gizli değil açık bir şekilde yürütülmesi talep edilmiştir. Ancak tepkilere rağmen yargılama süreci ile ilgili açık ve net bilgi verilmemiştir. Cinayetin yer aldığı resmi haberlerde Irak’ın 2024 yılın En Çok Cinayet İşlenen Ülkeler

²³² Irak Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Resmî Sitesi <https://www.moj.gov.iq/view.8974/> (Erişim tarihi 04.04.2025)

²³³ Irak Cumhuriyeti’nde resmi nikah belediye tarafından değil, bölge adliyesinde Kişisel Durum Mahkemesi ilgili hâkimi tarafından kıyılır.

²³⁴ El-Rabiah Resmi Haber Kanalı <https://alrabiah.tv/article/106781/106781> (Erişim tarihi 04.04.2025)

²³⁵ El-Meşhed Resmi Haber Sitesi <https://almashhad.com> (Erişim tarihi 04.04.2025)

sıralamasında 148 ülke arasında 80. sırada yer aldığı açıklanmıştır. Mevcut durumun bu kadar kötü olmasına rağmen görüldüğü üzere yapılan düzenlemeler durumun hiçbir şekilde dikkate alınmadığını ispatlamaktadır.

İç İşleri Bakanlığı 2024 yılında 5300 cinayet suçunun kaydedildiğini açıklarken bu sayının %20'sinin şiddet vakaları sonucu meydana geldiğini belirtmiştir²³⁶. Aynı zamanda Irak'ın bu vaka sayısı ile Arap Ülkeleri arasında zirvede yerini aldığını belirtilmiştir. Ancak kadın cinayetleri vaka sayısı ile ilgili herhangi resmi bir istatistik bulunmamaktadır. Bu durumla kadın cinayetlerinin çok yaşanmadığını ifade edilmeye çalışılsa da cinayet mağduru kadınların yakınları tarafından yapılan açıklamalar kan donduracak şekildedir.

Özellikle 2003 yılında devletin yönetiminin düşmesiyle birlikte halkın silahlanması artmış, aşiret sisteminin yeniden güçlenişi ve yasal olmayan eylemlerin varlığı artmıştır. 2005 yılında yeni anayasayla birlikte yeni hükümetin kurulması ve her ne kadar bağımsız olmasa da yönetimin ve hukukun varlığına rağmen halkın silahlanması, aşiret düzeni ve yasal olmayan işlerin sonu gelmemiştir²³⁷. Ataerkil yapının kaynağı olan bu düzen gücünü en çok kadınlar üzerinde kullanmıştır. Öyle ki her aşiretin kendine özgü bir kadın mezarlığı olmuş ve aşiretin ahlak kurallarına uygun davranmayan her kadın ailesine verdiği **“utancı temizle”** adı altında öldürülmüş ve o mezarlığa gömülmüştür²³⁸. El-Eyşan olarak adlandırılan mezarların bulunduğu yerler etrafı su ve tepelerle çevirili insanların pek uğramadıkları nezih yerlerdir²³⁹.

Genellikle Irak'ın güney illerinde yaygın olarak bulunan bu mezarlıklar ülkenin kuzeyinde bulunan Süleymaniye ilinde de bulunmaktadır. Güney bölge toplumunda yaygın olan ataerkil düşünce yapısı nedeniyle kadınların defnedilmeye layık canlılar olmadığı savunulmaktadır. Dolayısıyla ailesinin şerefine kötü söz getiren her kadın akıbeti meçhul olarak bu mezarlıklara gömülür ve kimse tarafından anılmaz. Bu mezarlıkların 2020 tarihinden itibaren ortaya çıkmaya başlamasıyla mağdur kadınların, kadın yakınları tarafından anlatıldığına göre öldürülen kadınlar ailesinin kuzeniyle zorla evlendirilmesine karşı çıkarak sevdiği kişiyle kaçıp evlenmesi

²³⁶ El-Arabi El-Cedid Resmi Haber Sitesi <https://www.alaraby.co.uk> (Erişim tarihi 04.04.2025)

²³⁷ El-Seyid R., Abdülaziz D., 2019, **a.g.k.**, s. 57.

²³⁸ El-Şarkıya Resmi Haber Kanalı https://youtu.be/D6RBK0e_kds?si=xh-0Zift_PYn8ZBB (06.08.2024 tarihinde yayınlanmış. Erişim tarihi 04.04.2025)

²³⁹ El-Jazeera Resmi Haber Sitesi <https://www.aljazeera.net> (Erişim tarihi 04.04.2025)

sonucu öldürülen, 407. maddede düzenlendiği üzere meşru olmayan gebelikler sonucu dünyaya gelen çocuklar veya bunların hiçbiri olmaksızın kadın olması nedeniyle kendisine duyulan nefretten ötürü ailesinin gözüne batan bir davranışının ahlak dışı davranış olarak değerlendirilmesi sonucu cinayet kurbanı olan kadınlardır²⁴⁰.

Bu mezarlıklarla ilgili çok sayıda haber, yayın ve röportajların yapılmasına rağmen herhangi bir yasal işlem yapılmamıştır. Soruşturulması gereken bu mezarlıklarla ilgili herhangi bir işlem başlatılmamıştır. Mağdur yakınlarının anlattıklarına göre “şeref saiki” olarak işlenen cinayetlerin hiçbiri anın getirdiği şok etkisiyle işlenmemiş hepsi planlanarak mağdurun tuzağa düşürülmesi sonucu işlenen cinayetler olmuştur. Öyle ki cinayetlerin bir kısmı mağdura zorla mektup yazdırıp intihar süsü verilerek işlenen cinayetler olmuştur. İç İşleri Bakanlığı resmî açıklamalarına göre kayda geçen intihar vakalarının %70’i intihar süsü vererek işlenen cinayetler olduğu beyan edilmiştir²⁴¹. Bütün bu açıklamalara ve delillere rağmen bu durumla ilgili yargısal bir işlem başlatılmamış ve yasal bir düzenlemeye gidilmemiştir. Kadın STK’larının çağırılmasına rağmen ne ICK’da düzenlemeye yönelik çalışmalar olmuştur ne de Aile İçi Şiddet Kanun’u hazırlanmasına yönelik bir girişimde bulunulmuştur.

Irak Kuzey Bölgesel Yönetimi’nde ICK 409. maddeyle ilgili düzenlemeler yapılmış ve şeref saiki adı altında işlenen kadın cinayetleri indirim tabi tutulmadan kasten öldürme suçu şeklinde yargılatılacak suç olarak kabul edilmiştir²⁴². Bölgesel yönetim tarafından yapılan bu düzenleme merkezi yönetim tarafından eleştirilmemiş, örnek teşkil etmemiş ve konuşulmamıştır. Bunun yanı sıra IKBY’de ikinci bir evlilik için var olan ilk eşin rızası gerekirken merkezi yönetimde ilgili mahkeme tarafından verilen izin yeterli kabul edilmektedir. IKBY’deki düzenlemelerin merkezi yönetime örnek olması temenni edilmektedir.

Çok evliliğin yasal olmasının dayanağı şeriat olarak kabul edilmektedir. Ancak Nisa Suresi 3. ayette şöyle buyurulmuştur; (فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ) adaletli olamayacağınızdan korkuyorsanız (endişe duyuyorsanız) tek bir eşle evli kalmanız

²⁴⁰ <https://jummar.media/7535> (Erişim tarihi 04.04.2025)

²⁴¹ İç İşleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi <https://moi.gov.iq> (Erişim tarihi 04.04.2025)

²⁴² Salah H., 2023, **a.g.k.**, s. 13.

hakkınızda daha hayırlıdır²⁴³, denilen bu ayet dikkate alınmaksızın dinin çok evliliği farz kılmış olduğu şekilde yasalar düzenlenmiştir. Yazılı olmayan normların yazılı hale getirilmesi yönünde yasaların bulunması büyük sorunlara neden olmaktadır. Günümüzde halen aşiret meclisleriyle olayların çözülmeye çalışılması cesareti de bir zamanlar kadının insan olarak değerlendirilmediği sözlü normların günümüzde yasa olmasından kaynaklanmaktadır.

Resmi beyanlara göre 2024 yılında IKBY’de 48 kadın cinayeti vakası kaydedilmiştir²⁴⁴. Bu sayı az olarak görülebilir ancak bölgenin yüz ölçümü ve nüfusuna göre değerlendirecek olursak az olarak değerlendirilebilecek bir vaka sayısı olarak görülmemektedir. Ülke geneli ile ilgili kadın cinayeti vaka sayısında resmi bir beyan bulunmamaktadır. Ancak son günlerde dikkat çeken bir diğer konu ise sosyal medya kadın içerik üreticilerinin toplumun ahlak kurallarına uygun olmayan paylaşımlar yaptıkları gerekçesiyle öldürülmeleridir. Bu olayların sıklıkla yaşandığı il başkent Bağdat’tır²⁴⁵. Bağdat dışındaki diğer illerde kadın sosyal medya içerik üreticisinin sayısı fazla değildir. Daha önce yer verdiğimiz Tiba Ali cinayetinde de mağdurun sosyal medya içerik üreticisi olmasının etkisi büyüktü ve bu durum günümüze kadar aynı şekilde devam etmektedir.

Kadınların defnedildiği gizli mezarlıkların bulunması, şeref saiki adı altında işlenen kadın cinayeti ve gayrimeşru ilişki sonucu doğan bebeklerin öldürülmesi faillerinin indirimden faydalanması, kadın sosyal medya içerik üreticilerinin öldürülmesi, cinayetlerinin artmasına yol açan yeni düzenlemelerin yapılması ve bu durumu eleştiren televizyon program sunucusu kadın avukatların meslekten atılmasına rağmen ülkede bu sorunların çözülmesine yönelik herhangi bir girişim bulunmamaktadır.

1969 tarihli Irak Ceza Kanunu’nun modern ceza kanunları esasa alınarak büyük bir düzenlemeye ihtiyaç duymasına rağmen düzenlemeyle ilgili herhangi bir çalışmanın başlatılması söz konusu değildir. Tarih boyunca maruz kalınan terör eylemleri ve özellikle yakın tarihteki İŞİD terör örgütü tarafından en büyük mağduriyeti yaşayan kadınlar olmasına rağmen hakları gasp edilen yurttaşlar da kadınlar olmuştur.

²⁴³Kuran Meali <https://www.kuranmeali.com> (Erişim tarihi 05.04.2025)

²⁴⁴ Shafaq Resmi Haber Sitesi <https://shafaq.com> (Erişim tarihi 05.04.2025)

²⁴⁵ El-Arabiya Resmi Haber Sitesi <https://aljeebal.com/posts/2731> (Erişim tarihi 05.04.2025)

Kadınlara yönelik var olan ayrımcılık eğitim, siyaset ve hukuk ayırt etmeden her alanda mevcudiyetini göstermektedir.

Kadınlarla ilgili yalnızca birkaç uluslararası düzenlemeye taraf olan Irak iç hukukunda ne aile içi şiddet kanunu ne kadın haklarını korumaya yönelik bir kanun bulunmaktadır. Bütün bunların yanı sıra mağdur kadınların uluslararası mahkemelere de başvuru imkânı bulunmamaktadır. Maruz kaldığı savaş ve terör saldırılarından dolayı halen kalkınma ve yapılanma sürecinde olan Irak Cumhuriyeti kanaatimizce hukuk sistemini de bu yapılanma sürecine dahil etmelidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4 TÜRK VE IRAK HUKUKU MUKAYESESİ

4.1 Türk ve Irak Hukukunda Saikin Adlandırılması

Öncelikle saik kelimesinin genel olarak ne anlam ifade ettiğini ve hukukta hangi anlamın kabul gördüğü hususunu değerlendirmek gerekir. Bu kelime Arapça kökenli bir kelime olup (سائق) Arapçadaki kullanımıyla sürücü anlamına gelmektedir²⁴⁶. Türkçede ise sevk eden, güden ve sebep gibi anlamları ifade etmektedir²⁴⁷. Anlamlarından da anlaşıldığı üzere kanaatimizce saik amaca giden, amaca hizmet eden veya amacın oluşmasındaki vasıta olarak değerlendirilebilir.

Hukuki açıdan kelimenin kullanım şeklini değerlendirecek olursak Türk öğretisindeki görüşler “sebep” olarak değerlendirirken Irak öğretisinde görüş farklılığı bulunmaktadır. Türk hukukunda saik suçun manevi unsurları arasında yer almakta olup kötü niyeti oluşturan ve suça iten bir güdü olarak kabul edilmiştir²⁴⁸. Saik iradenin harekete geçmesine neden olan dürtüdür. Dolayısıyla suçun belirlenmesinde büyük bir rol oynar. Irak öğretisinde kimi görüşlere göre saik suçu işlemeye iten güdü olarak değerlendirilirken, kimi görüşlerce sebebi oluşturan etken ve bazı görüşler saikin bizzat sebep olduğunu savunmaktadır²⁴⁹. Dolayısıyla Türk hukukunda olduğu gibi Irak hukukunda da saik büyük bir öneme sahiptir. ICK’daki düzenlemeler dikkate alındığında Irak hukukunda saikin ne ölçüde önemli olduğu görülmektedir.

Saikin ne olduğu ve neyden oluşup neyi oluşturduğunun yanı sıra hukuki açıdan neye göre belirleneceği dikkate alınmaktadır. Bu konuda Türk hukuku ve Irak hukukundaki içtihatlar aynı yöndedir. Saikin kişinin kendi ahlak kuralları, yargı ve değerlerinden meydana gelebilen ve aynı zamanda kişinin yaşadığı toplumun ahlak kuralları, yargı ve değerlerinden meydana gelebilen suç işlemede failin iradesini harekete geçiren güdü olarak kabul edilmektedir. Ancak saikin belirlenmesinde ve kabul görmesinde kişinin kendi ahlak kuralları değil yaşadığı toplumun ahlak kuralları doğrultusunda iradesini harekete geçirmesi durumu dikkate alınmıştır²⁵⁰.

²⁴⁶ Arapça Sözlük <https://www.almaany.com> (Erişim tarihi 06.04.2025)

²⁴⁷ Sözlük <https://www.nisanyansozluk.com> (Erişim tarihi 06.04.2025)

²⁴⁸ ARI, A. (2009). İslam Hukukunda Saik Teorisi. Ağaç Yayınları, İstanbul: s. 203.

²⁴⁹ El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s.20-26.

²⁵⁰ Akbaba Z., 2008, **a.g.k.**, s. 342-344. El-Sari A., 2020, **a.g.k.**, s.28-29.

Yani saikin varlığı failin kişisel değerleri değil yaşadığı toplumun değerlerine aykırı bir davranış sonuç meydana gelmiş olmalıdır.

Çalışmaya konu olan kadın cinayetleri özelinde saikin adlandırılmasında iki ülke farklı kavramları tercih etmiştir. Türk hukukunda “**töre**” kavramı tercih edilirken ve “**töre saiki**” olarak adlandırılırken Irak hukukunda “**şeref**” kavramı tercih edilmiş ve “**şeref saiki**” olarak adlandırılmıştır²⁵¹. Töre saiki kişinin yaşadığı toplumun değerlerini ifade ederken kanaatimizce şeref saiki kişinin kendi değerlerini ifade etmektedir. Ancak Irak hukukunda şeref saiki toplumun değerlerine aykırı olan bir fiile karşı iradeyi harekete geçiren etken olarak kabul edilmektedir²⁵². Türk hukukunda töre saikinde aile meclisi kararı aranırken Irak hukukunda şeref saikinde cinayeti işleyen kişinin mağdurun mahrem olan erkek yakını olması ve olayda herhangi bir planlama ve tasarlamanın bulunmaması aranmaktadır. Aile meclisi kararı dolayısıyla olaya planlama ve tasarlama dahil olmaktadır²⁵³. Irak hukukunda olay anında cinayetin meydana gelmesi koşulunun aranması cinayette planlama, tasarlama ve aile meclisi kararının bulunmasına imkân tanımamaktadır. Fail mağdurun davranışının bulundukları toplumun ahlak değerlerine aykırı olduğu gerekçesiyle cinayeti işler ve hiçbir şekilde aile üyeleri tarafından doğrulanmayı beklemez ancak cinayeti işlemesi neticesinde aile büyükleri tarafından büyük ölçüde takdir edilir²⁵⁴. Aslında töre, namus ve şeref cinayetlerinin tamamı mağdurun ailesi insan dışına çıkabilsin ve itibarını koruyabilsin diye işlenir.

Türk hukukunda aranan aile meclisi kararının gerekliliği tartışma konusuyken Irak hukukunda düzenlemenin tamamı tartışma konusu olabilir niteliktedir. Çünkü Türk hukukunda töre saiki ile işlenen cinayetler nitelikli hal olarak kabul edilip ceza üst düzeyden belirlenirken Irak hukukunda şeref saiki adı altında işlenen cinayetler hafifletici neden içerdiğinden cezada indirimine gidilmektedir²⁵⁵. Ataerkil düzenin halen yaygın ve hâkim olduğu Irak’ta yargı sisteminin bağımsız olduğu her ne kadar savunulsa da aşiret sisteminin gücü ve yargı sistemindeki görülür etkisi yok sayılamaz. Özellikle kadın ve aileyi ilgilendiren konularda aşiret sistemleri

²⁵¹ TCK madde 82.1/k, İCK madde 128.

²⁵² Mecmuat El-Ahkem El-Adliye, 1979, **a.g.k.**, s. 79.

²⁵³ Tezcan D. Erdem M. Önok R. (2016). Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku. Seçkin Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara: s. 162.

²⁵⁴ Abdürrezzak N., **a.g.k.**, s.14.

²⁵⁵ TCK madde 82, İCK madde 128, 407 ve 409.

geçerlidir. Öyle ki aşiretin çözmeye yönelik müdahalesinin bulunduğu olaylarda yargı hep bir adım geride kalmayı tercih eder.

Daha önce çalışmamızın birinci bölümünde namus ve töre kavramları arasındaki ilişkiden bahsederken şeref kavramının da konunun öznelere arasında yer aldığını belirtmiştik. Namus kelimesi iyi anlamlar ifade eden özünü kaybedip zamanla kadına biçilen ahlak kurallarını temsil etmiştir. Şeref kavramı da aynı şekilde itibar anlamında kullanılırken zaman içerisinde kadınlara bağdaştırılmıştır²⁵⁶. Ancak namus ve şeref arasındaki farkı kanaatimizce şu şekilde ayırt edebilmek mümkündür; namus kadının sahip olduğu iffeti koruması gerektiği ve koruyamadığı takdirde erkek tarafından cezalandırılması, şeref ise kadının erkeğe karşı korumak zorunda olduğu iffetini koruyamaması gerekçesiyle erkek tarafından cezalandırılmasıdır.

Töre namus ve şeref üzerinde var olan ve aynı zamanda namus ve şeref kavramını besleyen kaynaktır. Türk hukukunda yasa koyucu tarafından saikin töre olarak adlandırılması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır. Törenin namusu kapsayacak kadar geniş bir kavram olduğu düşünülse de aile meclisi kararının aranması namus cinayetlerinin bu kapsama alınmadığını göstermektedir. Öğretideki kimi görüşler yasa koyucu tarafından namus kavramının tercih edilmemesini haksız tahrikin olaya dahil olmasını engellemek olarak değerlendirmektedir. Ancak kimi görüşler ise bu suçun haksız tahrike açık olabilecek bir suç olmadığını ve doğru tercihin namus saiki olduğunu savunmaktadır. Irak hukukunda şeref saiki adı altında gidilen cezai indirimin bir bakıma nedeni haksız tahriktir²⁵⁷. Zira olaya şahit olunduğu anda cinayetin işlenmesi cezai indirim için şart olarak konulması tahrik durumunun göz önünde bulundurulmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum Türk öğretisinde yasa koyucunun tercihi yönündeki iddiaları doğrular niteliktedir²⁵⁸. Ancak bu namus saiki yerine töre saiki kavramının tercih edilmesinin doğru olduğu anlamına gelmez. Dikkat edilmesi gereken namus ve şeref kavramlarını var eden ve sınırlarını belirleyen toplumdur. Birey ise toplumun en küçük şeklidir ve toplum tarafından yetiştirilir. Dolayısıyla bireyin kendi değer ve yargıları dahi toplum tarafından dayatılan bir takım doğru ve yanlışlar sonucu oluşur. Kanaatimizce namus cinayeti

²⁵⁶ Ercilasun A. (2022). Namus ve Şeref. Yeni Çağ Gazetesi, 27.03.2022, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr> (Erişim tarihi 08.04.2025).

²⁵⁷ Akbaba Z., 2008 **a.g.k.**, s. 344-347.

²⁵⁸ El-Sari E., 2020, **a.g.k.**, s. 140-151.

veya namus saiki (şeref cinayeti veya şeref saiki de aynı şekilde) örf ve âdet kurallarından oluşmuş yani töreden meydana gelmiş toplum tarafından öğretilmiş “kişisel kanaattir”.

Sorun özelinde dikkat edilmesi gereken saikin nasıl adlandırılacağı değil ortaya atılan gerekçeyle işlenen cinayetin önlenmesi, durdurulması ve failinin cezalandırılmasına yönelik düzenlemelerin bulunmasıdır. Türk hukukunda eksikliklerin var olmasına rağmen buna yönelik düzenlemeler bulunuyorken Irak hukukunda şeref, namus ve aile (aşiret) itibarı adı altında işlenen cinayetler sorun olarak dahi görülmemektedir.

Türk hukuku ve Irak hukukunun ortak bir diğer sorunu ise töre saiki ve şeref saiki tercihlerinin kanunda kavramsal tanımı net bir şekilde yapılmamıştır. Dolayısıyla kapsamı geniş olan bu kavram yargı makamları tarafından içtihat yoluyla sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu da uygulamada sorunların meydana gelmesine neden olabilmektedir. Nasıl ki öğretilerde konu ile ilgili görüş birliğine varılamamış ise yargı makamlarında da aynı durumun yaşanması gayet mümkündür. Örneklendirecek olursak okyanusa girmek tehlikelidir su seni yutar diye tembihlediğimiz bir çocuğun asla yüzmek istememesine ne kadar kişisel kanaat denilebilir ki? Namus, şeref ve töre bir daire gibidir, başlangıç ve bitiş noktası her zaman aynı olur.

4.2 Eski Türk Ceza Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Irak Ceza Kanunu

Kadın cinayetlerini namus/şeref ve töre saiki özelinde ele aldığımız dolayısıyla cinayeti “geçmişten günümüze” şeklinde değerlendirmek doğru olur. Çalışmanın ilk bölümünde de bahsettiğimiz gibi bu cinayet tipi akıllara tarih boyunca var olan zina suçunu getirmektedir. Namus, şeref ve töre kadının iffetini konu edinmiş kavramlardır. Dolayısıyla meşru olmayan cinsel ilişkiler bu olayın harekete geçirme noktası olarak kabul edilmektedir. Zina diye adlandırılan meşru olmayan cinsel ilişkilerin dinler ve eski kanunlarda (günümüzde hala bazı ülkelerde yürürlükte olan kanunlarda da) cezası bulunmaktadır. Din ve eski kanunlar açısından zinayı ve cezasını çalışmamızın birinci bölümünde açıklamıştık. Mukayesesini yaptığımız Türk hukukunda Eski Türk Ceza Kanunu açısından da değerlendirmenin gerekli olduğu kanaatindeyiz.

13.03.1926 tarihinde 320 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 765 Sayılı Eski Türk Ceza Kanunu'nda zinanın suç olduğuna dair düzenlemeler bulunmaktadır. Bu suç kanunun Sekizinci Bap Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhinde Cürümler Beşinci Fasl Zina başlığı adı altında 440-444 maddeleri arasında düzenlenmiştir²⁵⁹. Bahsi geçen kanun düzenlemeleri kapsamında yalnızca evli olanların eşleri dışında başka birisiyle yaşadığı cinsel ilişki zina suçu olarak kabul edilmiştir. Bekar birisinin evlilik dışı cinsel ilişki yaşaması zina suçunu teşkil etmemektedir.

ETCK'da zina suçu düzenlenirken kadının işlediği zina suçu ve erkeğin işlediği zina suçu olarak ikiye ayrılmıştır. Kadının işlediği zina 440. maddede şu şekilde düzenlenirken; *“Zina eden zevce hakkında üç aydan otuz aya kadar habs cezası tertib olunur. Zevcenin bu fiiline şerik olan kimse hakkında dahi aynı ceza hükmedilir.”* Erkeğin işlediği zina 441. Maddede şu şekilde düzenlenmiştir; *“Karısıyla birlikte ikamet ettiği hanede yahud herkesçe bilinecek surette başka yerde karı koca gibi geçinmek için nikahsız bir kadın tutmakta olan koca hakkında üç aydan otuz aya kadar habs cezası tertib hükmolunur.”*²⁶⁰. Bu düzenlemeler Tanzimat Dönemi'ndeki zina suçu için uygulanan cezaları takip eden bir düzenleme olmuştur. Türkiye'de zinanın suç olarak yer aldığı en eski kanun Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Kanunnamelerdir. Kanunnamelerde İslam hukuku esasa alınmış ve Hanefi mezhebi doğrultusunda hükümler uygulanmıştır²⁶¹. Tanzimat Dönemi'yle birlikte zina suçu için uygulanan ceza ölüm cezası olmak yerine hapis cezası olmuştur. Dolayısıyla 765 Sayılı kanunun 440 ve 441 maddelerinin esası kanaatimizce Tanzimat Dönemi'ndeki cezalardır denilebilir.

440 ve 441. maddelerinin içeriğini inceleyecek olursak kadının işlediği zinanın düzenlendiği 440. maddede herhangi bir sınırlamaya gidilmeden evli bir kadının eşi dışında başka bir erkekle cinsel ilişkiye girmesi suç sayılıp kendisine ve suç ortağına aynı ceza uygulanırken erkeğin işlediği zinanın düzenlendiği 441. maddede ise erkeğin eşiyle birlikte yaşadığı evde başka bir kadınla cinsel ilişkiye girmesi veya kadına ev açıp evli olmadıkları halde evli gibi yaşaması durumunda ceza uygulanmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken konu erkeğin resmi bir

²⁵⁹ 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu <https://www.lexpera.com.tr> (Erişim tarihi 10.04.2025)

²⁶⁰ Korkmaz M. (2017). Türkiye'nin Ceza Hukuku Tarihinde Zina Suçu. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2. Cilt, 2. Sayı, s. 185.

²⁶¹ Çabuk F. (2020). 19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme. İnsan&İnsan Dergisi, 7. Sayı, s. 3-4. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.528621> (Erişim tarihi 11.04.2025)

şekilde evli olduğu eşi dışında başka bir kadınla eşiyle yaşadığı ev veya o kadına özel olarak açtığı ev dışında gizli bir şekilde cinsel ilişki yaşıyor olması suç olarak değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda kadının işlediği zinada suç ortağına da aynı ceza uygulanırken erkeğin işlediği zinada suç ortağının da ceza alacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durum cezada eşitsizlik ilkesini oluştururken fiili işleyen müsterek faillerin aynı şekilde kadın ve erkek olmalarına rağmen bir tarafta kadın namussuzlukla suçlanıp suç ortağıyla birlikte cezalandırılırken diğer tarafta kadın suçlanmayıp yalnızca erkek ceza almaktadır.

1933 yılında bu hükümlere düzenleme getirilerek kadının işlediği zinada suç ortağının kadının evli olduğunu bilmesi durumunda cezalandırılacağı ifade edilirken erkeğin işlediği zinada da suç ortağının erkeğin evli olduğunu bilmesi durumunda cezalandırılacağı ifade edilmiştir²⁶². Böylece en azından 1926 yılındaki düzenlemede erkeğe nazaran kadına uygulanan cezadaki haksızlık giderilmiştir.

1953 yılında ilgili maddeler üzerinde yeni bir değişiklik daha yapılmıştır. 440. madde “*Zina eden karı hakkında 6 aydan 3 seneye kadar hapis cezası tertip olunur. Karının evli olduğunu bilerek bu fiile ortak olan kimse hakkında da aynı ceza hükmolunur.*” şeklinde değiştirilirken 441. madde ise “*Karısı ile birlikte ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı koca gibi geçinmek için başkası ile evli olmayan bir kadını tutmakta olan koca hakkında 6 aydan 3 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.*

Erkeğin evli olduğunu bilerek bu fiilde şerik olan kadın hakkında da aynı ceza verilir.” şeklinde değiştirilmiştir²⁶³. Yapılan bu düzenlemeyle erkeğin ve kadının işlemiş olduğu zina suçunun cezası eşitlenirken aynı zamanda düzenlemenin eski halinde erkeğin zina fiilindeki ortağının evli olmaması gerektiğinin belirtilmemesi çelişkiye ve soruna yol açmaya açıkken yapılan değişiklikle birlikte bu sorun da giderilmiştir. Bu düzenlemeyle birlikte doğan sorun ise erkeğin evli bir kadınla zina suçunu işlemesi durumunda evli olan kadının kocası tarafından dava açılması erkeğin karısı tarafından da dava açılmasına engel olabilir. Böylelikle yargılama 440. madde üzerinden yapılır²⁶⁴.

²⁶² Korkmaz M., 2017 **a.g.k.**, s.185.

²⁶³ <https://www5.tbmm.gov.tr> (Erişim tarihi 11.04.2025)

²⁶⁴ Dermen B., Anayasa Mahkemesinin Zina Suçuna İlişkin Kararının Düşündürdükleri, Dokuz Eylül Üniversitesi <https://hukuk.deu.edu.tr> (Erişim tarihi 13.04.2025)

Aynı kanunun zina suçuna ilişkin düzenlemeler içeren 442. maddesinde zina suçu meydana gelirken eşlerin hâkim tarafından ayrılmış olmaları²⁶⁵ veya birinin diğerini terk etmiş olması durumunda cezalarının 3 ay ile 1 sene arasında hapis olarak belirlendiği ifade edilmektedir. 443. maddede ise yargı sürecini başlatabilecek kişilerin suçun failleri olduğu belirtilmiş ve son olarak 444. maddede ise eşlerden birinin davadan çekilmesinin karar verilmiş olsa dahi mümkün olduğu ve taraflardan birinin ölmesiyle birlikte davanın resen düşeceği ifade edilmiştir²⁶⁶.

1996 yılında Şabanözü Asliye Ceza Mahkemesi tarafından görülen bir kamu davasında savcılık 441. maddenin Anayasa 10. maddeye²⁶⁷ aykırı olduğu gerekçesiyle ilgili maddenin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur²⁶⁸. Eşitlik ilkesine aykırı olduğu savunulan 441. maddenin düzenlenmesinde 440. maddeye kıyasla cezanın uygulanmasına yönelik şartların daha esnek olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan 440. madde ve 441. maddenin mukayesesi sonucu iptal konusu olan 441. maddenin eşitlik ilkelerine aykırı olması dolayısıyla Anayasa'ya aykırı olduğu doğrulanmış ve yürürlükten kaldırılmasına yönelik mahkeme makamının oybirliğiyle karar verilmiştir. Böylece kocanın işlediği zina suç olmaktan çıkmıştır. Ancak maddenin iptali nedeniyle meydana gelecek boşluğun giderilmesi adına yeni düzenlemelerin hazırlanması için iptal kararının Resmî Gazete 'de yayımlandıktan bir sene sonra yürürlüğe gireceği de kararda beyan edilmiştir. Çünkü 441. maddenin iptali, iptale konu olan eşitsizliğin giderilmesi için 440. maddenin düzenlemesi gerektiğine işaret eder. Bahsi geçen bir yıllık süreç meclis tarafından bununla ilgili çalışmaların başlatılmasına ve sorunun çözülmesine yönelik tanınmıştır.

441. maddenin iptalinin üzerinden 1 senenin geçmesine rağmen oluşacak muhtemel boşluğun giderilmesine ilişkin bir düzenleme yapılmaması nedeniyle 1998 tarihinde Torbalı Asliye Ceza Mahkemesi tarafınca kadının zina suçunun düzenlendiği 440.

²⁶⁵ Hâkim tarafından ayrılmış olmalarının ne anlama geldiğine ilişkin bir açıklama bulunmadığından Irak hukukundaki yargısal ayrılma (kocanın istememesine rağmen hâkim tarafından boşanmaya karar verilmesi) benzeri bir durumun kastedildiği düşünülmektedir.

²⁶⁶ Gürel B., BG Hukuk Barosu <https://www.bghukukburosusu.com.tr> (erişim tarihi 11.04.2025)

²⁶⁷ "Madde 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

²⁶⁸ Anayasa Mahkemesi GK, E. 1996/15 K. 1996/34, T. 23.9.1996 <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 12.04.2025)

maddenin iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi'nde başvuru yapılmıştır²⁶⁹. İptalin gerekçesinde 441. maddenin yürürlükten kaldırılması nedeniyle meydana gelen boşluğun aynı şekilde eşitlik ilkesine aykırılığı meydana getirdiği yer almıştır. Erkek tarafından işlenen zina suç sayılmazken kadın tarafından işlenen zinanın suç olarak değerlendirilmesi ve kadının suç ortağıyla birlikte yargılanıp ceza alıyor olması eşitlik ilkesine aykırı olmakla beraber zina eden kadının kocası tarafından açılan davayla kadının suç ortağı olan erkeğin de zina suçundan ceza alıyor olması aynı zamanda bir çelişkinin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Anayasa Mahkemesi tarafından görülen davada iptal gerekçeleri kabul edilmiş ve 440. maddenin iptaline karar verilmiştir. Ancak karar oybirliğiyle değil oy çoğunluğu ile verilirken ilk başta yürürlüğe gireceği tarihin ayrıyeten belirleneceği dile getirilirken daha sonra buna gerek olmadığı beyan edilerek kararın Resmî Gazete 'de ilan edilmesiyle yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Böylece 23.06.1998 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar kadının da zinası suç olmaktan çıkmıştır.

Aynı kanunun 453. Maddesinde şerefini kurtarmak adına yeni doğmuş çocuğunu öldüren annenin 8 ile 12 yıl arasında hapis cezası alacağı belirtilmiştir. 423. maddesinde ise 15 yaşını doldurmamış bir kız çocuğunu evlilik vaadi ile kandırıp cinsel ilişkiye girilmesi durumunda failin 6 ay ile 2 sene arasında hapis cezası alacağı ancak evlenmesi durumunda davanın düşeceği ve evliliğin 5 sene içerisinde kocanın kusuru tarafından boşanmayla sonuçlanması durumunda davanın kamu davası olarak sonuca bağlanacağı düzenlenmiştir²⁷⁰. Bu düzenlemelere yer vermemizin nedeni Irak yasalarında bunlara benzerlikte düzenlemelerin halen yürürlükte olmasıdır.

765 Sayılı Türk Ceza Kanunu 1889 tarihli İtalyan Zanardelli Yasası'nın esasa alınarak hazırlandığı ve 13.03.1926 tarihinde yürürlüğe giren bir yasa olup 01.06.2005 tarihinde ilga edilmiştir. Alman Ceza Kanunu'ndan esinlenerek hazırlanan ve 765 Sayılı TCK'nin mülga olmasıyla birlikte 5237 Sayılı Türk Ceza

²⁶⁹ Anayasa Mahkemesi GK, E. 1998/3 K. 1998/28, T. 23.6.1998 <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 13.04.2025)

²⁷⁰ Madde 453: "Öldürme fiili, anası tarafından şerefini kurtarmak saikiyle yeni doğmuş bulunan çocuğa karşı işlenmiş ise faile sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis cezası verilir."

Madde 423: "Her kim onbeş yaşını dolduran bir kızı alacağım diye kandırıp kızlığını bozarsa altı aydan iki seneye kadar hapsolunur."

Evlenme vukuu halinde dava ve ceza tecil olunur. Şu kadarki beş sene içinde koca aleyhine boşanmaya hükmolunursa hukuku amme davası avdet eder ve evvelce ceza hükmolunmuşsa çektilir."

Kanunu yürürlüğe girmiştir²⁷¹. Bu yasada “şeref saiki” kavramı yerine “töre saiki” kavramı tercih edilmiştir. Töre saiki adı altında işlenen kadın cinayetleri 5237 Sayılı TCK İkinci Kısım Kişilere Karşı Suçlar Birinci Bölüm Hayata Karşı Suçlar başlığında kasten öldürme suçunun nitelikli hallerinin düzenlendiği 82/1.k maddesi uyarınca müebbet hapis cezasının uygulanacağı bir suç olarak yer almıştır. Aynı maddenin f bendinde ise suçun kadına karşı işlenmiş olması yer almaktadır. Böylece kadının kadın olması nedeniyle öldürülmesi ağır ceza gerektiren bir suç olarak kabul edilmiştir. Eski kanunda kadına yönelik negatif ayrımcılık içeren düzenlemeler bulunurken yeni kanundaki düzenlemelerde kadına yönelik ayrımcılık içeren metinler (negatif anlamda ayrımcılık içeren metinler) bulunmamaktadır. Kanaatimizce yürürlükte olan 5237 Sayılı TCK mevcut sorunlara rağmen kadını korumayı amaçlayan bir kanun olarak değerlendirilebilir niteliktedir.

111 Sayılı 1969 tarihli Irak Ceza Kanunu’nda “şeref saiki” adı altında işlenen bütün cinayetlerin cezasında indirimine gidilmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus ICK’da 5237 Sayılı TCK’da olduğu gibi töre saiki kavramının kullanılması yerine 765 Sayılı ETCK’da kullanılan namus saiki benzeri olan bir kavramın kullanılması tercih edilmiştir. Ancak aradaki fark düzenlemede şeref saiki kavramına dair bir sınırlandırma yapılmamış ve yorum alanının geniş tutulmasına yol açılmıştır.

Aynı zamanda ICK 407. maddedeki düzenleme ETCK 453. maddesindeki düzenlemenin neredeyse birebir aynısıdır. Aradaki fark yeni doğan bebeğini namusunu/şerefini kurtarmak adına annesi tarafından öldürülmesine ICK’da 1 ile 10 yıl arasında hapis cezası uygun görülürken ETCK’da 8 ile 12 yıl arasında bir hapis cezası uygun görülmüştür. Yanı sıra ETCK 423. maddesindeki düzenlemenin aynısı ICK 398. maddede yer almaktadır. Aradaki tek fark ise ETCK’da boşanmanın 5 sene içinde gerçekleşmesi durumu yer alırken ICK’da boşanmanın 3 sene dolmadan gerçekleşmesi yer almıştır.

ETCK ve ICK arasındaki bu benzerliğin nedeni iki yasanın da çok eski olması ve Osmanlı Dönemi’ndeki yasalardan dolayısıyla İslam şeriatinden esinlenerek düzenlenen yasalar olmasıdır. Ancak daha önceden de belirttiğimiz gibi İslam şeriatinde namus ve şerefın iffetle değerlendirildiği düşüncesinden yola çıkarak dinde zina suçu olarak bilinen meşru olmayan cinsel ilişkiye varılmaktadır. Suç

²⁷¹ Türk Ceza Kanunu <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm> (Erişim tarihi 13.04.2025)

olarak değeriendirilen zinanin dindeki cezası faillerin evli olması ve bekar olmasına göre değışiklik göstermektedir. Ancak cezanın uygulanmasına yönelik faillerin fiili işlerken 4 erkek şahit tarafından görölmesi (her 2 kadın şahit 1 erkek şahide tekabül eder), faillerin bizzat itirafta bulunması, iddianın ardından kadının hamile kalması gibi gerçekleştiğine sıklıkla rastlanmayan ağır şartlar aranmaktadır²⁷². Ancak ETCK ve ICK'daki düzenlemeler şeriat hükümlerinin ataerkil düzene hizmet edecek şekilde uyarlanmasıyla hazırlanan yasalardır.

ICK'daki 128 ve 409. maddelerin düzenlemeleri uyarınca şeref saiki adı altında yalnızca kadının kocasına değil kendisine mahrem olan her erkeğe kadını öldürme hakkı tanınmıştır. Kadın cinayetleri faillerinin cezai indirimle yargılanmalarına imkân tanıyan bu düzenlemeler şeriat hükümlerinin ataerkil düzene hizmet edecek şekilde uyarlanmasının en büyük kanıtıdır. Zira Cüheyne kabilesinden zina neticesi hamile kalmış bir kadın Hz. Muhammed'e *"Ya Resulallah! Ceza gerektiren bir suç işledim cezamı ver"* diyerek giden ve hamile olduğunu belirtmesi üzerine Hz. Muhammed tarafından git doğumunu yapana kadar gelme diye gönderilmiştir ve doğum gerçekleştikten sonra bebeğin anne sütü emme dönemi bitene kadar ve bakacak birisi var olana kadar anneye ceza uygulanmamıştır²⁷³. ETCK 453. madde ve ICK 407. maddelerinin içediğı düzenlemeler bu durumun tam aksini savunmaktadır. Hiçbir günahı olmayan bir bebeğin namus/şeref koruma veya temizleme adı altında öldürölmesine göz yumacak niteliktedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi ICK ve ETCK arasındaki benzerliğin nedeni eski hukuk sisteminden esinlenerek düzenlenmiş yasalardan oluşuyor olmalarıdır. ETCK'daki düzenlemelerin iptaline dair yargı makamından başvuru yapan birilerinin olması adaletin ve haklar konusunda eşitliğin önemsenmesini göstermektedir. Ancak Irak hukukunda haklar konusunda eşitliğin sağlanmasına yönelik bir çalışma söz konusu değilken tam aksine kadının daha çok ataerkil düzenin hakimiyeti altında kalacağı düzenlemeler getirilmektedir. Ortadoğı coğrafyasının genelinde ataerkil düzen hakimdir ve Türkiye ile Irak bu coğrafyanın bir parçasıdır. Dolayısıyla aralarında kültür benzerliğı bulunmaktadır. Ancak zamanla Türkiye modernleşme dönemine geçiş yapmış ve başta kanunlar olmak

²⁷² Abdullah S., Fahışet El-Zine ve Mualecethu fi Daau El-Kuran-ı El-Kerim, <https://www.kias.edu.my> (Erişim tarihi 13.04.2025)

²⁷³ Mevsuat El-Ahadis El-Nebeviye <https://hadeethenc.com> (Erişim tarihi 13.04.2025)

üzere modern bir düzenin var olmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Irak ise maruz kaldığı savaş ve terör mücadelesi nedeniyle modernleşmede çok geç kalmış ve modernleşmeyi reddeden bir ülke olarak özellikle namus, şeref ve töre özelinde kadın cinayetleri ile ilgili büyük bir sorunla baş başa kalmıştır. Daha da kötüsü bu sorun kabul edilmemekte ve sorun olarak görülmemektedir. Ülkede meydana gelen kadın cinayetleri ile ilgili resmi veriler bulunmamaktadır. Yalnızca aile içi şiddet vakalarına ilişkin vaka sayısı paylaşılmaktadır. Buna rağmen aile içi şiddetin önlenmesi için yasalar düzenlememektedir. İşlenen kadın cinayetleri suçunda olaya aşiret üyelerinin dahil olmasıyla birlikte yargı geride kalmayı ve olayın çözümünü aşiret reislerine bırakmayı tercih etmektedir. Bu durumun en büyük örneği kadınların intihar olayının ülkede çok yaygın olmasıdır. İntiharın şeref kurtarma adı altında işlenen cinayetler olduğu açık bir şekilde ortada olmasına rağmen suçlular yargılanmamaktadır²⁷⁴. Şeref saiki adı altında öldürülen kadınlar için bazı aşiretlere ait özel ve gizli mezarlıkların bulunmasından kolluk kuvvetlerinin haberdar olmalarına rağmen olayla ilgisi olan hiçbir aşiret reisi yargılanmamıştır. Tam aksine durum gayet olağan ve normal bir olaymış gibi lanse edilmiştir. Tepki gösteren taraflar ise kadın sivil toplum örgütleri ve Irak'ta bulunan BM İnsan Hakları Komisyonu Temsilcileri olmuştur.

Ancak Irak Kuzey Bölgesel Yönetim yasalarında şeref saiki adı altında işlenen cinayetlere uygulanacak cezai indirim yer aldığı yasalar cinayetlerin herhangi bir hafifletici nedeni olmamasından dolayı cezai indirime konu olmadığı yönünde düzenlenmesi aynı durumun ülkenin merkezi yönetiminde de gerçekleşebilir olduğunu düşündürmektedir.

Devlet ile neredeyse aynı güce sahip aşiret sistemlerinin iktidarına son verilmesi, yasalarda eşitlikten yana düzenlemelerin bulunması, modern hukuk sistemin benimsenmesi ve bağımsız güçlü bir hukuk devleti olmanın ilk adımı Türk hukukundaki düzenlemelerin örnek alınmasıyla yeni bir yasanın oluşturulması olabilir. Henüz aile içi şiddetin önlenmesine yönelik bir yasanın bulunmaması şiddet vakalarının yaygın olmasının en büyük sebebidir. Bu nedenle 6284 Sayılı Kanun uygulamadaki mevcut sorunlara rağmen örnek alınacak nitelikte bir düzenlemedir. ICK'daki cinsiyetçi düzenlemeler iç hukukta Anayasa'ya aykırı olmakla birlikte

²⁷⁴ El-Şarkıya Resmi Haber Kanalı https://youtu.be/D6RBK0e_kds?si=xh-0Zift_PYn8ZBB (06.08.2024 tarihinde yayınlanmış. (Erişim tarihi 04.04.2025))

aynı zamanda Irak Cumhuriyeti'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin içeriğine de uygun değildir. Yanı sıra ülkede yargının bağımsız bir şekilde icra etmesine engel olmaktadır. Bu konuda da kanaatimizce TCK'daki düzenlemeler örnek alınacak nitelikte düzenlemelerdir. Türk hukukunda namus cinayetleri ve töre cinayetleri farklı değerlendiriliyor olsa da aynı zamanda cinayet suçunun kadına karşı işlenmesi nitelikli hal olarak değerlendirilmektedir. Kadın cinayetleri daha önceden de belirttiğimiz gibi kadının cinsiyetinden dolayı öldürüldüğü her cinayeti kapsamaktadır. Namus saikinın ICK'da görüldüğü üzere haksız tahrike konu olacağından dolayı bir bakıma yasa koyucunun töre kavramını tercih etmesi kanaatimizce daha doğru kabul edilirken aile meclisi şartının aranması gözden geçirilmesi gereken bir koşul olarak değerlendirilmektedir. Zira törenin varlık kaynağı namus ve şerefken aynı zamanda namus ve şeref bugünkü gücünü halen törenin varlığından almaktadır. Töre, namus ve şeref ayrı kavramlar olsa da birbirleriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş anlamlardan ibarettir.

4.3 Uluslararası Mahkemelere Başvuru İmkânının Önemi

Yerel yargı yollarının tüketilmesinin ardından uluslararası yargı yollarına başvuru imkânının önemi çok büyüktür. Yargıda itiraz yollarının yerel mahkemelerle sınırlı kalmaması yargının bağımsızlık gücünün artmasına sebep olur. İnsan hakları ihlallerine yönelik başvuruları kabul eden ve değerlendiren mahkemeler çalışma özelinde ele alınacaktır. Bu mahkemelerin en önemlisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir. 1959 yılında Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak kurulmuş bir uluslararası mahkemedir. Fransa'da bulunan bu mahkemenin konsey üyesi ülkelerin 46'sı tarafından yargı yetkisi kabul edilmiştir²⁷⁵. Türkiye bu ülkeler arasında yer alırken Irak AİHM'sinin yargı yetkisini kabul etmeyen ülkeler arasında yer almaktadır.

Mahkemeye başvuru yapmak için aranan şartların başında mahkemenin yargı yetkisinin kabul edilmesi gelmektedir. Yanı sıra istinaf, temyiz, Yargıtay ve anayasa mahkemesi gibi yerel yargı yollarının tüketilmiş olması da gerekmektedir. AİHM Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokoller kapsamında birinci kuşak hakların arasında yer alan kişisel haklarının ihlal edilmesi üzerine yapılan bireysel

²⁷⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi [https://www.europarl.europa.eu/\(Erişim tarihi 15.04.2025\)](https://www.europarl.europa.eu/(Erişim tarihi 15.04.2025))

başvurulara açık bir yargı mekanizmasıdır. Yapılan başvuruda bütün yerel yargı yollarının tüketildiği ve ihlal edildiği savunulan kişisel haklara yönelik herhangi bir sonucun alınmadığının ifade edilmesi büyük önem taşımaktadır. Başvuru yerel yargı yollarının tüketilmesi ve nihai kararın açıklanmasından sonra 4 aylık süreçte açık olur. Başvuru yapan kişiden herhangi bir harç ücreti talep edilmezken kişi yalnızca avukat ücreti, çeviri ve posta gibi harcamaların giderini karşılamakla sorumludur. Mahkeme tarafından başvuru sahibinin maddi imkanının yetersiz olduğu tespit edilirse bu durumda AİHM tarafından adli destekte bulunulur²⁷⁶. Yargı sürecinde başvuruya konu olan hakkın ihlal edildiğine yönelik karar verilirse başvuru sahibinin yerel yargı yollarını tükettiği ülke haksız bulunabilir ve maddi tazminata mahkûm edilebilir. Bu yaptırım devletlerin iç hukuk sistemlerindeki yargı makamlarının düzenleme ve kararları iyice gözden geçirmelerini sağlar²⁷⁷. Zira uluslararası yargı mercileri tarafından iç hukukun ihlal edildiğine yönelik kararların verilmesi devletin mahkûm olacağı tazminatla maddi zararına yol açarken aynı zamanda bağımsızlığının ve otoritesinin de sarsılmasına neden olur.

AİHM'nin yargı yetkisini kabul eden Türkiye'nin konu olduğu ve çalışma kapsamında örnek olarak değerlendirebileceğimiz vakalardan birisi de Opuz kararıdır. Başvuru sahibi Nahide Opuz annesinin imam nikahlı eşinin oğluyla evli ve bu evlilikten 3 çocuk annesi olan bir kadındır. 1995 yılında anne-kızın eşleri olan baba ve oğul tarafından ilk defa ağır şiddete maruz kalmaları sonucu şikâyetle bulunulmuş, şiddet sonucu 5 günlük iş izninin gerekli olduğu raporda bildirilmesine rağmen olay savcılık tarafından önemsenmemiş ve iddianame yalnızca tehdit suçundan düzenlendiği için fail baba-oğul hakkında tahliye kararı verilmiştir²⁷⁸. Bu durumdan cesaret alan baba ve oğul tekrar şiddet uygulamaya devam etmiş, ilgili makamlar tarafından herhangi bir önlemin alınmaması anne-kızın korkup susmasına neden olmuştur²⁷⁹. Üçüncü şiddetten sonra Nahide Opuz boşanmak istediğini dile getirmiş buna karşı polisler mağdura kendilerini boşuna oyalamaması konusunda

²⁷⁶ Çakır Y. (2019). Kamulaştırmasız El Atmanın Mülkiyet Hakkı Bakımından Anayasal İncelemesi. On İki Levha Yayınları, 1.Baskı, s. 74-75.

²⁷⁷ Yardımcı T. (2017). Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yüğü, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, s. 311-312.

²⁷⁸ Gündoğmuş R. (2021). Kadına Yönelik Şiddet Ve Ev İçi Şiddetin İlgili Uluslararası Sözleşmeler Ve 6284 Sayılı Kanun Çerçevesinde Değerlendirilmesi. On İki Levha Yayıncılık 1. Baskı s. 75.

²⁷⁹ Sevgi B. (2021). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Opuz-Türkiye Kararına İlişkin Değerlendirmeler Ve Türkiyede kadına Şiddetin Önlenmesine Etkileri, Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, s. 135-137.

uyarıda bulunmuştur. Dördüncü olayda ise mağdur ve annesine araba çarpmış ve anne ağır şekilde yaralanırken annenin imam nikahlı eşi olan fail yalnızca 25 gün hapis yatmış ve ardından başvuruda bulunan mağduru 7 bıçak darbesiyle yaralamıştır ve işlemiş olduğu bu suç neticesinde 8 taksite bölünmüş para cezası almıştır²⁸⁰. Yargı makamının harekete geçmemesi Diyarbakır’da yaşayan anne ve kızı İzmir’e taşınma kararı almaya itmiştir. Ancak anne-kız daha İzmir’e taşınmadan yolda araçlarının önü kesilmiş ve Nahide Opuz’un eşi olan Hüseyin Opuz tarafından annesi öldürülmüştür. Cinayet üzerine 13.03.2002 tarihinde kamu davası açılmış ve maktulün kızı Nahide Opuz tarafından açılan boşanma davası sonuçlanmıştır²⁸¹. Açılan kamu davasıyla müebbet hapis cezası alan ancak "Eşimin annesi ahlaka mugayir işler peşindeydi” demesi sonucu “haksız tahrik ve iyi hal” indirimi almasına ve cezasının 15 yıl 10 ay hapis ve 180 TL’ye düşürülmesine sebep olurken kararın temyiz tarafından incelenmesi sonucu Hüseyin Opuz serbest bırakılmıştır²⁸².

Haklıyım ve ne yaparsam yapayım serbest kalırım, düşüncesini doğuran yargı makamı kararlarından cesaret alan fail yeniden boşandığı eşini tehdit etmeye başlamıştır. Yerel mahkemelerden çıkan kararlar sonucu mağdur çareyi uluslararası mahkemelere başvurmak yolunda aramıştır. Nahide Opuz’un 15.07.2002 tarihinde yaptığı başvuru AİHM tarafından kabul edilmiş ve 2009 yılında mahkeme Nahide’yi haklı bularak Türkiye’yi kusurlu olma gerekçesiyle tazminata mahkûm etmiştir²⁸³.

Mahkemeye yapılan başvuruda defalarca kez mağdur tarafından Diyarbakır’daki ilgili birimlere gidilerek şikâyetle bulunulduğu ancak savcılık makamı tarafından delil yetersizliği gerekçesiyle faillerin serbest bırakıldığı ve konuya aile içi meselesi olarak yaklaşılması mağdurun annesinin ölümüne sebep olurken kendisinin de ağır zarar görmesine sebep olduğu açık bir şekilde ifade edilmiştir²⁸⁴. Yerel makamlar mağdurun şikayetini geri çekmesi üzere fail hakkında herhangi bir yaptırım uygulanmasının önünün kapatıldığını savunurken AİHM yargılama sürecinde

²⁸⁰ Gündoğmuş R., 2021, **a.g.k.**, s. 75.

²⁸¹ Nahide Opuz Davası <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi 20.04.2025)

²⁸² Kayar H., Opuz/Türkiye Kararı Kısa Özet, Kadınlara Hukuki Destek Merkezi Derneği (KAHDEM), <https://www.kahdem.org.tr> (Erişim tarihi 21.04.2025)

²⁸³ Sevgi B., 2021, **a.g.k.**, s. 137.

²⁸⁴ Eltimur D. (2019). AHİS Kapsamında Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunmasında Devletin Pozitif Yükümlülükleri. On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, s. 370-371.

yapmış olduğu değerlendirmeler sonucu söz konusu olayda herhangi bir Őikâyete gerek olmaksızın ilgili makamlar tarafından tedbirlerin alınması gerektiğini beyan etmiştir²⁸⁵. Ayrıca davaya bakan mahkeme yalnızca AİHS’sini dikkate alarak karar vermemiş birçok sözleşme düzenlemelerini de dikkate almıştır. Sonuç olarak mahkeme; yerel ilgili makamların davaya konu olan olayın cinayete kadar varacağını öngörüp görmedikleri, suçu önlemek adına gerekli tedbirlerin alınıp alınmadığı ve faillerin suç işlemlerini durdurmak için yaptırımlarının uygulanıp uygulanmadığını değerlendirerek ülkenin pozitif yükümlölüklerinden biri olan yaşam hakkının ihlal edildiğini, yerel makamların mağdurun Şikayetini çekmesi üzerine herhangi bir tedbir almayacağını aksinin özel hayata saygı hakkı düzenlemesine aykırı olacağı iddiasına ise Şikayetin rızaya dayalı geri çekilmemesi ihtimalini vurgulayarak yaşam hakkının diğer bütün haklardan üstün olduğunu belirtmiştir. Son olarak yerel yargı sürecinin çok uzun sürmesinin ve bütün itirazların reddedilmesinin etkili bir yargılamanın yapıp yapılmadığına dair Őüpheler oluşturduğunu da ifade etmiştir²⁸⁶.

Türkiye’nin yükümlölüklerini yerine getirmemesi nedeniyle kusurlu bulunduğu bu kararda ayrımcılığa da değinilmiş ve her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasının yine aynı şekilde devletin yükümlölüğü olduğu belirtilmiştir. Opuz kararı Türkiye özelinde dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek bir karardır. Zira iç hukukunda düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu ve buna yönelik çalışmaların hazırlanması bir bakıma bu karar sayesinde. AİHM yargılama sürecinde STK’ların rolü büyük olmuştur. Aynı zamanda Uluslararası Af Örgütü tarafından “Türkiye: Aile İçi Şiddet Gören Kadınlar” başlıklı raporun hazırlanması ve Diyarbakır Barosu tarafından hazırlanan raporla da desteklenmesinin de büyük etkisi olmuştur. Baro tarafından hazırlanan raporda karara bağlanan 59 davanın 46’sında haksız tahrik indirimin uygulandığı belirtilmiştir²⁸⁷.

Opuz kararı baştan aşağı her şekilde dikkatli değerlendirilmesi gereken emsal bir karardır. Ancak çalışmamız özelinde üzerinde durmamız gereken konular ilk olarak cinayetin namus saiki ile işlenmiş olmasıdır. Suçun işlendiği tarihte 5237 sayılı TCK henüz yürürlükte olmadığından dolayısıyla töre saiki adı altında işlenen cinayet

²⁸⁵ Sevgi B., 2021, **a.g.k.**, s. 138.

²⁸⁶ Gündoğmuş R., 2021, **a.g.k.**, s. 76-79.

²⁸⁷ Gündoğmuş R., 2021, **a.g.k.**, s. 80-81.

nitelikli hal olarak değerlendirilip üst sınırdan cezalandırılmamaktaydı. Namus uğruna suç işleyen fail ise babasının imam nikahlı eşinin kızı ile evliydi ve babasının imam nikahlı eşini aynı zamanda kendisinin kayınvalidesini öldürmesini maktulün namussuzluk yaptığı iddiasıyla gerekçelendirmiştir. Aile meselesi olarak değerlendiren ve uzak kalmayı tercih eden ilgili makamlar failin düşüncesini doğrular şekilde bir tutum sergilemiştir. Bu durum günümüzde Irak'ta halen devam etmektedir ve Opuz olayının yaşandığı dönemde Türkiye'de olduğu gibi Irak'ta aile içi şiddet veya kadına karşı şiddete dair herhangi bir kanun bulunmamaktadır. Karardan sonra Türkiye'de yeni düzenlemelerin yapılması Irak için örnek niteliktedir. Ancak ülkedeki durumlara rağmen herhangi bir olumlu gelişme yaşanmamaktadır.

Bir diğer önemli husus ise uluslararası mahkemelere başvuru imkanının önemidir. Uluslararası yargı makamları tarafından bir devletin kusurlu bulunması yargıya konu olan devlet için itibar, bağımsızlık ve otorite kaybıdır. Bu nedenle devlet iç sisteminde gerekli düzenlemeleri yapmaya mecbur bırakılır. Irak'ta böyle bir imkân bulunmamaktadır zira uluslararası yargı makamlarının yargı yetkisi devlet tarafından kabul edilmemektedir. Bu durum aşiret sisteminin, şeref ve namus gibi ahlak kurallarının iç hukuktan daha üstün olan varlığının devam etmesine yol açmaktadır.

SONUÇ

Çalışmaya Konu olan töre ve namus(şeref) saiki özelindeki “kadın cinayetleri” Türk ve Irak ceza kanunları kapsamında değerlendirilmiştir. Öncelikle namus, şeref ve töre kavramları üzerinde durulmuş ve zamanla bu kavramların cinsiyetçi kalıplara dönüşmesine değinilmiştir. Kadınlarla bağdaştırılan bu kavramlar kadınları bazı eylemlerinin cezalandırılması gerektiği düşüncesini doğurmuştur. Çalışmanın ilk bölümün tarih boyunca namus cezaları farklı açılardan ele alınmıştır. Sözlü normlarla başlayıp yazılı normlara kadar varlık gösteren bu cinayetler uluslararası düzenlemelerde de yerini almıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan Türk hukukunda töre saiki ile işlenen kadın cinayetleri suç olarak değerlendirilmekte ve fail üst sınırdan cezalandırılmaktadır. Nitekim TCK’da öldürme suçunun kadına karşı işlenmesi de kasten öldürme suçunun nitelikli hallerinde yer almış ve fail için üst sınırdan ceza öngörülmüştür. Kadının cinsiyetinden ötürü öldürülmüş olması doğal olarak TCK’da “**sorun ve suç**” şeklinde değerlendirilmektedir. Ancak düzenlemedeki sorun yasa koyucu tarafından töre saikinin açık bir şekilde tanımlanmaması ve Yargıtay kararlarındaki içtihatların zaman içerisinde tam aksi şekilde değişmesidir. Bu durum öğretide saikin adlandırılması konusunda tartışmalara yol açmıştır. Kimi görüşler yasa koyucunun töre saiki kavramını tercih etmesini doğru bulurken kimi görüşler namus saiki kavramının kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Namus saikinin kullanılmasının beraberinde haksız tahriki de getireceği iddiaları doğmuştur. TCK’daki düzenlemeler bu iddiayı doğrular niteliktedir. Töre her ne kadar şeref ve namus kavramlarından oluşmuş olsa da aynı zamanda şeref namus kavramlarını kapsayacak kadar geniştir. Kanaatimizce sorun içtihatlar neticesi uygulamada esasa alınan “aile meclisi kararı” şartının aranmasıdır.

TCK’daki düzenlemelerin yanı sıra Türk hukukunda kadın cinayetleri sorununun giderilmesine yönelik yürürlükte olan 6284 Sayılı Kanun’da içerdiği açık ve eksikliklere rağmen cinayetlerin önlenmesinde büyük öneme sahip ve etkili düzenlemeler içermektedir. Kanundaki açıkların giderilmesi adına yapılabilecek ilk düzenleme koruyucu tedbirlerin daha etkin bir hale getirilmesidir. Özellikle mağdurun korunmasına yönelik alınacak tedbirler, zira mağdur kendisini korumaya yönelik alınacak herhangi bir tedbire itiraz etmezken fail kendisi hakkında alınacak önleyici ve koruyucu tedbirlere itiraz edebilir.

Bunun yanı sıra Türkiye'deki büyük avantajlardan birisi uluslararası yargı makamlarına başvuru imkanıdır. Yerel yargı yollarının tüketilmesi durumunda uluslararası yargı yollarına başvuru imkânı yerel yargı yollarının işlevini yerine getirmeye iten bir mekanizma olarak değerlendirilebilir niteliktedir.

ICK'daki düzenlemelerde ise yasa koyucu şeref saiki kavramını tercih etmiş ve bu saik adı altında işlenen kadın cinayetlerini hatta bebek cinayetlerini bile haksız tahrik kapsamında değerlendirilmiş ve cezada indirimle gidilmesi gerektiğini öngörmüştür. Ne yazık ki Irak hukukunda kadın cinayetleri henüz bir “sorun veya suç” olarak değerlendirilmemektedir. Aşiret sistemleri neredeyse hukuktan üstün bir otoriteye sahiptir. Aşiretin dahil olduğu konulardan yargı makamları geri çekilmektedir. İç hukukta aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerinin düzenlendiği yasalar halen bulunmamaktadır. Kadın cinayetlerinin üstü açık bir şekilde kapatılmaktadır.

İç hukukta herhangi bir düzenlemenin bulunmamasının yanı sıra devlet genel olarak uluslararası düzenlemelere taraf olmayı tercih etmemekle birlikte uluslararası mahkemelerin yargı yetkisini de kabul etmemektedir. Böylece ne iç hukukunda düzenleme yapma gerekliliği ne de adil yargılamanın gerçekleşmediği durumlarda uluslararası yargı makamları tarafından yargılanma endişesi bulunmaktadır. Devletin bu yaklaşımı bilinçli bir yaklaşım olup ataerkil düzene hizmet etmektedir. Irak hukukundaki düzenlemeler 765 Sayılı ETCK'daki düzenlemelerle benzerlik göstermektedir. Özellikle cinsiyetçi ayrımcılık içeren bazı düzenlemeler neredeyse birebir aynıdır. Türk hukukunun geçirmiş olduğu değişim ve gelişim Irak hukukunda örnek olacak niteliktedir. Zira ETCK'nın yürürlükte olduğu dönemde Türk yargı makamlarında aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri Irak yargı makamlarında nasıl karşılanıyor ise öyle karşılanmaktaydı. Yargı makamları bahsi geçen suçlara müdahil olmamayı tercih etmekteydi.

Türk hukukundaki düzenlemeler örnek alınarak Irak hukuku aynı şekilde aynı değişim ve gelişim sürecinden geçerek değişebilir/geliştirilebilir. ICK'da şeref saiki adı altında gidilen ceza indirim dikkate alındığında TCK'daki töre saiki kavramının tercih edilmesinin daha doğru olduğu kanaatindeyiz. Zira namus ve şeref gibi kavramlar ağır tahrik adı altında cezada indirime gidilmesine neden olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdürrezzak, N. (2023). *El-Şeref Esas El-Temyiz Zıt El-Meraa. Ekonomi ve İdare Fakültesi Dergisi*, Bağdat Üniversitesi.
- Abdülmalik, C. (1976). *El-Mevsua El-Cinaiye* (Cilt 3). Dar İhyaa El-Turar El-Arabi Yayınları.
- Abdülrahman, A. (2024). *Cerimet Katil El-Amid Mukarane Bil-Fıkıh El-İslami. El-Selam Üniversitesi Dergisi*, (17).
- Ağaoğulları, M. A. (2002). *Kent devletinden imparatorluğa* (7. bası). Ankara: İmge Kitapevi.
- Ahmet, A. A. (2015). *Teşdit el-ukubet ale cerîmet el-zine fî el-Yahudiye ve el-Masîhiye ve el-İslâm*. El-Elvak El-Şariye Yayınları.
- Akbaba, Z. B. (2008). *Töre, namus ve töre saikiyle kasten öldürme. Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (75).
- Akbulut, A. (2024). *Tasarlayarak kasten öldürme suçunun kadın cinayetleri bağlamında değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Akbulut, B. (2020). *Kasten öldürme suçu (TCK m. 81)*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 24(4).
- Akbulut, B. (2020). *Kasten öldürme suçunun nitelikli halleri (TCK m. 82)*. Adalet Dergisi, (65).
- Arı, A. (2009). *İslam hukukunda saik teorisi*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Arıkan, E. N. (2023). *Kadına karşı şiddetin bir görünümü olarak femicid* (1. bası). On İki Levha Yayınları.
- Arıkan, Ş. (2022). *6284 Sayılı Kanun kapsamında koruyucu, önleyici tedbirler ve kanundan yararlanacak kişiler. Dicle Adalet Dergisi*, 6(2).
- Artuk, E., Gökçen, A., Alşahin, E., & Çakır, K. (2017). *Ceza hukuku özel hükümler* (16. baskı, s. 45–46). Adalet Yayınevi.
- Aslan, E. (2007). *Töre cinayetleri: Diyarbakır’da göç sonrası töre* (Yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi.
- Aşılioğlu, A. (2024). *Kadına yönelik şiddet türlerinde ısrarlı takip: 6284 sayılı Kanun ve Türk Ceza Kanunu kapsamında koruma ve önleme* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları ABD.

Avcı, A. (2013). *Töre saiki ile insan öldürme suçu ve sözde namus cinayetleri. Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.*

Atatanır, H. (2023). Türkiye’de çocukların eğitim hakkı. *Disiplinler Arası Çocuk Hakları Araştırması Dergisi*, 3(5).

Atılğan, B. (2019). *Evlilik birliğinde sadakat yükümlülüğü* (Yüksek lisans tezi). Çankaya Üniversitesi.

Avuz, M. (1981). *El-Kanun El-Cinai Mebadiahu El-Esasiye ve Nazariyatehu El-Amme*. El-Kahire Üniversitesi Yayınları.

Bakırcı, K. (2015). *İstanbul Sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi*, (4).

Bayhan, D. (2024). *Anayasa Mahkemesi kararları ışığında 6284 sayılı kanunda düzenlenen zorlama hapis. Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (171).

Bazirgen, A. *Fi Şerih Kanun El-Ukubet* (s. 404). Temyiz İkinci Daire Kurulu 59/533 numaralı karar.

Çakır, Y. (2019). *Kamulaştırmasız el atmanın mülkiyet hakkı bakımından anayasal incelemesi* (1. baskı). On İki Levha Yayınları.

Çokçalışkan, H. (2024). *6284 sayılı Kanun kapsamında şiddet ve şiddetin önlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kamu Hukuku ABD.

Doğan, R. (2021). *Ceza muhakemesinde davaya katılma ve 6284 sayılı kanundan kaynaklanan sorunlar. TAAD*, (47).

Durhan, E. (2017). *Türk Ceza Kanununda kasten öldürme suçunda haksız tahrik* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi.

Eltimur, D. (2019). *AHİS kapsamında özel hayatın ve aile hayatının korunmasında devletin pozitif yükümlülükleri* (1. baskı). On İki Levha Yayıncılık.

Emir, A. (2013). *Hukuk tarihimizde ölüm cezaları. Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2).

Ergen, G. Y. (2015). *Hakaret suçu bağlamında eleştiri hakkı* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi.

Erem, F. (2021). *Bir ceza avukatının anıları* (16. baskı). Lykeion Yayınları.

Erişgin, Ö. S. (2013). *Roma toplumunda kadının konumu. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2).

Esra, C. E. (2018). *Kanun Hammurabi*. Kadisiye Üniversitesi.

Ebu Davud. *Kitap El-Hudud Bab fi El-Recim*.

- Ebu-Amir, M. (2017). *Kanun El-Ukubet Kısım El-Has*. El-Camiiye Yayınları.
- El-Cemili, A. (1972). *Ceraim El-Dem El-Cerime El-Vakie ale El-Aşhas fî Kanun El-Ukubet El-Iraki* (Cilt 1). Dar El-Selam Yayınları.
- El-Cemili, A. *Ceraim El-Dem*. Bağdat Üniversitesi Yayınları.
- El-Cenabi, K. (2016). *El-Mufacea Bilzina Unsur El-İstifzaz fî El-Katil ve El-İzaa*.
- El-Cuburi, A. (2008). *Mesavet El-Meraa Mefhum Şeref El-Meraa İnde El-Recul. Hivar El-Mutemedin*.
- El-Cuburi, İ. *Kanun El-Ahval El-Şahsiye El-Irakiye*. El-Mustansiriye Üniversitesi.
- El-Hadisi, F. (2007). *Şerih Kanunun El-Ukubet Kısım El-Amm* (2. Baskı). El-Kanuniye Yayınları.
- El-Haditi, F. (1996). *Kanun El-Ukubet Kısım El-Haas*. Bağdat Yayınları.
- El-Halaf, A. (1982). *El-Mebedii Amee fî Kanun El-Ukubet*. Yüksek Öğretim Bakanlığı Matbaası.
- El-Hayderi, C. (2010). *Ahkem El-Mesuliye El-Cezaiye* (Cilt 1). Zeyin El-Hukukiye Yayınları.
- El-Hukuki Dergisi*. (1975). *El-Hukuki Dergisi*, (2).
- El-Saddevi, N. (1977). *El-Vecih El-Arii lilmeraa El-Arabiye*. Dar El-Şerar Yayınları.
- El-Saidi, H. (1976). *Şerh Kanun El-Ukubet Ceraim El-İtidaa ale El-Aşhas* (Cilt 3). El-Maarif Yayınları.
- El-Sari, E. (2020). *El-Bais ve Eserehu Fi Tahdid Ukubet Cerimet El-Katil El-Amid* (Cilt 2). El-Mektebe El-Kanuniye Yayınları.
- El-Sayfi, A. (2000). *Kanun El-Ukubet Kısım El-Has*. El-Maarif Yayınları.
- El-Seyid, R., & Abdülaziz, D. (2019). *Etar Teasuf El-Zevic fî İstimal hakuhi fî Tediib Zevcetihi: Dirase Mukarene beyne El-Fıkıh El-İslami ve El-Kanun El-Vazii*. Mecella Camiat El-Ayin Lilameel ve El-Kanun (2. Baskı).
- El-Selam Üniversitesi Dergisi*. (2024). *Cerimet Katil El-Amid Mukarane Bil-Fıkıh El-İslami*.
- El-Tenuhi, E. (2003). *El-Mumtii fî Şerh El-Muknii* (2. Baskı). Dar El-Fikir Yayınları.
- Feric, T. (1985). *Medhal Liulum El-Kanun*. Dar El-Fikril Arabi Yayınları.

Gündoğmuş, R. (2021). *Kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin ilgili uluslararası sözleşmeler ve 6284 sayılı Kanun çerçevesinde değerlendirilmesi* (1. baskı). On İki Levha Yayıncılık.

Göregen, M., & Turan, G. (2018). *Yahudilik'te zina suçunun karşılığı olan recm'in insan hayatı ve ailenin kutsallığı bağlamında incelenmesi*. Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5(10).

Hamarat, İ. (2024). *Töre ve namus saikleriyle kadına karşı işlenen kasten öldürme suçlarında haksız tahrik* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi.

Hamzaoglu, M., & Konuralp, E. (2018). *Türk hukuk sisteminin 'namus'la imtihanı: Ulusal mevzuat ve uluslararası düzenlemeler açısından kadın cinayetleri*. Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, (2).

Hüseyin, M. (2016). *Ukubet El-İdam fi El-Teşrii El-Iraki*. Bağdat.

Hüseyin, S. (2020). *El-Damanat El-Kanuniye Lihukuk El-Meraa El-Tekafiye ve El-İctimaiye. Mecelle El-Kanuniye Lidiraset ve El-Buhut El-Kanuniye*, (21), Meysen.

Hüsnü, M. (1988). *Şerih Kanun Ukubat El-Has*. Dar El-Nahza El-Arabiye.

Kaplan, A. (2023). *Karşılıklı etkileşim araçları bağlamında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* (1. baskı). On İki Levha Yayınları.

Koca, M. Üzülmüş, İ. (2022). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. (8. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

Korkmaz, M. (2017). *Türkiye'nin ceza hukuku tarihinde zina suçu*. Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2).

Mirzayev, R. (2024). *Kasten öldürme suçu (TCK m. 81)* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Kamu Hukuku ABD.

Mecmuat El-Ahkem El-Adliye. (1979). *Mecmuat El-Ahkem El-Adliye*, (3).

Necib, M. (1982). *Şerih fi El-Ukubet El-Kısim El-Amm*. El-Nahde El-Arabiye Yayınları.

Muhammed G. (2022). *El-Siyasa El-Cinaiye limuşeri El-Iraki fi Muvacehet El-Ceraim El-Muhale Bilşaraf*. Meysan Üniveristesi Yayınları.

Öz, G. A., Sanlı, K., Aslan, İ. Y. (2022). *Nurkut İnan'a armağan*. On İki Levha Yayınları.

Özkan, R. (2019). *Göç olgusu ve toplumsal yapıya etkisi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (XLVII).

- Retornaz, E. E. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve hukuk* (1. cilt). On İki Levha Yayıncılık.
- Sevgi, B. (2021). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Opuz-Türkiye kararına ilişkin değerlendirmeler ve Türkiye’de kadına şiddetin önlenmesine etkileri*. *Dicle Adalet Dergisi*, 5(2).
- Said, H. (2002). *Şerih Kanun El-Ukubet El-Cedid*. El-Maarif Yayınları.
- Salah, H. (2023). *El-Bais ve Etarahu fi El-Mesuliye El-Cezaiye*. Irak Yargı Yayınları.
- Semak, A. (1990). *El-Mevsua El-Cezaiye fi El-Kazaa El-Cinai* (Cilt 4). El-Cahıs Yayınları.
- Suiden, D. (2021). *Sebık El-Israr ve El-Terasud. Merkez El-Bağdat Dergisi*.
- Süvek, H. Y. (2020). *Türk ceza hukuku özel hükümler* (3. baskı). Adalet Yayınevi.
- Şelaru, S. T. (2021). *Kadının sığınma hakkının toplumsal perspektifiyle değerlendirilmesi* (1. bası). On İki Levha Yayınları.
- Taşkın, O. E. (2022). *Kadın cinayeti suçu: Kriminolojik ve ceza hukuku boyutuyla*. On İki Levha Yayınları.
- Tezcan, D., Erdem, M., & Önok, R. (2016). *Teorik ve pratik ceza özel hukuku* (13. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tuna, O. (2021). *Ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanunun kapsamı ve uygulamada karşılaşılan sorunlar* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe sözlük* (2. cilt, K-Z).
- Uluc, A. V. (2010). *Kürtler’de sosyal ve siyasal örgütlenme*. Mukaddime, 2(2).
- Ünal, A. (2022). *Kadın ve aile perspektifinde İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun’un incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Vargül, B., & Tekin, Ü. *Aile kurumu çerçevesinde töre ve namus cinayetleri*. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (31).
- Yardımcı, T. (2017). *Hukuk yargılamasında somutlaştırma yükü* (1. baskı). On İki Levha Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2017). *Kadına yönelik şiddetin boyutlarının AB ve Türkiye açısından karşılaştırmalı analizi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Avrupa Birliği Programı.
- Yakut, M. (1985). *El-Hak fi El-Sumaa*. El-Maarif Yayınları.

Yusuf, H. (2024). *El-Zevac Keuzur Kanuni Fi Kanun El-Ukubet El-Iraki* (Hakimlik Yetkisini Artırma Tezi). Yargı Meclisi.

E-KAYNAKLAR

Türkiye Diyanet Vakfı. İslam ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr> (Erişim tarihi: 13.08.2024))

Almaany. Arapça sözlük. <https://www.almaany.com> (Erişim tarihi: 20.07.2024)

TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı. Töre. <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/tore> (Erişim tarihi: 19.08.2024)

Shamela. Arapça sözlük. <https://shamela.ws/book/37693> (Erişim tarihi: 19.08.2024)

Wikipedia. <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 16.09.2024)

Wikipedia Şeref kavramının Arapça tanımı <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 17.05.2025)

Wikipedia Şeref kavramının Türkçe tanımı <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 17.05.2025)

İbrahim, N. T. El Şeref Esas Etmyiz Dıdıl Meraa. Bağdat Üniversitesi Yayınları. <https://mhj.uomustansiriyah.edu.iq>

Atik, R. (2021). Kısas Kabil ve Habil. Mevzu Dergisi. <https://mawdoo3.com> (Erişim Tarihi: 19.09.2024)

Akgündüz A. (1987). 1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men'-i İrtikâb Kanunnamesi, <https://belleten.gov.tr> (Erişim tarihi 12.05.2025)

Wikipedia. Roma hukuku. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Roma_hukuku (Erişim tarihi: 19.09.2024)

Wikipedia. Tâzir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%A2zir> (Erişim tarihi: 25.09.2024)

Wikipedia. Madame Roland. https://en.wikipedia.org/wiki/Madame_Roland (Erişim tarihi: 07.10.2024)

Wikipedia. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi. <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 08.10.2024)

Wikipedia. Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi. <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 08.10.2024)

Wikipedia. Belém do Pará Sözleşmesi. <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 08.10.2024)

Hodoğlugil, N. N. Ş. Cinsiyet eşitsizliği, barış ve gelişme yolunda Pekin+5 sonuçları ve Türkiye’de durum. <https://huksam.hacettepe.edu.tr> (Erişim tarihi: 09.10.2024)

Sağiroğlu Hukuk. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu. <http://www.sagiroglu.av.tr> (Erişim tarihi: 09.10.2024)

İstanbul Sözleşmesi. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210> (Erişim tarihi: 10.10.2024)

İstanbul Sözleşmesi Platformu. İstanbul Sözleşmesi 12. madde. <https://istanbulsozlesmesi.org> (Erişim tarihi: 11.10.2024)

Wikipedia. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi. <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 13.10.2024)

HSK. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Maddeleri. <https://www.hsk.gov.tr> (Erişim tarihi: 13.10.2024)

Apostolou, N. (2021). Yeni rehber: Kadın cinayetlerinin araştırılması. Global Investigative Journalism Network. <https://gijn.org/tr> (Erişim tarihi: 13.10.2024)

Türkiye Raporu. (2024). Kadına yönelik şiddette Türkiye raporu. <https://turkiyeraporu.com> (Erişim tarihi: 13.10.2024)

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2024, Ocak). Kadın cinayetleri Ocak 2024 raporu. <https://kadincinayetleriniurduracagiz.net> (Erişim tarihi: 14.10.2024)

Al-hurra. Resmi haber sitesi. <https://www.alhurra.com> (Erişim tarihi: 13.10.2024)

Sky News Arabia. Resmi haber sitesi. <https://www.skynewsarabia.com> (Erişim tarihi: 14.10.2024)

Al Jazeera. Resmi haber sitesi. <https://liberties.aljazeera.com> (Erişim tarihi: 14.10.2024)

Akgündüz A. (1987). 1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men’i İrtikâb Kanunnamesi, <https://belleten.gov.tr> (Erişim tarihi: 12.05.2025)

Anayasa Mahkemesi. (2017). 2. B., B. 2014/546 T. 19.12.2017. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi: 02.01.2025)

Anayasa Mahkemesi. (2024). 1. B., B. 2021/56667 T. 13.02.2024. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi: 04.12.2024)

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. (2011). E. 2011/2688, K. 2011/2667, T. 27.04.2011. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. (2014). E. 2014/1719, K. 2014/2733, T. 29.04.2014. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay Ceza Genel Kurulu. (2021). E. 2019/542, K. 2021/42, T. 18.02.2021. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. (2024). E. 2023/3331, K. 2024/3123, T. 02.05.2024. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay Ceza Genel Kurulu. (2014). E. 2014/1-423, K. 2014/390, T. 23.09.2014. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay 8. Ceza Dairesi. (2023). E. 2022/6439, K. 2023/1717, T. 28.03.2023. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. (2013). E. 2013/1141, K. 2013/4229, T. 05.06.2013. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Yargıtay Ceza Genel Kurulu. (2022). E. 2021/1-393, K. 2022/242, T. 05.04.2022. <https://lib.kazanci.com.tr> (Erişim tarihi 30.11.2024)

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. (2023). E. 2023/3190, K. 2023/5157, T. 11.09.2023 <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 02.12.2024)

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. (2016). E. 2016/1562, K. 2016/1128, T. 09.03.2016. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Danıştay 10. Dairesi. (2023). E. 2020/1521, K. 2023/2252, T. 27.04.2023. <https://esik.org.tr>

RTÜK. (2014). Karar No. 55, T. No. 2014/40, T. 23.07.2014. <https://www-lexpera-com-tr> (Erişim tarihi 26.04.2025)

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. 6284 sayılı kanun uygulamaları izleme raporu (s. 4).

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. Sığınakta yeni yaşam. <https://morcati.org.tr/haberler/siginakta-yeni-yasam/> (Erişim tarihi: 30.12.2024)

Resmî Gazete. Ailenin korunmasına dair kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi: 05.01.2025)

Türkiye’de kadın cinayeti. <https://www.bbc.com> (Erişim tarihi: 06.01.2025)

T.C. Anayasa Mahkemesi. T.C. Anayasası. <https://www.anayasa.gov.tr> (Erişim tarihi: 07.01.2025)

Cumhurbaşkanlığı. Milletlerarası andlaşmaların onaylanmasına ilişkin usul ve esaslar hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi:07.01.2025)

Resmî Gazete. Mevzuat. <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi: 26.04.2025)

BBC. BBC resmi haber sitesi. <https://www.bbc.com> (Erişim tarihi: 11.01.2025)

BBC. BBC resmi haber sitesi. <https://www.bbc.com> (Erişim tarihi: 14.01.2025)

Resmî Gazete. 6284 sayılı kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr> (Erişim tarihi: 02.12.2024)

Arapça sözlük. Almaany. <https://www.almaany.com> (Erişim tarihi: 06.04.2025)

Sözlük. Nişanyan Sözlük. <https://www.nisanyansozluk.com> (Erişim tarihi: 06.04.2025)

765 sayılı Türk Ceza Kanunu. Lexpera. <https://www.lexpera.com.tr> (Erişim tarihi: 10.04.2025)

Türkiye Büyük Millet Meclisi. TBMM. <https://www5.tbmm.gov.tr> (Erişim tarihi: 11.04.2025)

Gürel, B. BG Hukuk Barosu. <https://www.bghukukburosusu.com.tr> (Erişim tarihi: 11.04.2025)

Türk Ceza Kanunu. <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm> (Erişim tarihi: 13ç04ç2025)

Abdullah, S. Fahışet el-Zine ve mualecetehu fi daau el-Kur'an-ı el-Kerim. KIAS. <https://www.kias.edu.my> (Erişim tarihi: 13.04.2025)

Mevsuat El-Ahadis El-Nebeviye. HadeethEnc. <https://hadeethenc.com> (Erişim tarihi: 13.04.2025)

El-Şarkıya resmi haber kanalı. YouTube. https://youtu.be/D6RBK0e_kds?si=xh-0Zift_PYn8ZBB (Erişim tarihi: 13.04.2025)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. <https://www.europarl.europa.eu/> (Erişim tarihi: 15.04.2025)

Nahide Opuz davası. Vikipedi. <https://tr.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 20.04.2025)

Kayar, H. Opuz/Türkiye kararı kısa özet. Kadınlara Hukuki Destek Merkezi Derneği (KAHDEM). <https://www.kahdem.org.tr> (Erişim tarihi: 21.04.2025)

Ercilasun, A. (2022, 27 Mart). Namus ve şeref. Yeni Çağ Gazetesi. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr> (Erişim tarihi: 08.09.2024)

Çabuk, F. (2020). 19. yüzyılda Osmanlı toplumunda zina: Bazı zina vakalarında işlenen cinayetler üzerine bir değerlendirme. İnsan & İnsan Dergisi, 7(7), 3-4. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.528621>

Dermen, B. Anayasa Mahkemesinin zina suçuna ilişkin kararının düşündürdükleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi. <https://hukuk.deu.edu.tr> (Erişim tarihi: 13.04.2025)

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. (1996). E. 1996/15, K. 1996/34, T. 23.09.1996. Lexpera. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi: 12.04.2025)

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu. (1998). E. 1998/3, K. 1998/28, T. 23.06.1998. Lexpera. <https://www.lexpera-com-tr> (Erişim tarihi: 13.04.2025)

111 Sayılı Irak Ceza Kanunu. (1969, 15 Aralık). El-Vekai El-Irakiye Resmî Gazetesi. <https://www.rwi.uzh.ch> (Erişim tarihi: 01.02.2025)

40 Sayılı Irak Medeni Kanunu. (1951). <http://jafbase.fr> (Erişim tarihi: 01.02.2025)

Irak Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. Resmî internet sitesi. <https://www.moj.gov.iq/view.8974/> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

2005 Irak Cumhuriyeti Anayasası. (2005). <https://mofa.gov.iq> (Erişim tarihi: 01.03.2025)

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1948). <https://www.hsk.gov.tr> (Erişim tarihi: 27.03.2025)

INTERNATIONAL CONVENTIONS ON HUMAN RIGHTS RATIFIED BY IRAQ BEFORE 2003. (2025). <https://cosit.gov.iq> (Erişim tarihi: 27.03.2025)

Ceridet El-Ged El-Resmiye. (2023, 7 Eylül).

Temyiz Ceza Genel Kurulu. (2024). 803 sayılı karar. <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi: 02.03.2025)

Temyiz Ceza Genel Kurulu. (1996, 29 Haziran). 105 numaralı karar. <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi: 08.03.2025)

Temyiz Kişisel Durum Kurulu. (2023). 905 numaralı karar. <https://lko-nyn-laar-ky-k-nongy.softonic-ar.com> (Erişim tarihi: 08.03.2025)

El-Hüsni, A. (2020, 25 Nisan). İraqi Bar Association yayınları. <https://lawyers.gov.iq> (Erişim tarihi: 24.02.2025)

Nur Suresi, 2. ayet. <https://khaledalsabt.com> (Erişim tarihi: 01.03.2025)

Kuran Meali. <https://www.kuranmeali.com> (Erişim tarihi: 05.04.2025)

Arapça Sözlük. <https://www.almaany.com> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

İdam Cezası. <https://www.ankarabarusu.org.tr> (Erişim tarihi: 02.04.2025)

Irak'ta İdam Suçunun Cezası. <https://ar.m.wikipedia.org> (Erişim tarihi: 25.02.2025)

El-Hura Resmi Haber Sitesi. (2023, 4 Şubat). <https://www.alhurra.com> (Erişim tarihi: 27.03.2025)

Resmi Haber Kanalı Sitesi. <https://arabic.rt.com> (Erişim tarihi: 27.03.2025)

Sky News. <https://www.skynewsarabia.com> (Erişim tarihi: 27.03.2025)

El-Rabiaa Resmi Haber Kanalı. <https://alrabiaa.tv/article/106781/106781> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

El-Meşhed Resmi Haber Sitesi. <https://almashhad.com> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

El-Arabi El-Cedid Resmi Haber Sitesi. <https://www.alaraby.co.uk> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

El-Şarkıya Resmi Haber Kanalı. (2024, 6 Ağustos). https://youtu.be/D6RBK0e_kds?si=xh-0Zift_PYn8ZBB (Erişim tarihi: 04.04.2025)

El-Jazeera Resmi Haber Sitesi. <https://www.aljazeera.net> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

Jummar Medya. <https://jummar.media/7535> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

İçişleri Bakanlığı Resmî Sitesi. <https://moi.gov.iq> (Erişim tarihi: 04.04.2025)

Shafaq Resmi Haber Sitesi. <https://shafaq.com> (Erişim tarihi: 05.04.2025)

El-Arabiya Resmi Haber Sitesi. <https://aljeebal.com/posts/2731> (Erişim tarihi: 05.04.2025)

Anonim. (2025). El-Mecelis El-Vasfi Lihukuk El-İnsan. <https://www.cndh.ma/ar/alhq-fy-alhyat-wmnaht-qwbt-aladam> (Erişim tarihi: 23.03.2025)

El-Samarai, M. (2025). Sky News El-Arabia röportajı.
<https://www.skynewsarabia.com> (Erişim tarihi: 27.03.2025)

Resmî Gazete <https://www.sabah.com.tr> (Erişim tarihi: 16.10.2024)

Resmi Haber Sitesi <https://www.tgrthaber.com> (Erişim tarihi: 16.10.2024)